

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร
ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง

นางแสงเดือน โพนนา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาเศรษฐศาสตร์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2555

**Economic and Social Cost – Benefit Analysis of Farmers via
the Philosophy of Sufficiency Economy in Lampang Province**

Mrs. Sangduan Phochana

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Economics

School of Economics

Sukhothai Thammathirat Open University

2012

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร
ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง
ชื่อและนามสกุล นางแสงเดือน โพนนา
แขนงวิชา เศรษฐศาสตร์
สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ พันธิวิศิษฎ์
2. รองศาสตราจารย์ ดร. อรพรรณ ศรีเสาวลักษณ์

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2556

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

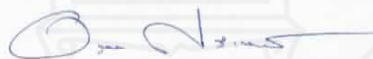
ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. อ้อทิพย์ ราษฎร์นิยม)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ พันธิวิศิษฎ์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. อรพรรณ ศรีเสาวลักษณ์)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง

ผู้วิจัย นางแสงเดือน โพนนา รหัสนักศึกษา 2496002391 **ปริญญา** เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ พันธิวิชัย (2) รองศาสตราจารย์ ดร. อรพรรณ ศรีเสาวลักษณ์
ปีการศึกษา 2555

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปด้านการผลิตทางการเกษตรเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนา ระหว่างเกษตรกรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรกรทั่วไปและ 3) ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการผลิตของการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรกรทั่วไป

กลุ่มตัวอย่างที่ในการวิจัยได้แก่ เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยเลือกจากสมาชิกของศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียงปี 2550 ของสำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง และเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไป โดยทำการเลือกแบบเจาะจง กลุ่มละ 46 ตัวอย่างโดยพิจารณาเลือกเฉพาะเกษตรกรที่ปลูกข้าวเป็นพืชหลัก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย และแบบจำลองการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรที่ยึดแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีสภาพทั่วไปด้านเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างจากเกษตรกรทั่วไปโดยพบว่าอายุเฉลี่ย ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและอัตราการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินสูงกว่ากลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไป แต่มีหนี้สินต่ำกว่า 2) เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ 3,338.12 บาท รายได้ทั้งหมด 4,653.05 บาทต่อไร่มีผลกำไรสุทธิเป็นตัวเงิน 1,314.93 บาทต่อไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับทำการเกษตรทั่วไปที่มีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 4,799.91 บาทมีรายได้รวม 5,917.40 บาทต่อไร่มีผลกำไรสุทธิเป็นตัวเงินเท่ากับ 1,117.49 บาทต่อไร่ รวมทั้งการทำเกษตรแบบผสมผสานตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีผลได้ทางอ้อมทางด้านจิตใจ สังคม สุขภาพและการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว และยังเกิดผลดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนอีกด้วย 3) ปัจจัยกำหนดปริมาณผลผลิตของเกษตรกรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่ แรงงาน ปุ๋ยและสารชีวภาพป้องกันกำจัดศัตรูพืช เมล็ดพันธุ์และเนื้อที่เพาะปลูกโดยมีผลต่อผลผลิตอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ซึ่งปัจจัยที่กำหนดระดับผลผลิตคล้ายกับการทำเกษตรทั่วไปเพียงแต่มีผลของปัจจัยด้านเครื่องจักรที่มีผลต่อการเพิ่มผลผลิตร่วมด้วยอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

คำสำคัญ ต้นทุนและผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรทั่วไป

Thesis title: Economic and Social Cost – Benefit Analysis of Farmers via the Philosophy of Sufficiency Economy in Lampang Province

Researcher: Mrs. Sangduan Phochana ; **ID:** 2496002391; **Degree:** Master of Economics

Thesis advisors: (1) Dr.Sombat Pantavisid, Associate Professor; (2) Dr.Orapan Srisawalak, Associate Professor; **Academic year:** 2012

Abstract

The objectives of this study were to: 1) investigate the general conditions of agricultural production by comparing between general agriculture and integrated agriculture via the philosophy of sufficiency economy; 2) compare the costs and benefits between general agriculture and integrated agriculture via the philosophy of sufficiency economy; and 3) compare the productivities between those of general agriculture and integrated agriculture via the philosophy of sufficiency economy.

The samples comprised 46 the integrated agricultural famers selected through purposive method from the members of the Agricultural Sufficiency Learning Center, Office of Agriculture, Lampang Province, in 2007, and 46 general agricultural famers. All samples were mainly rice farmers. The statistics used in the analysis included frequency, percentage, mean and a multiple regression analysis model.

The results were as follows. 1)The integrated agricultural farmers via the sufficiency economy philosophy showed different conditions from the general agricultural ones, as the former had higher averages of age, educational level, number of family member, and land holding rate, but had lower debt than the later. 2) The integrated agricultural farmers had averages of cost per rai, income, and financial profit as 3,338.12 4,653.05 and 1,314.93 baht per rai respectively, compared with those of the general agriculture farmers as 4799.91 5,917.40 and 1,117.49 baht per rai respectively. In addition, the agriculture according the philosophy of sufficiency economy had indirect benefits in term of mental and physical health, society, and the restoration of natural resources and environment in the long run, as well as better results for society and environment at both family and community levels. 3) The factors determining the quantity of outputs supplied by the integrated farmers, consisting of labor, fertilizer and biological pesticides and pest removal, seeds and planted areas significantly affect their outputs at the confidence level of 95 percent, but for the general farmers there was also machinery which significantly affected the output at the confidence level of 99 percent.

Keyword: Economic and Social Cost and Benefits, The Philosophy of Sufficiency Economy, Integrated Agricultural Farming Via the Philosophy of Sufficiency Economy, General Agricultural Farming

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ พันธวิศิษฎ์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้มีพระคุณมากที่สุดในชีวิตของผู้วิจัย ก็คุณแม่ศรีเล็ก เทพกุล ซึ่งเสียชีวิตแล้ว และคุณพ่อสิงห์ เทพกุล ตลอดจนเครือญาติในตระกูลเทพกุล และตระกูล โภชนาทุกท่าน ที่เป็นผู้อยู่เบื้องหลังของการสำเร็จการศึกษาในครั้งนี้ อีกทั้งผู้ที่ให้กำลังใจมาโดยตลอดคือ พี่ ๆ เพื่อน ๆ ทุกคนที่ให้กำลังใจและห่วงใย ในงานนี้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณน้อง ๆ ต้นกล้าอาชีพสำนักงานสถิติจังหวัดลำปาง ที่ได้อนุเคราะห์ในเรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูล และขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลา และให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

สุดท้ายนี้ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตลอดจนเพื่อนนักศึกษารหัส 49 ศูนย์ลำปางทุกท่าน อีกทั้งผู้บริหาร เพื่อนร่วมงาน ณ สำนักงานสถิติจังหวัดลำปางทุกท่าน ไปจนถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกท่าน ที่ได้ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และให้กำลังใจตลอดมา จนทำให้การทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

แสงเดือน โภชนา

กันยายน 2556

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉุ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	10
สมมติฐานการวิจัย.....	10
ขอบเขตของการวิจัย.....	10
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	11
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	13
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	13
การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน.....	48
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	51
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	60
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	60
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	60
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	61
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	62

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรทั่วไปและเกษตรกร ผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง.....	65
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สมการการผลิตการเกษตรทั่วไปและเกษตรแบบผสมผสาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง.....	70
ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน แบบการเกษตรทั่วไปและการเกษตร... 76	76
ตอนที่ 4 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจในการผลิตและสภาพปัญหาของการเกษตร ทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแบบผสมผสาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง.....	81
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	87
สรุปการวิจัย.....	87
อภิปรายผล.....	91
ข้อเสนอแนะ.....	92
บรรณานุกรม.....	94
ภาคผนวก.....	97
ก ข้อมูลสภาพทั่วไปของจังหวัดลำปาง.....	99
ข ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์แบบจำลองการผลิตทางการเกษตรแบบเกษตรทั่วไป แบบจำลองการผลิตทางการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง... 107	107
ค แบบสอบถามโครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ การเกษตรกับการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง.....	114
ประวัติผู้วิจัย.....	131

สารบัญตาราง

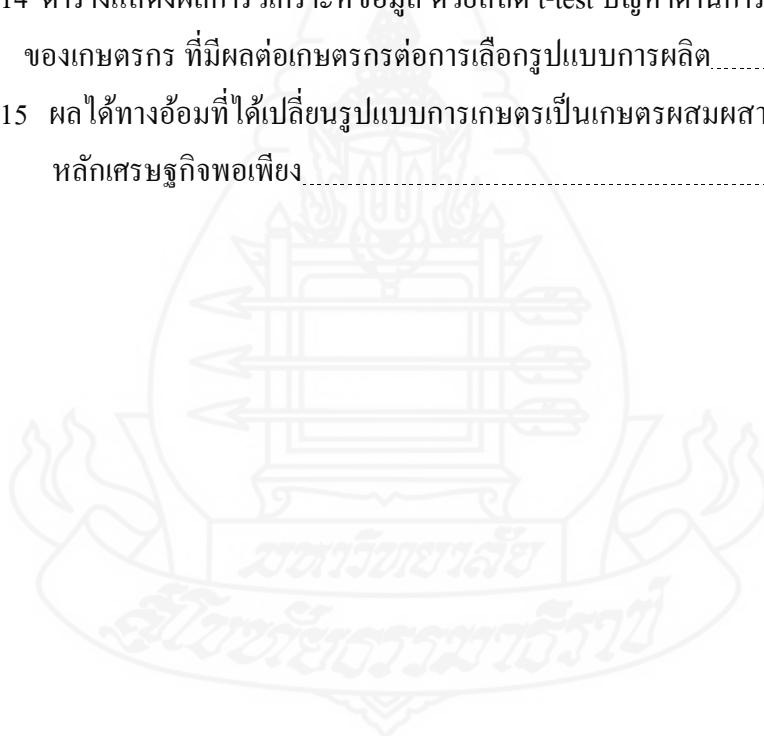
หน้า

ตารางที่ 4.1	จำนวนและร้อยละของช่วงอายุต่างๆ ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553	65
ตารางที่ 4.2	ระดับการศึกษา ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553	66
ตารางที่ 4.3	จำนวนเฉลี่ยและร้อยละสมาชิกในครัวเรือน ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553	67
ตารางที่ 4.4	ลักษณะการถือครองที่ดิน ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553	68
ตารางที่ 4.5	ภาระหนี้สินและแหล่งที่มาของสินเชื่อของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553	69
ตารางที่ 4.6	ความยืดหยุ่นของผลผลิตเนื่องจากปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเกษตรแบบทั่วไปและเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553	75
ตารางที่ 4.7	ผลรวมความยืดหยุ่นของปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเกษตรแบบทั่วไป และเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553	75
ตารางที่ 4.8	ต้นทุนการผลิตพืชเชิงเดี่ยว (ข้าว) เฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกรเกษตรแบบทั่วไป จังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553	77
ตารางที่ 4.9	ต้นทุนการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกรเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553	78
ตารางที่ 4.9	ต้นทุนรวมการผลิตพืชเชิงเดี่ยว (ข้าว) เฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกรเกษตรแบบทั่วไป และต้นทุนรวมเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกรเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553	79

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

ตารางที่ 4.10	แสดงต้นทุนและรายได้ของเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรทั่วไปและเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553....	80
ตารางที่ 4.11	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจเลือกทำเกษตรทั่วไป ของเกษตรกรที่ผลิตข้าวเพียงอย่างเดียวของเกษตรกรจังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553.....	82
ตารางที่ 4.12	ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติ t-test ปัจจัยและผลกระทบต่างๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรต่อการเลือกรูปแบบการผลิต.....	82
ตารางที่ 4.13	ปัญหาด้านการผลิตและการตลาดของเกษตรกรที่ผลิตแบบเกษตรทั่วไปและการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553....	84
ตารางที่ 4.14	ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติ t-test ปัญหาด้านการผลิตและการตลาดของเกษตรกร ที่มีผลต่อเกษตรกรต่อการเลือกรูปแบบการผลิต.....	84
ตารางที่ 4.15	ผลได้ทางอ้อมที่ได้เปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเป็นเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง.....	85

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 รายได้และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน และอัตราส่วนของหนี้สินต่อรายได้ของ ครัวเรือน (ปี 2539 – 2549)	4
ภาพที่ 2.1 แสดงการคาดการณ์ตามแบบจำลองขีดจำกัดของการเจริญเติบโต	14
ภาพที่ 2.2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้ได้ทุกระดับ	22
ภาพที่ 2.3 รูปแบบของเกษตรทฤษฎีใหม่ตามหลักการโดยทั่วไป	33
ภาพที่ 2.4 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงฟังก์ชันการผลิตเนื่องจากมีการพัฒนาเทคโนโลยี	40
ภาพที่ 2.5 แสดงเส้นผลผลิตรวม ผลผลิตเฉลี่ย และผลผลิตหน่วยสุดท้าย	43

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในอดีตสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นสังคมเกษตรกรรม มีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ผู้คนในสังคมมีวิถีการดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของการเกษตรกรรม ลักษณะการผลิตในแบบดั้งเดิมเป็นการผลิตเพื่อยังชีพหรือเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ผลผลิตที่ผลิตได้มากเกินความต้องการในครัวเรือนก็จะนำมาแลกเปลี่ยนแบ่งปันกัน ครัวเรือนมีความสัมพันธ์ ในลักษณะนี้เรื่อยมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่สร้างความสัมพันธ์ในชุมชนให้เป็นแบบเครือญาติ มีการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นวิถีที่เรียบง่ายที่ทำให้ชุมชนและสังคมมีความสุขบนพื้นฐานของความเป็นอยู่แบบพอเพียง ภาคการเกษตรยังมีความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมาโดยตลอด

ต่อมาเมื่อประเทศต่าง ๆ มีการพัฒนาเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบตลาดมากขึ้น มีการเปลี่ยนรูปแบบจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนและชุมชน มาเป็นการผลิตเพื่อค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ มีการผลิตพืชในเชิงการค้าเพื่อแสวงหากำไรจากพืชชนิดเดียว หรือพืชไม่กี่ชนิดเป็นจำนวนมาก การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตการเกษตรของไทยแบบดั้งเดิมเริ่มเข้าสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างเป็นรูปธรรมเริ่มมีขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2398 เมื่อไทยทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (BORWRING) เพื่อส่งข้าวเป็นสินค้าออกสู่ต่างประเทศ ทำให้ระบบการเกษตรของไทยได้ปรับเปลี่ยนจากการผลิตที่หลากหลายเพื่อยังชีพ มาเป็นการเน้นการผลิตเพื่อการค้า ประเทศไทยมีการส่งเสริมพัฒนาการเกษตรให้เป็นการผลิตเพื่อการค้า (commercial agriculture) ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในช่วงปี 2504 – 2509 เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวในภาคการเกษตรที่เรียกกันว่าเกษตรเชิงเดี่ยว (monoculture) ที่เน้นการผลิตพืชเพียงอย่างเดียวในพื้นที่ เน้นการใช้เครื่องจักรกลแทนแรงงานคนเพื่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด (economy of scale) การทำเกษตรกรรมเพื่อมุ่งเชิงพาณิชย์เริ่มเป็นที่แพร่หลาย และรัฐบาลได้เริ่มส่งเสริมการเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างจริงจัง (เบญจวรรณ สุรินทร์ , 2546 : 1)

นับแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เป็นต้นมา วิถีชีวิตของเกษตรกรไทยเริ่มเปลี่ยนไป ประกอบกับการเกิดสถานการณ์ที่เข้าสู่ยุคการ

“ปฏิวัติเขียว” (green revolution) มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพิ่มขึ้น เปลี่ยนการทำเกษตรแบบพอยังชีพเป็นการทำเกษตรแบบใช้สารเคมีและอาศัยปัจจัยการผลิตที่ต้องซื้อจากภายนอกชุมชนและต่างประเทศมากขึ้น ทั้งปุ๋ย พันธุ์พืช และสารเคมีต่างๆ ไม่เว้นแม้แต่เครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อลดต้นทุนต่อหน่วยในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวระดับไร่นา การทำเกษตรเชิงพาณิชย์ได้ส่งผลให้เกิดการขยายเนื้อที่การเพาะปลูกมีการลงทุนทำการเกษตรในพื้นที่ ขนาดการผลิตเพื่อตอบสนองอุปสงค์ของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งก็คือการผลิตเกษตรกระแสหลัก (mainstream agriculture) นั้นเอง

หลังจากที่ได้พัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาประมาณ 35 ปี (พ.ศ. 2504 – 2539) สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้สรุปผลการพัฒนาประเทศไทยตลอดช่วง แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ที่ผ่านมามีว่า “เกิดจากการนำทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และความได้เปรียบด้านแรงงานราคาถูกของประเทศ มาใช้สนับสนุนการพัฒนาและขยายฐานการผลิตเริ่มจากการกระจายการผลิตภาคเกษตรสู่พืชหลักมากขึ้น การพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า และนำไปสู่การผลิตเพื่อส่งออก ทรัพยากรธรรมชาติที่ร่อยหรอลงไปแล้ว ยังต้องพึ่งพาเทคโนโลยี ทุนและตลาดจากต่างประเทศด้วย”

การพัฒนาคุณภาพคน การเสริมสร้างฐานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการฟื้นฟูดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงยังเป็นไปได้ช้า ส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตโดยรวมของประเทศไม่เพิ่มขึ้น จิตความสามารถในการแข่งขันของประเทศลดลง ตลอดจนมีปัญหาความขัดแย้งในสังคมจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้เล็งเห็นถึงปัญหาว่า แม้เศรษฐกิจในขณะนั้นจะอยู่ในระดับดี แต่สังคมมีปัญหาและการพัฒนาไม่ยั่งยืน (ในขณะนั้นคือสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7) จึงได้ปรับกระบวนการพัฒนามา เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และการปรับระบบบริหารจัดการประเทศใหม่ (แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 – 2544) เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่เนื่องจากกระบวนการบริหารงานภาครัฐขาดความยืดหยุ่น ไม่สามารถปรับตัวได้ทันการเปลี่ยนแปลง จึงทำให้การแปลงแผนสู่ภาคปฏิบัติเป็นไปได้ช้า

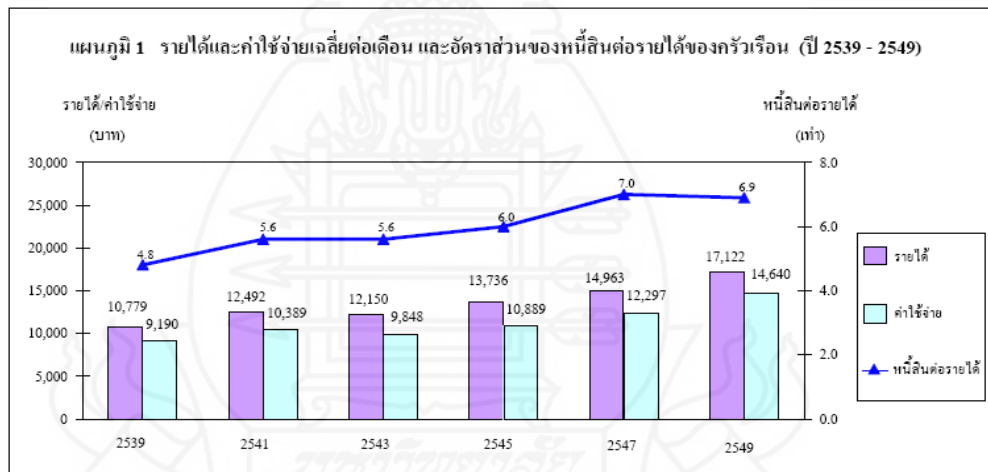
นับจากวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 เป็นต้นมา คนไทยได้หวนกลับไปหาไร่นา และเริ่มรู้จักการเกษตรทฤษฎีใหม่ และเสริมทฤษฎีใหม่ด้วยแนวทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 จนนำไปสู่การบรรจุเข้าไปไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 9 ได้ขยายกระบวนการมีส่วนร่วมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น มีการระดมความคิดเห็นของประชาชนทุกระดับในการพัฒนาประเทศจะยึดหลัก“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำ

ทางให้การพัฒนาชีวิตทางสายกลาง อยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดีและความพอประมาณอย่างมีเหตุผล นำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก คนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นคนดี มีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สามารถรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าทางสังคมไทยที่มีความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน อันจะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล มีคุณธรรมและยั่งยืนและรัฐบาลได้กำหนดนโยบายการบริหารประเทศ โดยมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งและความสุขภายในสังคม และการขับเคลื่อนแนวทางการดำรงชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการ เป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างจริงจัง และเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เกิดความสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน โดยกระทรวงมหาดไทยได้มีนโยบายขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีเป้าหมายสร้างชุมชนเข้มแข็งทุกตำบล โดยได้ดำเนินการพิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิต และกิจกรรมโดยรวมสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดกิจกรรมในการพิจารณาคัดเลือก 6 กิจกรรม คือ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การออม การดำรงชีวิต การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเอื้ออาทร อำเภอละ 1 ตำบล รวม 876 ตำบล 5,000 หมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2549 (กระทรวงมหาดไทย 2549) และในปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบอย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 – 10 สังคมไทยได้อัญเชิญหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัวชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้มีส่วนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 11 ทุกภาคส่วนในสังคมไทยเห็นพ้องร่วมกันน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน ในทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการแข่งขันระหว่าง 2 แนวคิด คือ แนวคิดการพัฒนาตามแนวทุนนิยม กับแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยมนำไปสู่การครอบงำโดยชาวต่างชาติ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในด้านรายได้ และก่อให้เกิดปัญหา

ทางสังคม อีกทั้งยังเป็นสาเหตุให้เกิดวิกฤตการเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 (ชูศรี มณีพฤกษ์ 2546 : 277)

การพัฒนาตามแนวนโยบายหรือแบบสมัยใหม่ตามแบบตะวันตกนั้นก็ยังมีผลดีหลายประการ เช่น ความสะดวกสบายจากเครื่องทุ่นแรง การคมนาคมขนส่ง ตลอดจนในโลกของการค้าและการเงินแบบเสรีที่แข่งขันกันด้วยประสิทธิภาพและต้นทุนการผลิต อย่างไรก็ตามทำให้เกิดผลที่ไม่สามารถปฏิเสธได้คือช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนที่ห่างกันมากขึ้น สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมถูกทำลาย ตลอดจนเกิดผลกระทบทางสังคมรุนแรง (ประเวศ วะสี 2549 : 28)

สำหรับแนวทางพัฒนาของประเทศไทยนั้น รัฐบาลมีนโยบายมุ่งกระจายเงินไปสู่ชนบท โดยไม่ได้คำนึงถึงแนวทางพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน แต่เน้นให้ชุมชนผลิตเพื่อการส่งออกและทำรายได้แทนการผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน ผลจากการพัฒนาดังกล่าวทำให้สมาชิกของชุมชนคุ้นเคยกับการก่อหนี้โดยไม่สนใจเงินออม สำหรับด้านรายจ่ายมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินตัว ขาดการวางแผนการใช้จ่ายเงิน (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 2547 : 20)

ภาพที่ 1.1 รายได้และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน และอัตราส่วนของหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือน (ปี 2539 - 2549)

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ โครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2549 (2549 : 50)

จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าปัญหาหลักของเศรษฐกิจในครัวเรือน ก็คือ การเสียสมดุลของรายได้และรายจ่ายในด้านรายได้ของชุมชน ไม่มีความสามารถในการผลิตให้เพียงพอกับรายจ่าย กล่าวคือ ทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบได้เสื่อมโทรมลงไป และชุมชนเองไม่มีความรู้ ความเข้าใจในเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ รวมทั้งประสบปัญหาทางการตลาด ส่วนในด้านรายจ่ายเกิดจากความก้าวหน้าของข่าวสาร ที่ทำให้ทราบถึงอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก่อให้เกิดความ

ต้องการบริโภคสิ่งเหล่านั้น อีกทั้งชาวชนบทอีกไม่น้อยที่อพยพเข้ามาหางานทำในเมืองทำให้การดำรงชีวิตเปลี่ยนไป คือ

1. เนื่องจากการพัฒนาประเทศไทยตามแนวทางทุนนิยม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ เกิดความแตกต่างในรายได้มากกว่าระหว่างเมืองกับชนบท ความร่ำรวยกระจุกตัวอยู่กับคนกลุ่มเดียว ขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศยากจนในประเทศไทยประชากรกว่าครึ่งหนึ่งยังอาศัยอยู่ในชนบทจะยังต้องคำนึงถึงคนส่วนใหญ่เหล่านี้ด้วย

2. สาขาเศรษฐกิจทุนนิยมถูกรองรับโดยต่างชาติ โดยการลงทุนและเทคโนโลยีของต่างชาติ แทบจะไม่ใช้สาขาของเศรษฐกิจไทย

3. เศรษฐกิจทุนนิยมก่อให้เกิดปัญหาสังคม เช่น การเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม อากาศและน้ำเป็นพิษ วัฒนธรรมทุนนิยมทำลายน้ำใจ ประเพณีศีลธรรม ครอบครัว และชุมชนอันเป็นสถาบันหลักของไทย ขัดแย้งกับวัฒนธรรมไทยแต่เดิมมา

การปลูกพืชเชิงเดี่ยวหรือการผลิตเกษตรกระแสหลักจึงหมายถึง การเกษตรที่ผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดมากกว่าการบริโภคในครัวเรือน โดยเน้นตลาดระดับประเทศเพื่อการส่งออกเป็นหลักทำให้รูปแบบเกษตรของไทยปรับเปลี่ยนเป็นระบบการเกษตรที่เน้นการใช้เครื่องจักรกลแทนการใช้แรงงาน มีการลงทุนสูง มีการนำสารเคมีเข้ามาใช้ในการผลิต เป็นการผลิตที่เน้นความชำนาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะการผลิตพืชหรือสัตว์เพียงชนิดเดียวในพื้นที่ขนาดใหญ่ เน้นการใช้พลังงานในรูปของน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องจักรกลการเกษตรและใช้ในการขนส่ง ปัจจัยการผลิตและผลผลิตโดยตรง และที่สำคัญคือเป็นการผลิตที่เน้นการผลิตเพื่อขาย เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตามการพัฒนาการเกษตรกระแสหลัก นอกจากจะก่อให้เกิดปริมาณการผลิตเพิ่มขึ้นตามจุดประสงค์แล้วยังก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบอื่น ๆ ตามมา โดยเฉพาะเมื่อการทำการเกษตรเป็นไปโดยไม่มีการส่งเสริมแนะนำที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนไม่มีการวางแผนการผลิตที่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมรวมทั้งปัญหาในการควบคุมปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) มารองรับการพัฒนาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการจัดหาปริมาณน้ำและปุ๋ยที่ใช้ในการเพาะปลูกในสัดส่วนที่เหมาะสม (ธัญวา และคณะ, 2544)

ปัญหาที่พบจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวหรือการผลิตเกษตรกระแสหลักใหญ่ ๆ ได้แก่ ปัญหาราคาผลผลิตการเกษตรไม่มีเสถียรภาพ จากลักษณะตลาดสินค้าเกษตรที่ผู้ขายเป็นผู้ยอมรับราคา (price taker) ตามที่ผู้ซื้อหรือตลาดกำหนด ทั้งนี้เพราะผลผลิตภาคเกษตรเป็นสินค้าที่ลักษณะคล้ายคลึงกับสินค้าในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ คือ มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก มีอิสระที่ที่มีลักษณะ

คล้ายคลึงกับสินค้าในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ คือ มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก มีอิสระเสรีในการเข้าออกจากตลาด ผลผลิตของทุกรายมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คุณภาพผลิตผลของเกษตรกรแต่ละรายก็ ไม่มีความแตกต่างกันมาก ราคาผลิตผลเกษตรก็จะถูกกำหนดโดยอุปสงค์รวมและอุปทานรวมของ ตลาด สินค้าเกษตรส่วนใหญ่ผลิตได้ตามฤดูกาล เป็นสินค้าปฐมภูมิ และเป็นสินค้าที่เน่าเสียได้ง่าย ไม่สามารถเก็บไว้บริโภคได้นาน ๆ มีความยืดหยุ่นของอุปสงค์และอุปทานต่ำ เน้นการใช้ เทคโนโลยีทางการเกษตร ทั้งเครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต หรือสารเคมี เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เพื่อให้ได้ผลผลิตต่อไร่มากที่สุด จึงทำให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งถึงแม้จะทำให้ การผลิตได้ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้นแต่ก็ส่งผลกระทบต่อราคาของเทคโนโลยีต่าง ๆ นั้น เพิ่มสูงขึ้นจึงทำให้ เกษตรกรมีต้นทุนในการผลิตเพิ่มขึ้นด้วยการปลูกทำการเกษตรชนิดเดียวซ้ำ ๆ ในพื้นที่เดิม ใน ระยะยาวทำให้คุณภาพดินเสื่อมลง ทำให้ปริมาณความต้องการใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น การใช้เทคโนโลยี ในการผลิตคือ การใช้เครื่องจักร สารเคมี เช่น ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืชส่วนใหญ่ยังต้องนำเข้าจาก ต่างประเทศจึงมีราคาแพง ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง ภาวะการแข่งขันในตลาดโลกปัจจุบัน มีหลาย ประเทศที่หันมาให้ความสนใจการผลิตสินค้าเกษตรมากขึ้น ทำให้มีคู่แข่งทางการตลาดสินค้า เกษตรในตลาดโลกมากขึ้น ซึ่งบางประเทศสามารถผลิตได้ โดยมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า และสามารถส่งออกสินค้าเกษตรในราคาที่ต่ำกว่าของประเทศไทย ทำให้ประเทศคู่แข่งหันไปส่งสินค้า จากประเทศที่ราคาต่ำกว่า คุณภาพของผลิตผลทางการเกษตรยังควบคุมได้ยาก เนื่องจากผลผลิต การเกษตรสามารถเน่าเสียขายได้ง่าย จากการเก็บรักษาหรือการขนส่งที่ไม่ถูกวิธี และจากลักษณะ ของผลิตผลเองที่มีข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการเก็บรักษาสินค้าเกษตร ความสำเร็จในการทำ เกษตรขึ้นอยู่กับ ดิน น้ำ และอากาศ (อุณหภูมิ) เป็นสิ่งสำคัญอาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยที่อยู่ นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้นผลผลิตพืชชนิดหนึ่ง ๆ ในการผลิตแต่ละพื้นที่จึงให้ ผลตอบแทนการผลิตที่แตกต่างกัน

ตามที่ภาครัฐได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศให้ ยั่งยืนเพื่อเป็นการสร้างและฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเป็นที่น่าสนใจ หากคำนึงถึงต้นทุน และผลตอบแทนประชาชนจะสามารถพึ่งตนเอง มีผลประโยชน์ตอบแทน พอเพียงต่อการดำรงชีวิต จริงหรือไม่ ความสำคัญของเรื่องที่วิจัยในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา การต่อสู้ระหว่างสองแนวคิด คือ ระหว่างการพัฒนาตามคำแนะนำของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือแนวทางทุนนิยม และแนวทาง เศรษฐศาสตร์ชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการต่อสู้ทางความคิดและนโยบายที่สำคัญ ที่สุดในประเทศไทย

ภายหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 เมื่อต่างประเทศลดเงินลงทุนและเงินให้กู้ คืบ การพัฒนาแบบทุนนิยมก็ชะงักงันประชาชนไทยเริ่มไม่เชื่อว่าการพัฒนาในแนวทางที่ผ่านมาจะ

นำพาประเทศสู่อนาคตที่สดใสได้ ความสงสัยในความถูกต้องของแนวทางทุนนิยมทำให้เกิดความสนใจ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านพัฒนาภาคเกษตรกรรมแทนภาคอุตสาหกรรม ผลิตเพื่อสนองความต้องการภายในประเทศแทนผลิตเพื่อส่งออก คือแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียง

ในส่วนของจังหวัดลำปางนั้นเป็นจังหวัดในกลุ่มภาคเหนือตอนบนของประเทศ ลักษณะภูมิประเทศเป็นรูปวงรี พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง และภูเขาสูง มีที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำเป็นบางส่วน ในบริเวณตอนกลาง ของจังหวัด และเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของจังหวัดลำปาง บริเวณตอนบนของจังหวัด มีลักษณะเป็นป่าค่อนข้างทึบ อุดมสมบูรณ์ด้วยไม้มีค่ามากและมีภูเขา มาก ส่วนบริเวณตอนใต้ของจังหวัดมีลักษณะเป็นป่าไม้รัง และมีบางส่วนเกือบเป็นทุ่งหญ้า มีแม่น้ำสายสำคัญ ๆ เช่น แม่น้ำวัง แม่น้ำต๋อย แม่น้ำผาว และแม่น้ำจาง ลักษณะทางภูมิประเทศค่อนข้างหลากหลายที่เหมาะสมแก่การศึกษารูปแบบการเกษตรที่สามารถเป็นตัวแทนของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ประชากรจังหวัดลำปางส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตร จำนวน 143,648 ครัวเรือนหรือคิดเป็นร้อยละ 52.93 จากจำนวนครัวเรือนทั้งจังหวัด 271,374 ครัวเรือน ดังแสดงในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนเกษตรกรของจังหวัดลำปาง พ.ศ. 2549

อำเภอ	จำนวน	
	ครัวเรือน	ครัวเรือนเกษตรกร
- เมืองลำปาง	52,980	31,366
- แจ้ห่ม	10,682	9,292
- ห้างฉัตร	15,551	10,767
- เกาะคา	61,326	12,825
- แม่พริก	3,524	3,524
- แม่ทะ	17,508	14,573
- งาว	13,210	10,964
- สบปราบ	28,581	5,767
- เกิน	17,727	11,517
- วังเหนือ	21,271	11,088
- เสริมงาม	7,603	6,439
- แม่เมาะ	12,135	6,653
- เมืองปาน	9,276	8,873
รวม	271,374	143,648

ที่มา : สำนักงานจังหวัดลำปาง (2549 : 15)

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดลำปางได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน กระเทียม ถั่วลิสง สับปะรด ลำไย ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หอมแดง และละหุ่ง รูปแบบการผลิตส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวหรือการผลิตเกษตรแบบกระแสหลัก การปลูกพืชชนิดเดียวเพื่อให้ได้ผลผลิตสูง เน้นปริมาณเพื่อขาย มีการใช้สารเคมี ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงจำนวนมาก เพื่อใช้เป็นปัจจัยการผลิต พื้นที่ส่วนใหญ่ ระบบชลประทานยังไม่ทั่วถึง ต้องอาศัยสภาพอากาศที่ไม่มีความแน่นอน ทำให้ปริมาณผลผลิต ผันผวนไม่สามารถคาดการณ์หรือควบคุมผลผลิตที่ออกสู่ตลาดได้ บางปีสภาพอากาศเอื้ออำนวยทำให้ผลผลิตมีปริมาณสูงแต่ราคาผลผลิตตกต่ำ เช่น ปัญหาโรคาสัปปะรดตกต่ำที่ยังเป็นปัญหาเรื่อยมาจนถึง ปี 2554 ปัญหาเกษตรกรขาดการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาแทนที่จะเป็นแค่ผู้รับราคาจากพ่อค้าคนกลาง การปลูกพืชชนิดเดียวกันซ้ำ ๆ ในพื้นที่โดยไม่มีการปรับ

สภาพดิน และการบำรุงรักษาที่ถูกต้อง เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงปัญหาด้านสุขภาพของเกษตรกรเองที่ขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ที่ไม่ถูกวิธี ก่อให้เกิดพิษและส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เกษตรกรมักจะทำเกษตรในช่วงฤดูกาล หรือช่วงสั้น ๆ เท่านั้น ไม่มีการปรับเปลี่ยนหมุนเวียนในการปลูกพืช รายได้ส่วนใหญ่จะได้รับครั้งเดียวตลอดทั้งปี ทำให้รายได้ไม่เพียงพอ และก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินของเกษตรกร เกิดปัญหาเรื่องการย้ายถิ่นและแรงงานเพื่อไปประกอบอาชีพอื่นนอกภาคเกษตรเนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาขาดความอบอุ่นภายในครอบครัว ปัญหาหย่าร้าง ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

จากสภาพปัญหาของประชากรจังหวัดลำปาง ซึ่งส่วนใหญ่ทำการเกษตรจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยงานวิจัยนี้มุ่งเน้นวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปกับเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปางว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรและระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศต่อไปได้อีกด้วย

งานวิจัยนี้จะทำการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนแท้จริงในเชิงเปรียบเทียบทางเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปกับเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนศึกษาผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาจากครัวเรือนเกษตรกรที่มีวิถีชีวิต และกิจกรรมโดยรวมสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดกิจกรรมในการพิจารณาคัดเลือก 6 กิจกรรม คือ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การออม การดำรงชีวิต การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเอื้ออาทร จากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต เช่น การเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตร สุขภาพความพึงพอใจของสมาชิกในครัวเรือนที่ได้อยู่ร่วมกัน โดยไม่ต้องจากไปทำงานนอกชุมชน ผลที่ได้จากการวิจัยจะสามารถนำไปเผยแพร่เป็นข้อมูลความรู้ทางเลือกให้แก่ประชาชนทั่วไป ชุมชน หมู่บ้าน ตลอดจนข้อมูลแก่หน่วยงานของภาครัฐในการวางแผนงาน/โครงการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนอันถือว่าเป็นฐานรากที่สำคัญของสังคมให้มีความเข้มแข็ง สมดุลและยั่งยืนต่อไป ในการส่งเสริมหรือสนับสนุน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปด้านการผลิตเปรียบเทียบสภาพปัญหาผลที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรระหว่างการเกษตรทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างเกษตรทั่วไปกับเกษตรกรรมแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการผลิตของการเกษตรทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 การเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้านรายได้และรายจ่ายน้อยกว่าเกษตรทั่วไปแต่นำไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมกับการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง มีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่ทำการศึกษาคือกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเลือกมาจากแบบรายงานข้อมูลพื้นฐาน ศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียงปี 2550 แปลงไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสานของสำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง จำนวน 46 ครัวเรือน ครอบคลุมทุกอำเภอจำนวน 13 อำเภอ ศึกษาข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเกี่ยวกับรายได้ ผลผลิตที่ได้รับโดยคิดจากผลผลิตหรือรายได้ที่ได้รับสูงสุดจากพืช/สัตว์ ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน จำนวน 3 ชนิดแรก ด้านรายจ่าย และภาระหนี้สิน โดยใช้แบบสอบถาม สืบหาข้อมูลจากปีเพาะปลูกที่ผ่านมาในรอบปี คือ ปีการเพาะปลูก 2552/2553

2. เกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาเฉพาะเกษตรกรที่ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว เพื่อเป็นตัวแทนของเกษตรทั่วไป ที่เห็นได้ชัดเจน และมีขนาดพื้นที่ 8 – 10 ไร่ ที่มีพื้นที่เขตที่ตั้งใกล้เคียงกับประชากรเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 46 ครัวเรือน ครอบคลุมทุกอำเภอจำนวน 13 อำเภอ ศึกษาข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ เกี่ยวกับรายได้ ผลผลิตที่ได้รับทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ด้านรายจ่าย และ

ภาระหนี้สิน โดยใช้แบบสอบถาม สํารวจข้อมูลจากปีเพาะปลูกที่ผ่านมาในรอบปี คือ ปีการเพาะปลูก 2552/2553

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

5.1 ในการศึกษาเกษตรกรทั่วไปพิจารณาเฉพาะเกษตรกรที่ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว เพื่อเป็นตัวแทนของการเกษตรทั่วไปที่เห็นได้ชัดเจน และมีขนาดพื้นที่ 8 – 10 ไร่ เนื่องจากเป็นพื้นที่เฉลี่ยที่เกษตรกรส่วนใหญ่ในจังหวัดลำปางถือครอง ส่วนเกษตรกรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะศึกษาเฉพาะพืช/สัตว์ ที่ได้รับผลผลิตหรือรายได้สูงสุดจำนวน 3 ชนิดเท่านั้น

5.2 การศึกษาคั้งนี้ใช้ข้อมูลการผลิตจากเกษตรกรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง โดยใช้จำนวนครัวเรือนเกษตรกรจากเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจากแบบรายงานข้อมูลพื้นฐาน ศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง ปี 2550 แปลงไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสานของสำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง และเกษตรกรทั่วไปโดยเกษตรกรที่มีพื้นที่ เขตที่ตั้งใกล้เคียงกับประชากรเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อมิให้เกิดข้อแตกต่างในเรื่องของลักษณะภูมิประเทศ

5.3 การศึกษาคั้งนี้จะสำรวจข้อมูลแบบปฐมภูมิ และเลือกเก็บข้อมูลเฉพาะปีการเพาะปลูก 2552/2553 เท่านั้น

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 การเกษตรทั่วไป หมายถึง การผลิตภาคเกษตรที่เน้นการผลิตพืชหรือสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งหรือเพียงไม่กี่ชนิด แต่ผลิตเป็นจำนวนมาก โดยใช้เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ เน้นการใช้เครื่องจักรกลแทนแรงงานคนและสัตว์ ใช้พันธุ์พืชใหม่ ๆ ที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง และใช้สารเคมีในการเกษตรเพื่อให้สามารถผลิตได้ในปริมาณที่มากที่สุด และมีผลผลิตที่มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด เป็นการผลิตเพื่อตอบสนองอุปสงค์ของตลาด เป้าหมายการผลิตเพื่อให้มีกำไรสูงสุด หรือเป็นการทำเกษตรเชิงพาณิชย์เก็บเฉพาะที่ทำนา 8 -10 ไร่

6.2 การเกษตรแบบผสมผสานเป็นรูปแบบแนวทางเกษตรยั่งยืน ความหมายของเกษตรผสมผสานคือ “การทำเกษตรที่มีการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์หลาย ๆ ชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยมีกิจกรรมการผลิตแต่ละอย่างต้องเกื้อกูลประโยชน์ต่อกัน” โดยมีหลักการสำคัญ 3 ประการคือ

6.2.1 ต้องมีกิจกรรมการผลิตตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป

6.2.2 กิจกรรมการผลิตหนึ่งต้องเกื้อกูลต่ออีกกิจกรรมการผลิตหนึ่งอย่างเป็นวงจร ซึ่งการเกื้อกูลดังกล่าวอาจเกี่ยวข้องกับอาหาร แร่ธาตุ อากาศ และพลังงาน

6.2.3 ก่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดต่อระบบฟาร์มโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากครัวเรือน เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานที่

6.3 ผลตอบแทน หมายถึง รายได้ที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงินที่เจ้าของปัจจัยการผลิตจะได้รับจากการถือครองปัจจัยการผลิต

6.3.1 รายได้ทั้งหมด คือ ผลผลิตเฉลี่ย \times ราคาต่อหน่วยที่เกษตรกรขายได้

6.3.2 รายได้สุทธิ คือ รายได้ทั้งหมด – ต้นทุนผันแปร

6.3.3 กำไร คือ รายได้ทั้งหมด – ต้นทุนรวม

6.3.4 รายได้เหนือต้นทุนเงินสด คือ รายได้ทั้งหมด – ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ทราบตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อรายได้ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรระหว่างการเกษตรทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้หาแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรและกระบวนการผลิตที่เหมาะสมต่อไป

7.2 สามารถให้ข้อเสนอแนะในการนำวิธีการจัดการทางการเกษตรเพื่อให้เกิดความเหมาะสม ความคุ้มค่าในการลงทุนทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากการดำเนินการตามแนวคิดและแนวปฏิบัติของเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรทั่วไป ในด้านต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิต

7.3 ใช้เป็นข้อเสนอแนะปัญหา และอุปสรรคในการผลิต และการเปลี่ยนแปลงในชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศน์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการเลือกรูปแบบการผลิตที่เหมาะสมต่อการพัฒนาประเทศ ให้เกิดการพึ่งตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมกับการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องที่เป็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาโดยมีเนื้อหาครอบคลุม ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน

ส่วนที่ 3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

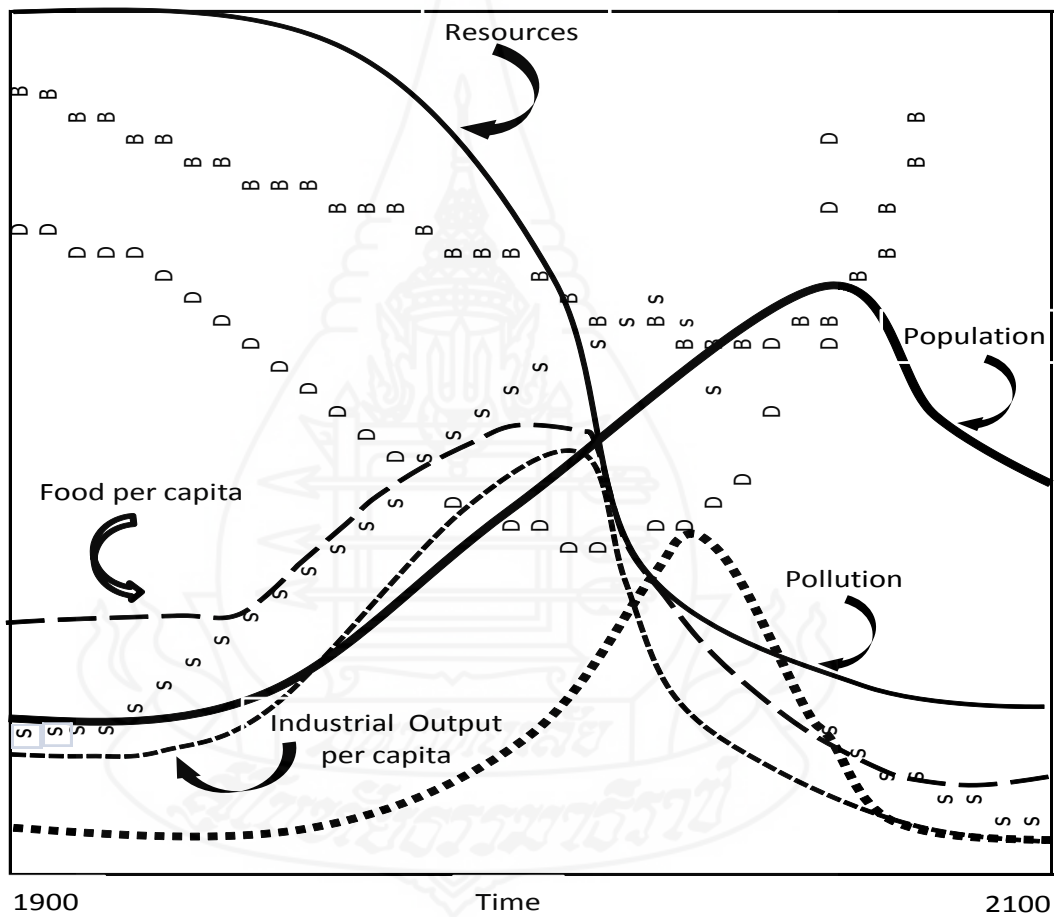
1.1 แนวคิดเกี่ยวกับขีดจำกัดของการพัฒนา

การพัฒนาประเทศมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยพิจารณาจากการขยายตัวทางรายได้ประชาชาติ การเพิ่มขึ้นของผลิตผล ปัจจัยการผลิตและประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อก้าวไปสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจในทางการค้าและการเมืองระหว่างประเทศ

กิจกรรมการผลิตของระบบเศรษฐกิจ ได้นำทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติมาแปรรูปให้เป็นสินค้าเพื่อการบริโภค ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่มีไม่จำกัด การใช้ทรัพยากรธรรมชาติพิจารณาเพียงผลได้ทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงินโดยใช้ประสิทธิภาพในการผลิตและผลกำไรสูงสุดเป็นเครื่องมือในการวัดความคุ้มค่า ขาดความตระหนักถึงต้นทุนทางสังคมและความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ในกระบวนการผลิตยังปล่อยของเสียกลับสู่สิ่งแวดล้อมด้วย

แนวคิดเรื่องขีดจำกัดของความเติบโตทางเศรษฐกิจ (The Limits to Growth) โดย Meadows และคณะ ได้ทำการศึกษาในเชิงการคาดการณ์อนาคตภายใต้เทคนิคการศึกษาเชิงพลวัตของระบบที่เชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ประชากรและมลพิษ โดยใช้แบบจำลองทางคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ที่พัฒนาโดย Professor Jay Forrester แห่งสถาบันเทคโนโลยีแห่งแมสซาชูเซต (MIT) ได้ข้อสรุปที่สำคัญ 3 ประการ คือ (Tietenberg, T. 1984 P.5-7)

1) ภายในช่วงเวลาไม่เกิน 100 ปีข้างหน้า ภายใต้ข้อสมมติว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่ในกระบวนการพัฒนาที่ดำเนินไปตามปกติที่เกิดขึ้นแก่ความสัมพันธ์ทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมโลกของเราจะไม่เหลือทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป เพื่อใช้ในการผลิตทางอุตสาหกรรมอีกต่อไป ระบบเศรษฐกิจจะพังทลาย เกิดการว่างงานอย่างขนานใหญ่การผลิตอาหารจะลดลง ประชากรจะลดลงเนื่องจากอัตราการตายสูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จะดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ระบบเศรษฐกิจที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไปอย่างขนานใหญ่โดยต่อเนื่องจนหมดไป แสดงให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจเติบโตเกินขีดจำกัด (overshoot) และถล่มลง (collapse) ในที่สุด ดังแสดงในภาพที่ 1.1

ภาพที่ 2.1 แสดงการคาดการณ์ตามแบบจำลองขีดจำกัดของการเจริญเติบโต

ที่มา : ปรับปรุงจาก donella Meadows et. al. The Limits to Growth (New York Universe Books.1972 P. 129

ภาพที่ 2.1 แสดงผลลัพธ์ของการคาดการณ์แบบจำลองของโลกภายใต้ข้อสมมติว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ความสัมพันธ์ทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมเหมือนเช่นที่ดำเนินมาในอดีต โดยการใส่ตัวแปรที่เป็นข้อมูลของโลกระหว่างปี ค.ศ. 1900-1970 ที่แสดงว่าอาหาร ผลิตอุตสาหกรรม และประชากรมีอัตราการเพิ่มขึ้นแบบเอ็กโปเนนเชียล ดังปรากฏในภาพจนกระทั่งฐานทรัพยากรลดลงอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อ การเติบโตในภาคอุตสาหกรรมที่ลดลง เนื่องจากว่าระบบธรรมชาติส่งผลกระทบต่อระบบในช่วงแรก ทั้งประชากรและมลพิษยังคงเพิ่มขึ้นต่อเนื่องจากจุดสูงสุดของการผลิตภาคอุตสาหกรรม แต่ในที่สุด การเพิ่มประชากรจะหยุดชะงักและลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของอัตราการตาย ที่เป็นผลจากการขาดแคลนอาหารและบริการทางการแพทย์

2) การศึกษาชี้ว่าแนวทางในการแก้ปัญหาแบบแยกส่วนจะไม่ประสบความสำเร็จ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าแก้ปัญหาข้อจำกัดในการเติบโตโดยถ้าเพิ่มฐานทรัพยากรให้มากขึ้นเป็นสองเท่า โลกก็จะยังคงพบกับวิกฤตอยู่ดี แต่เป็นวิกฤตที่มาจากปัญหามลพิษอันเป็นผลจากการใช้ทรัพยากรอย่างขนานใหญ่ในภาคอุตสาหกรรม แต่ถ้าหากว่าข้อจำกัดด้านทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปและปัญหามลพิษได้รับการแก้ไขไปพร้อม ๆ กัน แต่ปัญหาที่คิดตามมาก็คือข้อจำกัดด้านอาหารอันเป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของประชากร ดังนั้นการแก้ปัญหาที่เป็นข้อจำกัดอันใดอันหนึ่งก็จะเกิดผลอย่างอื่นที่น่ากลัวติดตามมาเสมอ

3) การศึกษานี้เสนอว่าการพัฒนาเกินขีดจำกัด (overshoot) และการพังทลายของระบบสามารถหลีกเลี่ยงได้โดยการจำกัดจำนวนประชากรและมลพิษ รวมทั้งหยุดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันด้วย

Meadows และคณะเสนอว่าในอนาคตมนุษย์มีทางเลือก 2 ทางเท่านั้น

ทางเลือก คือ ต้องหยุดความเจริญทางเศรษฐกิจ โดยการควบคุมความต้องการของมนุษย์และมีการใช้ นโยบายอย่างเป็นระบบเพื่อหลีกเลี่ยงการพังทลายของสิ่งแวดล้อม

ทางเลือกที่สอง ปล่อยให้ทุกอย่างดำเนินไปเหมือนเดิมจนกว่าการขยายตัวของเศรษฐกิจจะเผชิญกับขีดจำกัดของธรรมชาติ และวันนั้นระบบเศรษฐกิจและสังคมจะพังทลายลง ความเจริญทางเศรษฐกิจก็จะหยุดลงไปในทันทีทั้ง 2 ทาง มนุษย์จะพบกับจุดจบของความเจริญเหมือนกันปัญหาที่อยู่ว่า มนุษย์จะหยุดความเจริญด้วยตัวเองหรือจะให้ธรรมชาติเป็นผู้ตัดสิน

แบบจำลองขีดจำกัดของความเจริญเติบโต (Limits to Growth) ได้สร้างความตื่นตระหนกให้แก่วงการต่าง ๆ เป็นอย่างมาก นักนิเวศวิทยาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิด “ขีดจำกัด” เพราะเป็นแนวคิดที่ต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีนักเศรษฐศาสตร์จำนวนมากไม่เห็นด้วย เพราะเป็นแนวคิดที่ต่อต้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับ

วงการธุรกิจอุตสาหกรรม ซึ่งต้องการการขยายตัวอย่างสม่ำเสมอหลังจากหนังสือ Limits to Growth เผยแพร่ออกมาในปี 1972 ก็มีนักวิชาการอีกกลุ่มส่วนมากเป็นนักเศรษฐศาสตร์เสนอแนวคิด ความเจริญเติบโตแบบไม่มีขีดจำกัด

แบบจำลองขีดจำกัดของความเจริญเติบโตได้ฉายภาพของโลกในอนาคตแบบมีคดมน ในแบบมองโลกในทางร้าย ภายหลังจากต่อมาได้มีนักวิชาการกลุ่มหนึ่ง คือ Herman Kahn และคณะไม่เห็นด้วยกับแนวคิดขีดจำกัดของความเจริญเติบโตโดยได้เสนอแนวคิดทางเลือกไว้ในหนังสือที่ชื่อ The Next 200 Years : A Scenario for America and the World เป็นแนวคิดที่มองโลกในแง่ดีผ่านความหวังจากการปฏิวัติทางเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องที่จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ก้าวข้ามขีดจำกัดทางธรรมชาติและนำไปสู่ความเจริญแบบไม่มีขีดจำกัด

แนวคิดกลุ่มนี้มีข้อสรุปที่สำคัญคือ เมื่อ 200 ปีที่ผ่านมา ทุกหนทุกแห่งในโลกยังมีประชากรน้อยมาก ผู้คนยากจนและต้องอยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติ แต่ 200 ปีจากนี้ไป ทุกหนทุกแห่งจะเต็มไปด้วยผู้คนร่ำรวย และสามารถควบคุมธรรมชาติได้ ความเจริญทางเทคโนโลยีจะทำให้ขีดจำกัดธรรมชาติหมดไป ต่อนักคิดกลุ่มนี้เชื่อว่าเศรษฐกิจต้องเจริญเติบโต ถ้ามุขยเหตุความเจริญ ประชากรที่อยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ก็จะต้องมีชีวิตอยู่อย่างยากจนและสิ้นหวังความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของผู้คนทั่วโลก ประเทศที่ยากจนได้รับผลประโยชน์มากที่สุดจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นเรื่องการขยายตัวของรายได้ประชาชาติตามแนวคิดนี้ข้อจำกัดของการเติบโตตามแนวคิดของ Meadows และคณะจะไม่เกิดขึ้น โดยจะได้รับการแก้ไขจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ประสิทธิภาพของการผลิต การค้นพบแหล่งพลังงานและทรัพยากรใหม่ๆ การหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่ และที่สำคัญคือแนวคิดนี้เชื่อว่าโลกมนุษย์จะผ่านพ้นกับดักของการขาดแคลนพลังงานด้วยการหันมาใช้พลังงานทดแทนที่จะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่ว่าเป็นพลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานความรู้ได้พิภพ และพลังงานนิวเคลียร์

การเกษตรกระแสหลัก (mainstream agriculture) ที่เน้นรูปแบบการผลิตพืชหรือสัตว์เพียงชนิดใดชนิดหนึ่งหรือเพียงไม่กี่ชนิด เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นภาพของขีดจำกัดในการพัฒนาได้อย่างดี วิฑูรย์ เลื่อนจำรูญ (2535) กล่าวถึงการเกษตรดังกล่าวว่าเป็นการเกษตรแบบปฏิวัติเขียวหรือการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร ที่เกิดจากการปรับปรุงพันธุ์ให้ได้ผลผลิตสูงชันกว่าพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิม โดยในการผลิตพืชให้ได้ผลดี มีผลผลิตต่อไร่สูงต้องผลิตเป็นจำนวนมากในพื้นที่กว้างใหญ่ควบคู่ไปกับการใช้สารเคมี ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ระบบการชลประทานที่คิดตลอดจนการนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเกษตรด้วย

การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ของการเกษตร ต้องอาศัยผลิตภัณฑ์จากเชื้อเพลิงฟอสซิลคือค่า
บรรพ์ ในรูปของปุ๋ย สารเคมีปราบศัตรูพืช และน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องจักรกลการเกษตรและ
การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยพบว่าต้นทุนเกี่ยวกับการผลิตอาหารนั้น ร้อยละ 60 เป็น
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าน้ำมันเชื้อเพลิงในการขนส่ง ค่าน้ำมันในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร และ
ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมที่อยู่ในรูปของปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช

เชื้อเพลิงฟอสซิลนั้นถูกสะสมอยู่ในโลกนับล้าน ๆ ปี ถูกเก็บไว้ภายใต้โครงสร้าง
พื้นฐานทางธรณีวิทยาที่มั่นคงใต้พื้นโลกที่ลึกลงไป การขุดเจาะและสูบน้ำเชื้อเพลิงเหล่านี้มาใช้เป็น
ปริมาณมหาศาลในช่วงเพียงไม่กี่สิบปี โดยเฉพาะสภาวะการในโลกรปัจจุบัน ปัญหาโลกร้อนที่เกิด
ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ปัญหาสารเคมีจากปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ที่ใช้ในการเกษตรตกค้างก่อให้เกิด
มลภาวะทั้งดินและน้ำ ดินเสื่อมโทรม ปัญหาขยะจากถุงพลาสติกที่ย่อยสลายช้า ปัญหาคราบน้ำมัน
ในทะเลที่เป็นมลภาวะต่อสิ่งมีชีวิตในทะเล ฝนกรดที่เกิดจากการเผาไหม้ถ่านหินเป็นต้น ทำให้เกิด
สภาวะที่ไร้สมดุลขึ้นในระบบนิเวศน์ของโลก

การปลูกพืชชนิดเดียวในพื้นที่ดินเดิมซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดยเฉพาะการปลูกพืชไร่ เช่น
มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด นั้น ส่งผลให้ธาตุอาหารในดินตามธรรมชาติที่จำเป็นต่อการ
เจริญเติบโตของพืชสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ไป ทำให้ผลผลิตในปีหลัง ๆ ลดต่ำลง จึงมีการนำ
ปุ๋ยเคมีมาใช้เพิ่มปริมาณธาตุอาหารในดินเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต ซึ่งพบว่าในช่วงแรกของการใช้ปุ๋ย
จะให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นแต่ในระยะยาวแล้วผลผลิตที่ได้จะเพิ่มในอัตราที่ลดลง นอกจากนี้การใช้ปุ๋ยเคมี
ไปนาน ๆ ทำให้มีสารเคมีตกค้างในดิน ดินเสื่อมสภาพ เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน
ดังตัวอย่างข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าขีดจำกัดของการพัฒนาเกิดจากปริมาณที่จำกัดของทรัพยากร
(ความอุดมสมบูรณ์ของดิน) และระบบนิเวศน์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาเศรษฐกิจโดยการนำทรัพยากรธรรมชาติมาแปรรูปผลิตสินค้าเพื่อตอบสนอง
ความต้องการของมนุษย์ที่ไม่มีขีดจำกัด ส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างไม่จำกัดและไม่ตระหนัก
ถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่สูญเสียไป ทำให้เกิดการพังทลายของระบบเศรษฐกิจ สังคม และ
สิ่งแวดล้อม หากมนุษยชาติยังมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจแล้ว ในท้ายที่สุด
ระบบเศรษฐกิจจะล่อตัวลง สิ่งแวดล้อมจะขาดสมดุลทางนิเวศน์และสังคมจะล่มสลายในที่สุด

ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจควรเน้นการพัฒนาแบบยั่งยืน มีเป้าหมายเพื่อตอบสนอง
ความต้องการของมนุษย์ตามความจำเป็นพื้นฐาน ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ที่
สมดุลควบคู่กันไป ตลอดจนต้องคำนึงถึงความเสมอภาคในการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ ทั้งมนุษย์
ในยุคปัจจุบันและมนุษย์ในยุคต่อไปด้วย เพื่อให้การพัฒนานั้นยั่งยืนไม่เผชิญกับขีดจำกัดของ
ธรรมชาติ ควรตระหนักถึงความจริงว่าทรัพยากรของโลกที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่มีเพียงพอที่จะ

ตอบสนองความต้องการที่มีขีดจำกัดของมนุษย์ ดังที่ มหาตม คานธี รัฐบุรุษของอินเดียและของโลก กล่าวไว้ว่า “โลกนี้ทรัพยากรพอที่จะแบ่งปันให้กับคนได้ทุกคนแต่ไม่เพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการของคนแม้เพียงคนเดียวได้” (นริสา นวมจิตต์ ,2545 : 35)

1.2 แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่เกิดจากความต้องการให้ทั่วโลกให้ความสำคัญการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและคุ้มค่าไม่ฟุ่มเฟือยจนเกินขีดความสามารถของทรัพยากร ซึ่งเรื่องนี้ทำให้คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development: WCDE) ได้ทำการศึกษาเพื่อหาความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาโดยได้จัดทำรายงานชื่อ Our Common Future ซึ่งในรายงานฉบับนี้ได้นิยามความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ไปขัดขวางความสามารถของคนรุ่นต่อไปในการที่จะได้รับสิ่งที่สนองความจำเป็นพื้นฐานของเขาเหล่านั้น

การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของการพัฒนาจากเดิมที่เน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยละเลยความสำคัญของการพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดความเสียหายและนำความเสื่อมโทรมมาสู่ระบบนิเวศอย่างต่อเนื่อง โลกต้องเผชิญกับความยากจน ความอดอยาก ความเจ็บป่วย การไม่รู้หนังสือ ความเจริญทางเศรษฐกิจไม่อาจดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้ถ้าไม่คำนึงถึงเงื่อนไขทางระบบนิเวศและปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งถูกกระทบกระเทือนจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ประชาคมโลกเริ่มตระหนักถึงหนทางที่จะนำไปสู่อนาคตที่ปลอดภัยและมั่นคงได้ คือ การดำเนินการในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่สมดุล โดยการใช้ทรัพยากรของโลกอย่างมีเหตุผลเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิตเพื่อคนทั้งมวล ตลอดจนจัดการและคุ้มครองระบบนิเวศน์ให้ได้ผลดีมากยิ่งขึ้น

ในปี พ.ศ. 2526 องค์การสหประชาชาติ ได้จัดตั้งสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development : WCED หรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า Brundtland Commission) ขึ้น เพื่อทำการศึกษาในเรื่องการสร้างสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาและในปี พ.ศ. 2530 ได้มีการเผยแพร่เอกสารชื่อ Our Common Future เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือยและเปลี่ยนวิถีทางในการพัฒนาใหม่ ในลักษณะที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น รวมทั้งได้เสนอว่ามนุษยชาติสามารถที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นมาได้

ต่อมาในเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2535 องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN conference on Environment and Development : UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิลซึ่งเป็นการ

ประชุมที่ผู้นำระดับโลกจาก 179 ประเทศ รวมถึงประเทศไทยเข้าร่วมประชุม โดยมีองค์การภาคีรัฐ องค์การระหว่างประเทศ องค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) นักวิชาการจากหลายสาขาวิชา ตลอดจนนักธุรกิจ เข้าร่วมประชุมด้วยเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดกระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างกว้างขวาง (โครงการจัดทำยุทธศาสตร์การบริ โภคที่ยั่งยืน:สรุปสาระสำคัญของการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ ปี พ.ศ. 2515)

จึงกล่าวได้ว่า แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเกิดขึ้นมาจากปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมอันเนื่องมาจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจสูง จึงได้มาพิจารณาร่วมกันเพื่อการทำให้สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาสามารถดำเนินไปด้วยกันได้ ดังนั้น จึงได้มีการกำหนดนิยามในเชิงปฏิบัติของการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้สิ่งแวดล้อมที่ดีสามารถส่งต่อไปได้ถึงคนรุ่นต่อไปในอนาคตว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งในเชิงวัสดุ และพลังงานรวมถึงการใช้เทคโนโลยีใหม่ที่ไม่เป็นภัยต่อระบบนิเวศสำหรับการพัฒนาต่อไป” นิยามเชิงปฏิบัติการมีเป้าหมายเพื่อแบ่งปันความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติจากชนรุ่นปัจจุบันสู่ชนรุ่นต่อไปอย่างเท่าเทียมกัน (inter-generation equity) โดยให้สามารถบรรลุทั้งเป้าหมายทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมคู่กันไป (Pervis and Grainger 2004,P30) นิยามเชิงปฏิบัติการนี้ได้รับการถ่ายทอดเป็นแผนเชิงปฏิบัติการในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ต่อไป

ผลจากการประชุม Earth Summit ได้มีการร่วมลงนามรับรอง แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของโลกที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลก โดยกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในมิติด้านเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล พร้อมทั้งกระตุ้นให้รัฐบาลประเทศต่าง ๆ สร้างกลยุทธ์การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ให้การคุ้มครองฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อผลประโยชน์ของคนในรุ่นต่อไป ทั้งนี้ ควรเปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางที่สุด ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกันต่อไปได้ ซึ่งที่ประชุมได้ข้อสรุปสำคัญร่วมกัน 3 ประการ คือ

ประการที่ 1) ประชากรส่วนใหญ่บริโภคทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินจำเป็น เนื่องจากเป็นทุนที่มีลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะ จึงส่งผลให้ประชากรบริโภคทุนอย่างฟุ่มเฟือย และไม่มีกลไกที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือระหว่างปัจเจกชน ชุมชน หรือระหว่างประเทศ รวมทั้งกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่ได้ประโยชน์จากการบริโภคมักต่อต้านการดำเนินการใด ๆ ที่ขัดกับผลประโยชน์ของตนเอง

ประการที่ 2) การพัฒนาก่อให้เกิดผลทางลบต่อสังคมและเศรษฐกิจเฉพาะพื้นที่ และต่อสิ่งแวดล้อม จนกลายเป็นต้นเหตุของปัญหาสังคมอื่น ๆ ที่ยังคงแก้ไขไม่สำเร็จ

ประการที่ 3) การจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะต้องมีการกระตุ้นให้ประชากรทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญของความร่วมมือกันของฝ่ายต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับโลก

เมื่อได้ข้อสรุปร่วมกันว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของโลกเสื่อมโทรมเกิดจากรูปแบบการบริโภคและการผลิตที่ไม่ยั่งยืน ความต้องการที่มากเกินไป และการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายของแผนปฏิบัติการ 21 จึงจำเป็นต้องอาศัยประสิทธิภาพในการผลิตและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภค จึงเสนอให้ประเทศต่าง ๆ จะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน โดยประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นผู้นำสาระสำคัญ มีดังนี้

ในแผนปฏิบัติการ 21 เสนอให้ประเทศต่าง ๆ จะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน โดยประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นผู้นำ สาระสำคัญ มีดังนี้

1) ส่งเสริมการจัดทำแผนงาน 10 ปี เพื่อให้การสนับสนุนการดำเนินงานในระดับประเทศและภูมิภาคในการเร่งรัดและเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยพิจารณาจากความสามารถในการรองรับ (carrying capacity) ของระบบนิเวศ และการป้องกันมิให้การพัฒนาเศรษฐกิจเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้โดยให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาทางการเงิน วิชาการ และการเสริมสร้างสมรรถนะ

2) เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตที่คำนึงถึงระบบนิเวศโดยส่งเสริมให้มีแผนงานในการส่งเสริมการผลิตที่สะอาด การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จและจัดการฝึกอบรมให้แก่ธุรกิจขนาดกลางขนาดย่อมให้สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการติดต่อสื่อสาร (ICT) เพิ่มมากขึ้น

3) เพิ่มพูนให้บริษัทผู้ประกอบการมีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีความน่าเชื่อถือ (accountability) ทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยดำเนินงานในด้านต่าง ๆ รวมทั้งความสมัครใจ การหารือระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ส่งเสริมให้สถาบันการเงินนำเอาข้อพิจารณาในเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนในกระบวนการของการตัดสินใจ สร้างความรู้และความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตอย่างกว้างขวาง

1.3 แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง พึ่งตนเอง ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ท่ามกลางสภาพแวดล้อมสังคมโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการขยายตัวของการค้าเสรี และการไหลบ่าของกระแสทุนนิยมโลกเข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง นอกจากนี้ถ้าดูในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 8 ก็จะพบว่า เน้นการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจทุนนิยมโลก ที่มุ่งเน้นการเพิ่ม/ขยาย GDP ทำให้เกิดการแยกส่วนระหว่างภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม มีการอพยพแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง การทิ้งไร่นาเข้ามาใช้แรงงานในเขตเมือง ก่อให้เกิดปัญหาการล่มสลายของครอบครัวไทย ปัญหาสุขภาพจิต โรคเอดส์ ปัญหาการใช้ความรุนแรงในหมู่วัยรุ่น และครอบครัว ฯลฯ ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นรากฐานของปัญหาสังคมไทยอย่างเป็นลูกโซ่ เศรษฐกิจกระแสทุนนิยมโลกเป็นทั้งโอกาสและความมืดมนของเศรษฐกิจไทยจนเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจต้มยำกุ้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2540

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับ “เศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมานานมากกว่า 50 ปีแล้ว ตั้งแต่ก่อนที่ประเทศไทยเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเมื่อกลางปี 2540 ด้วยเข้าไป และต่อมาภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้พสกนิกรรอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญของความ “พออยู่พอกิน” ว่ามีผลอย่างไรต่อราษฎรและประเทศชาติ

1.3.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตลอดเวลาที่ครั้งศตวรรษ นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ พระองค์ได้ทรงทุ่มเทพระวรกายและพระสติปัญญา ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพสกนิกรของพระองค์อย่างที่มีเคຍย่อท้อ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทักษะการและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของพสกนิกรเป็นที่ตั้ง ทรงอาศัยหลักการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญและประสบการณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรม หลักวิชา ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับภูมิสังคมไทยเป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหา เพื่อให้เป็นพื้นฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างประโยชน์สุขของพสกนิกรทุกหมู่เหล่าของประเทศ

จากพระบรมราชโองการและพระราชดำรัสของพระองค์นับตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมาจะพบว่าพระองค์ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ การรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุมีผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวและทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาทตระหนกถึงการพัฒนา

ตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นที่รู้จักภายในชื่อว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” (ดร.ก่อเกียรติ วิริยะกิจพัฒนา ,2550: 24)

1.3.2 แนวคิดหลัก

เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

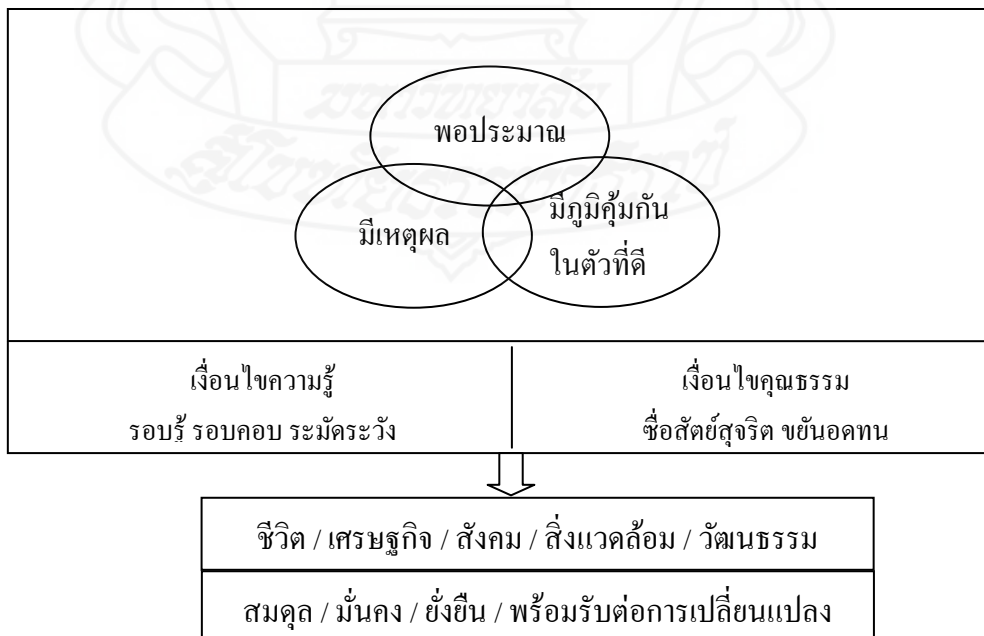

ภาพที่ 2.2 การประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใช้ได้ทุกระดับ

ที่มา : ก่อเกียรติ วิริยะกิจพัฒนา, 2550: 51

1.3.3 เป้าหมาย

มุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ทางสายกลาง

หลักการที่สำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คุณลักษณะ (หรือ 3 ห่วง) ประกอบด้วย

1. ความพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล
3. ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

ทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ยังจะต้องเกิดขึ้นพร้อมกัน โดยหากขาดองค์ประกอบใด องค์ประกอบหนึ่งก็จะไม่ถือว่าเป็นเงื่อนไขพื้นฐาน นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สมบูรณ์นั้น นอกจากต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของคำนิยาม ทั้ง 3 พร้อมกันแล้วยังจะต้องขึ้นกับเงื่อนไขที่สำคัญอีก 2 ประการ ได้แก่ ความรู้และคุณธรรมซึ่งก็เป็นเงื่อนไขจำเป็นที่ต้องเกิดขึ้นพร้อมกัน โดยขาดตัวใดตัวหนึ่งไม่ได้อีกเช่นกัน กล่าวคือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy) หรือระบบเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะมีความสมบูรณ์เป็นระบบได้ตามคำนิยาม จะต้องประกอบไปด้วยลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีและเงื่อนไข 2 ประการ ได้แก่ (ก่อเกียรติ วิริยะกิจพัฒนา , 2550 : 53)

1. เงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ความรอบรู้ รอบคอบและระมัดระวัง กล่าวคือ จะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ
2. เงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทนและแบ่งปัน กล่าวคือ การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร แบ่งปัน มีสติปัญญา และความรอบคอบ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่พอเพียงกับตัวเอง ทำให้อยู่ได้ไม่ต้องเดือดร้อนไม่ต้องแข่งขันกับใคร และมีเหลือเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ไม่มี อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชน และขยายเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดที่เริ่มจากตนเองและความร่วมมือวิธีการเช่นนี้จะถึงความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันกับ “จิตวิญญาณ” คือ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า”

ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงมิใช่แค่เพียงเรื่องพึ่งตนเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับใคร และมิใช่แค่เรื่องของการประหยัด แต่ยังคงครอบคลุมถึงการเกี่ยวข้องกับผู้อื่นการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันแท้จริงแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงสามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่หนึ่งเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เน้นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่สามารถพึ่งตนเองได้ สามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน เช่น ความต้องการในปัจจัยสี่ของตนเองและ

ครอบครัวได้ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกลมเกลียว และมีความพอเพียงในการดำเนินชีวิตด้วยการประหยัดและการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและใจ

2. เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สอง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เน้นความพอเพียงในระดับกลุ่มหรือองค์กรคือ เมื่อบุคคล / ครอบครัวมีความพอเพียงในระดับที่หนึ่งแล้ว ก็จะรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สุวีถีการ การศึกษา สังคมและศาสนา โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยราชการ มูลนิธิและเอกชน

3. เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สาม เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เน้นความพอเพียงในระดับเครือข่าย กล่าวคือ เมื่อกลุ่มหรือองค์กรมีความพอเพียงในระดับที่สองแล้ว ก็จะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อการสร้างเครือข่ายมีการติดต่อร่วมมือกับธนาคารและบริษัทต่าง ๆ ทั้งในด้านการลงทุน การผลิต การตลาด การจำหน่าย และการบริหารจัดการเพื่อการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านสุวีถีการ การศึกษา สังคมและศาสนา ให้สมประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย

1.4 แนวคิดเศรษฐกิจวัฒนธรรมและทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น

เศรษฐกิจวัฒนธรรม หมายถึง หลักเศรษฐกิจที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ ผู้คน ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นคนแรกที่ใช้คำว่า “เศรษฐกิจวัฒนธรรม” โดยอธิบายว่า เศรษฐกิจวัฒนธรรมเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของเราเอง ท่านเรียกอีกชื่อว่า “เศรษฐกิจพื้นฐาน” หรือ “เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง” โดยนายแพทย์ประเวศ ได้เสนอว่าหลักเศรษฐกิจที่ถูกต้องควรเป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเองเพราะ “การพึ่งตนเองเป็นหลักสำคัญในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความเข้มแข็ง ความยั่งยืนความเป็นอิสระ การมีภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจกระแสหลักควรเป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองต้องคำนึงถึงพื้นฐานของตนเอง พื้นฐานของสังคมคือวัฒนธรรม วัฒนธรรมของประเทศใดก็เป็นจุดแข็งของประเทศนั้น วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เศรษฐกิจวัฒนธรรมจึงเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความมั่นคงของตนเอง เศรษฐกิจวัฒนธรรมไม่ใช่เศรษฐกิจที่คำนึงถึงเงินโคด ๆ แต่สัมพันธ์อยู่กับครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป เป็นเศรษฐกิจที่ไม่ทอดทิ้งนิกรจากกันไปแต่เป็นเศรษฐกิจบูรณาการที่เชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม หรืออีกนัยหนึ่งเป็นเศรษฐกิจที่แท้

...เชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างได้คุณภาพเป็นเศรษฐกิจคุณภาพ หรือเศรษฐกิจศีลธรรมหรือเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเสด็จพระราชดำเนินมาเมื่อวันที 4 ธันวาคม 2540

นายแพทย์ประเวศ ได้เสนอให้พัฒนาเศรษฐกิจไทยด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากฐานล่าง จากครอบครัว ชุมชน ตำบล และท้องถิ่น ว่าสังคมที่จะเข้มแข็งและมั่นคงนั้นฐานล่างต้องแข็งแรง ถ้าพัฒนาแต่ข้างบน โดยชอบซะให้ข้างล่างอ่อนแอ สังคมทั้งสังคมจะถล่มลงมา สิ่งนี้เป็นหลักทั่วไปที่เราทราบกันดี อะไรที่ข้างบนหนักแต่ฐานล่างไม่แข็งแรงจะถล่ม

แนวคิดของนายแพทย์ประเวศนี้ คือแนวคิดเดียวกันกับแนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน” ขององค์กรพัฒนาเอกชน เนื่องจากสถาบันของไทยที่สำคัญที่สุด ณ ระดับท้องถิ่นตลอดมาคือชุมชน การเน้นสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาบนฐานรากแห่งความเป็นจริงของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ก็คือการเน้นเอาชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนานั่นเอง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ,2550 : 51-52)

1.5 ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น

ในช่วงเวลา 2 – 3 ปีที่ผ่านมา มีการต่อสู้ในประเทศของไทยในแนวความคิดระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจตามกระแสหลักหรือแนวทางของระบบทุนแนวทางหนึ่ง กับอีกแนวทางหนึ่งเป็นแนวทางรอง แต่ตอนหลังได้รับความสนใจมากขึ้น คือ แนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงการต่อสู้ทางความคิดระหว่าง 2 แนวทางการต่อสู้ระหว่าง 2 แนวคิดในเมืองไทย เพราะการพัฒนาตามแนวทางที่ผ่านมาโน้มเอียงเป็นทุนนิยม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำก่อให้เกิดรายได้ที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างเมืองกับชนบท ฝ่ายหนึ่งเป็นข้าราชการและผู้มีทุนอีกฝ่ายหนึ่งเป็นประชาชนชาวบ้านธรรมดาความเจริญกระจุกตัวอยู่ที่คนกลุ่มเดียว คนส่วนใหญ่ยากจน คนตั้งครึ่งของประเทศยังอยู่ในส่วนที่เป็นชนบทที่ยากจน การพัฒนาแบบที่ผ่านมามีปัญหาเราจะต้องคำนึงถึงคนส่วนนั้น อีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้เกิดมีการต่อสู้ระหว่าง 2 แนวคิด เพราะส่วนที่เป็นทุนมีการครอบงำสูง จากต่างประเทศ การลงทุนและเทคโนโลยีสำคัญเป็นของต่างประเทศ เป็นสาขาเศรษฐกิจที่มีการมีส่วนร่วมของชาวบ้านของเราแท้ ๆ มีอยู่จำกัดปัญหาอีกข้อหนึ่งคือเราได้เห็นการเกิดของปัญหาสังคมต่าง ๆ เกิดจากการพัฒนาแบบสุดโต่งของระบบทุนอย่างที่เราทราบกันอยู่แล้ว สิ่งแวดล้อมอากาศและน้ำเป็นพิษ การหันกลับมาให้ความสำคัญกับอีกสาขาหนึ่ง คือสาขาเศรษฐกิจของเขตภายในประเทศ เป็นสาขาเศรษฐกิจที่เป็นของชาวบ้านของเราแท้ ๆ เราได้เริ่มเห็นด้วยกันว่า น่าจะพิจารณาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น เหตุผลที่ชัดเจนมีดังนี้

1. เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจของชาวไทยเราแท้ ๆ เป็นภาพที่ซ่อนอยู่ข้างล่างของภาพความเจริญรุ่งเรืองข้างบน ซึ่งเป็นความเจริญของคนอื่น ถ้านับจำนวนผู้คนที่ทำงาน

คนที่ทำงานเป็นแรงงานรับจ้างทั้งในเมืองและชนบท ที่อยู่ในสาขาทุนนิยม คือสาขาที่แรงงานเป็นสินค้าในตลาด เป็นคนทำงานในสาขานี้เพียงร้อยละ 25 ของกำลังแรงงานทั้งหมด สาขาเศรษฐกิจครอบครัว สาขาที่ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิตสาขาที่ใช้แรงงานของสมาชิกในครัวเรือน มีคนทำงานในสาขานี้ถึงร้อยละ 75 ของกำลังแรงงาน สาขานี้คือเศรษฐกิจชุมชน คิดในแง่จำนวนคนใหญ่กว่าสาขาเศรษฐกิจทุนนิยม แต่เราคิดเป็นเงินเป็นทองกันมากเกินไป เราจึงไม่เห็นอีกสาขาหนึ่งเป็นสาขาใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาว่า เศรษฐศาสตร์ไม่ใช่เศรษฐศาสตร์ของผู้คนทั้งหลาย เป็นวิชาของทุนหรือของรัฐ แล้วเรายังจะเรียกสาขาที่อยู่ข้างนอกว่าเศรษฐกิจนอกระบบ ซึ่งเห็นชัด ๆ ว่าเป็นการมองแบบลำเอียง มองจากระบบทุนเข้ามา จึงเห็นว่าเป็นนอกระบบ ความจริงเป็นอีกระบบต่างหาก มีวิถีชีวิตของเขาและมีกลไกการผลิตซ้ำของเขาเอง

2. นอกเหนือจากที่ว่าเป็นเศรษฐกิจของชาวบ้านผู้คนชาวไทยแท้ ๆ คือชุมชนยังมีมิติอื่น ๆ นอกจากมิติเศรษฐกิจ เวลาเราคิดถึงชุมชนเราต้องคิดแบบองค์รวมถ้าเป็นเศรษฐศาสตร์แบบเศรษฐกิจทุนนิยมจะไม่ค่อยคิดแบบองค์รวมเท่าไร จะคิดเป็นเรื่องกำไร อย่างที่เราเรียนกันมาในวิชาเศรษฐศาสตร์ว่า profit maximization กำไรเป็นหลัก แต่ที่จริงแล้วเราต้องคิดควบคู่ไปกับอย่างอื่นสินทรัพย์ของประเทศชาติไม่ใช่เงินทองเท่านั้น แต่คือประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความสงบสุข ชีวิตและจิตใจที่งดงาม แต่เราได้ละเลยส่วนนี้ไป หันไปเน้นทางด้านระบบทุนมากเกินไป ถ้าเราหันกลับมามองเศรษฐกิจชุมชนให้ความสำคัญที่ทัดเทียมมีพอมือพอกินในขณะเดียวกัน มีด้านอื่น ๆ ที่มีคุณค่าด้วย คุณค่าไม่เหมือนกับกำไรหรือราคา เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐศาสตร์บนหลักการนี้คือเป็นเศรษฐศาสตร์บนรากฐานทางวัฒนธรรม หรือรากฐานของท้องถิ่น เป็นเศรษฐศาสตร์ของผู้คนธรรมดา

นอกจากนี้เศรษฐกิจชุมชนยังเป็นเศรษฐกิจที่กระจาย ไม่กระจุกตัวเหมือนเศรษฐกิจรัฐหรือเศรษฐกิจทุน ถ้าเป็นเศรษฐกิจชุมชน ความเจริญจะกระจาย การติดต่อจะเป็นตามแนวนอน เป็นระบบตลาดแบบที่เราปรารถนา ไม่มีการผูกขาด เป็นจริงได้มากกว่าในเศรษฐกิจแบบทุนนิยม นอกจากการติดต่อกันแบบค้าขายโดยทางตลาดท้องถิ่นอาจช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นเครือข่าย ช่วยเหลือซึ่งกันและกันแทนแข่งขัน เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจแบบแนวนอนแบบกระจาย เป็นเศรษฐกิจที่ความเจริญกระจายอยู่ทั่วประเทศ

เมื่อพิจารณาทฤษฎีสังคมศาสตร์ ควรคำนึงด้วยถึงสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ที่ทฤษฎีได้ก่อกำเนิดขึ้นมา ทฤษฎี neo-classic ซึ่งเป็นทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่เราเน้นกัน เกิดในโลกตะวันตกสมัยที่เน้นแนวคิดแบบปัจเจกชนนิยม (individualism) เน้นการแข่งขันเป็นยุคที่เป็นบรรยากาศของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและมีการขยายตัวทางการค้าซึ่งต้องการเสรีภาพ แต่หลังจากนั้นเศรษฐกิจในโลกตะวันตกได้พัฒนาเป็นระบบทุนนิยม และต่อมาเมื่อขยายออกไปทั่ว

โลกก็กลายเป็นระบบจักรวรรดินิยม นี่คือความเป็นจริง คือประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นั้นไม่เหมือนกัน สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคือระบบทุนนิยม ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยใหม่คือประวัติศาสตร์ของระบบทุนนิยม แต่ระบบทุนนิยมอ้างเป็นความชอบธรรมว่าตัวเองเป็นระบบเสรีนิยม แต่แท้ที่จริงตลาดเสรีแข่งขันสมบูรณ์นั้นแทบจะไม่มี ความเป็นจริงของระบบทุนคือระบบผูกขาด ผู้ที่ได้ประโยชน์คือผู้ผูกขาด คือนายทุนทั้งหลาย

ขณะนี้ในตะวันตกได้เกิดแนวคิดด้านการคิดแบบเสรีนิยมหรือ neo-classical แบบสุดโต่ง คือแนวคิด communitarianism คำนี้มาจากคำว่าชุมชน community นั่นเอง แนวคิด communitarianism เสนอให้คำนึงถึงชุมชนด้วย คำนึงถึงศีลธรรม ครอบครัว เพื่อนบ้านท้องถิ่น พวกนี้บางที่ถูกกล่าวหาว่าอาจก่อให้เกิดระบบที่รัฐบาลจะต้องเข้ามายุ่งหรือมาจัดการให้เกิดความยุติธรรม ถูกกล่าวหาจากพวกเสรีนิยมเหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตามเวลานี้ได้มีการต่อสู้แล้วระหว่างแนวคิดเสรีนิยมกับแนวคิดชุมชนนิยม (communitarianism) ในสหรัฐอเมริกาพรรคดีโมแครตค่อนข้างมาทางชุมชนนิยม ในอังกฤษพรรคกรรมกรก็มีแนวคิดแบบชุมชนนิยม

ในประเทศกำลังพัฒนา ยิ่งเห็นได้ชัดว่า ระบบการแข่งขันเสรีตามแนวคิดของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ neo-classic ไม่ได้เกิดขึ้นประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายเพียงหลุดจากสภาพการตกเป็นอาณานิคมเราพูดถึงการค้าเสรีหรือเรียนการค้าเสรีในวิชาเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ แต่ความเป็นจริงคือประเทศกำลังพัฒนาถูกบังคับให้ส่งมอบผลผลิต โดยเรือปืน โดยอำนาจ อำนาจมีผลต่อการจัดสรรทรัพยากรการผลิตระหว่างประเทศกำลังพัฒนากับประเทศที่พัฒนาแล้ว ประวัติศาสตร์เป็นจริงอย่างนั้น มีปัญหาว่าทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ neo-classic ไม่คิดถึงเรื่องอำนาจ จึงไม่ตรงกับความเป็นจริง

ทฤษฎีมาร์กซิสม์ได้เกิดขึ้นมาได้แย้งทฤษฎี neo-classic ซึ่งให้เห็นว่าในความเป็นจริงมีนายทุนกับกรรมกร มีประเทศนายทุนกับประเทศอาณานิคม ความจริงเป็นอย่างนี้ประวัติศาสตร์เป็นอย่างนี้ทฤษฎีมาร์กซิสม์ มองเห็นระบบทุนและการขูดรีดของระบบทุน ขณะที่ทฤษฎี neo-classic มองไม่เห็นระบบทุน เห็นไปว่าเป็นระบบแข่งขันเสรี ทฤษฎีมาร์กซิสม์มักเสนอแก้ไขปัญหาโดยการเอาพรรคเอารัฐเข้ามาทำการแก้ปัญหา ระบบที่พวกมาร์กซิสม์เสนอจึงมักจะค่อนข้างไปทางรวมศูนย์ เป็นระบบราชการ (bureaucracy) จึงกลับไปคล้ายกับระบบทุนอีกในแง่หนึ่งคือ เป็นระบบรวมศูนย์เหมือนกัน

อีกแนวทางหนึ่ง อาจถือเป็นแนวทางที่ 3 ต่างทั้งจากแนวทางเสรีนิยมและแนวทางมาร์กซิสม์ คือแนวทางชุมชน มองเห็นปัญหาทางเศรษฐกิจของโลกว่าปัญหาของระบบทุนเหมือนกับพวกมาร์กซิสต์แต่ขณะเดียวกันก็มองเห็นด้วยว่าภายในระบบทุนนั้นอาจมีอีกระบบหนึ่งซึ่งมีวิถีชีวิตของตัวเองซ่อนอยู่ เป็นระบบที่เป็นรากฐานดั้งเดิมมา ในประเทศกำลังพัฒนาเป็นระบบ

ที่มีมาก่อนสมัยตกเป็นอาณานิคม ดำรงอยู่ในสมัยอาณานิคม เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีวิถีชีวิต มีกลไกการผลิตซ้ำของตัวเอง มีวิธีการจัดการแจกจ่ายทรัพยากรของตัวเองและมีวิถีชีวิต ของตัวเองที่พัฒนามาอยู่แล้ว อาจถูกตัดถูกขวางเมื่อระบบอาณานิคมเข้ามา ถ้าเรามองว่าระบบที่เกิดขึ้นเป็นระบบทุนอย่างเดียวนั้น เราจะไม่เข้าใจในชีวิตส่วนนี้ ซึ่งเป็นชีวิตของคนจำนวนมาก คือระบบเศรษฐกิจของชาวบ้านหรือระบบเศรษฐกิจของชาวนา หรือระบบเศรษฐกิจของสหกรณ์เป็นระบบเศรษฐกิจแบบชุมชน เราอาจจะอาศัยแนวคิดมาร์กซ์สมัวิจารณ์ระบบทุน วิจารณ์ว่าระบบทุนทำให้เกิดปัญหา แต่ขณะเดียวกันเราไม่ได้กระ โจนลงไปว่า ถ้าอย่างนั้นก็เอารัฐหรือเอาพรรคมาแทนระบบทุน ข้อเสนอของเราคือให้ชุมชนพยายามทำงานให้ได้มากขึ้น และถักทอชุมชนเป็นเศรษฐกิจของท้องถิ่น และเศรษฐกิจของประเทศชาติ

ณ ระดับสากล แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นมีผู้นำคนสำคัญคือ มหาตมะ คานธี คานธีได้เสนอโมโนภาพสำคัญ 2 ข้อ สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน คือสวเทศี (Swadeshi) และสวาราช (Swaraj) สวเทศีเป็นภาษาสันสกฤต แปลว่าเกิดขึ้นภายในประเทศหรือเป็นพื้นเมืองหลัก นี้คือให้ใช้ประโยชน์จากท้องถิ่นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวก่อนควรซื้อของที่ผลิตได้ภายในประเทศ ตลาดภายในประเทศมาก่อนตลาดต่างประเทศ ส่วนหลักสวาราชเสนอว่าชุมชนหมู่บ้านเป็นสาธารณรัฐ (republic) ในตัวเอง ควรมีการปกครองตัวเอง (autonomy)

นักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญอีกผู้หนึ่งซึ่งพยายามจะประกอบเศรษฐกิจภายในขึ้นเป็นเศรษฐกิจแห่งชาติ คือ เฟรดเดอริก ลิส (Frederick List 1789 - 1846) ท่านผู้ที่มีความสำคัญ ทัดเทียมกับ อัดัมสมิธ (Adam Smith 1723 - 1790) และคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx 1818 - 1883) แต่ท่านได้ถูกลืมไป ท่านผู้เสนอแนวคิดเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม หรือเศรษฐกิจแห่งชาติ แต่ไม่ได้พูดถึงระดับเล็ก ระดับชุมชนเล็ก พูดถึงเศรษฐกิจชุมชนใหญ่ คือพูดถึงเศรษฐกิจแห่งชาติแต่แท้ที่จริงแล้วเศรษฐกิจชุมชนเล็กกับเศรษฐกิจชุมชนใหญ่ ควรต้องโยงกันเราต้องถักทอชุมชนใหญ่ขึ้นจากชุมชนเล็ก จากครอบครัวเป็นชุมชนท้องถิ่น และเป็นเศรษฐกิจแห่งชาติ ตรงนี้อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ก็พยายามเสนอแต่ท่านไม่ได้มีโอกาสปฏิบัติ เฟรดเดอริก ลิส มองจากข้างบนลงไป มองเป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรมระดับชาติ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2550 : 33 - 41)

1.6 แนวคิดการเกษตรแบบยั่งยืน

เสน่ห์ จามริก (2542:249) กล่าวว่าไว้ว่า จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือการฟื้นฟูฐานเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นเศรษฐกิจพอเพียงให้ความหมายเป็นทั้งหลักการและกระบวนการทางสังคมตั้งแต่ขั้นฟื้นฟูและขยายเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพออยู่พอกินขึ้นไปถึงขั้นแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน

สร้างอาชีพ และทักษะวิชาการที่หลากหลาย เกิดตลาดซื้อขายสะสมทุน ฯลฯ และบนพื้นฐานเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนนี้เองที่เศรษฐกิจจะพัฒนาขึ้นมาอย่างมั่นคง ทั้งในด้านกำลังทุนและตลาดภายในประเทศ รวมทั้งเทคโนโลยี ซึ่งจะค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชาติ และทั้งที่จะพึ่งคัดสรรเรียนรู้จากโลกภายนอกในแง่เศรษฐกิจพอเพียง จึงมีความหมายเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันให้กับโลกาภิวัตน์ ในแนวทางที่เอื้ออำนวยต่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนใหญ่

ธันวา จิตต์สงวน และคณะ (2543) กล่าวว่าไว้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน(sustainable development) หมายถึง รูปแบบการพัฒนาที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางธรรมชาติ ความขาดแคลนหรือเกิดภาวะมลพิษ โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนจะครอบคลุมแนวคิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมระบบนิเวศน์ และการประสานสัมพันธ์ในการพัฒนาอีกด้วย

การเกษตรยั่งยืน (sustainable agriculture) หมายถึง ระบบการทำเกษตรที่ทำให้ความสำคัญกับระบบนิเวศ โดยจะต้องช่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรในไร่นาและสิ่งแวดล้อม ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกให้มากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในทางเศรษฐศาสตร์ โดยแบ่งเกษตรยั่งยืนออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้ (นริสา นวมจิตต์ ,2545 : 45)

1. เกษตรธรรมชาติ (natural farming) เป็นการทำการเกษตรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศน์และเกื้อหนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันพยายามลดกิจกรรมการแทรกแซงการใช้ปัจจัยและเทคโนโลยีการผลิตที่ไม่จำเป็นต่าง ๆ ลง ให้มีการใช้น้อยที่สุด มีหลักสำคัญ 4 ประการ คือ ไม่ไถพรวนดิน ไม่ใช้สารเคมีทุกชนิด ไม่กำจัดวัชพืช ไม่กำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช

2. ระบบเกษตรกรรมอินทรีย์ (organic farming) เป็นการทำการเกษตรที่มีกิจกรรมตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไปในพื้นที่เดียวกัน และกิจกรรมเหล่านี้มีความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลกันโดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมเกษตรผสมผสาน (integrated farming) เป็นการทำการเกษตรที่มีกิจกรรมตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไปอาจเป็นการผสมผสานโดยยึดพืชเป็นหลัก ยึดสัตว์เป็นหลัก หรือยึดปลาเป็นหลัก โดยกิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดจะต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกันและมีการเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง เรียกว่า การประหยัดทางขอบข่าย (Economy of Scope) และลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกให้มากที่สุด

3. วนเกษตร (agroforestry) เป็นระบบเกษตรที่มีป่าไม้ผสมผสานกับเกษตรกรรมในลักษณะเกื้อกูลต่อกัน เช่น การปลูกพืชเกษตรในสวนป่า หรือปลูกพืชเกษตรร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ในป่า

4. เกษตรทฤษฎีใหม่ (new theory agriculture) เป็นระบบเกษตรกรรมที่มีกิจกรรมการผลิตหลายชนิด โดยมีการแบ่งสัดส่วนที่ดินประมาณ 30:30:30:10 สำหรับปลูกข้าว ปลูกพืชสวน ขุดบ่อน้ำ และสร้างที่อยู่อาศัย ตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

1.7 เกษตรทฤษฎีใหม่

1.5.1 มุมมองว่าการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรูปแบบการผลิตที่ช่วยกระจายความเสี่ยงของเกษตรกรทั้งในด้านผลผลิตและราคา ช่วยให้เกษตรกรมีความมั่นคงในการดำรงชีพในระดับหนึ่ง

เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือการเริ่มต้นจากการปรับความคิด ยอมสละพื้นที่ 1 ใน 3 เพื่อการสร้างแหล่งน้ำไว้ใช้ให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกตลอดปี ควรปลูกพืชยืนต้น ไม้ผล พืชสวนอื่น ๆ ผสมผสานไปกับการปลูกข้าวเพื่อจะได้มีรายได้เสริมจากการทำนา และ เพื่อให้มีผลผลิตหลากหลายจากรอบบ้านไว้กินได้ตลอดทั้งปี มีรายได้เสริมสำหรับครอบครัวที่ยั่งยืน ใช้จ่ายอย่างประหยัด แม้จะไม่ร่ำรวยมากแต่ก็จะมีพอกินไม่อดอยาก ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “ทฤษฎีใหม่มีไว้ป้องกันความขาดแคลน ในยามปกติก็จะทำให้ร่ำรวยมากขึ้น ในยามที่มีอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัวได้รวดเร็วทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่งตนเองได้อย่างดี โดยไม่ต้องให้ราชการไปช่วยมากเกินไปฉะนั้น จึงได้สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่” (พระราชดำรัส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2538)

เกษตรทฤษฎีใหม่ (new theory agriculture) เป็นระบบเกษตรกรรมที่มีกิจกรรมการผลิตหลายชนิด โดยมีการแบ่งสัดส่วนที่ดินประมาณ 30 : 30 : 30 : 10 สำหรับปลูกข้าว ปลูกพืช สวน ขุดบ่อน้ำ และสร้างที่อยู่อาศัย ตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

ชันว จิตต์สงวน (2543) ได้สรุปไว้ในงานวิจัย แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้ศึกษาการเกษตรแบบยั่งยืน 5 รูปแบบ 11 กรณีศึกษา ดังนี้ รูปแบบ วนเกษตร 2 กรณีศึกษา รูปแบบ เกษตรผสมผสาน 3 กรณีศึกษา รูปแบบ เกษตรทฤษฎีใหม่ 3 กรณีศึกษา รูปแบบ เกษตรอินทรีย์ 2 กรณีศึกษา รูปแบบ เกษตรธรรมชาติ 1 กรณีศึกษา โดยสรุปไว้ว่า เมื่อพิจารณาทางเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาการเกษตรยั่งยืน เป็นการลงทุนที่มีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ โดยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ ทั้งในรูปของการประหยัดต้นทุนอันเนื่องมาจากการลดการใช้ปัจจัยภายนอก และการเกี่ยวคู่กันของกิจกรรมการผลิตในไร่นา (หรือการประหยัดทางขอบข่าย) การเพิ่มขึ้นของมูลค่าผลผลิตในฟาร์ม อันเนื่องมาจากความปลอดภัยทางผลผลิต การเพิ่มขึ้นของรายได้ อันเนื่องมาจากการเพิ่มกิจกรรมการผลิตในไร่นา การลดค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือน และการเพิ่มมูลค่าของ

ทรัพย์สิน (ทั้งในรูปของมูลค่าที่ดิน มูลค่าปศุสัตว์ และมูลค่าเนื้อไม้) รวมถึงการเปิดโอกาสให้มีการรวมกลุ่มและขยายกิจกรรมไปสู่กิจกรรมการตลาด ซึ่งก็เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่งเช่นกัน

วิทยา อธิปอนันต์ (2542) ได้ให้ทัศนะว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ สามารถแบ่งหลักการ ได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การผลิตเป็นการผลิตให้พึ่งตนเองได้ด้วยวิธีง่าย ๆ ค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังให้พอมีพอกินไม่อดอยาก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นรูปแบบการทำเกษตรสำหรับเกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่ทำกินประมาณ 15 ไร่
2. เกษตรกรสามารถทำการเกษตรเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่พอกิน
3. เกษตรกรทำการผลิตข้าวไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก หากผลผลิตเหลือจึงจำหน่าย
4. เกษตรกรทำการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดในลักษณะปลูกพืชผสมผสาน เช่น ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชไร่ และพืชผัก เป็นต้น
5. มีแหล่งน้ำ (สระน้ำ) ในไร่นาสามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ เมื่อมีการขาดแคลนน้ำ เช่น ฝนทิ้งช่วงในฤดูฝน และความแห้งแล้งในฤดูแล้ง

โดยสัดส่วนการใช้พื้นที่ทำการเกษตรตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้ตัวเลขลงตัวและง่ายต่อการจดจำในพื้นที่ 15 ไร่ ดังนี้ สระน้ำประมาณ 30 ส่วน นาข้าวประมาณ 30 ส่วน พื้นที่ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชไร่ พืชผัก ประมาณ 30 ส่วน และที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ ประมาณ 10 ส่วน

ขั้นที่ 2 เกษตรกรรวมพลังกันในรูปแบบกลุ่มหรือสหกรณ์ โดยเกษตรกรต้องร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ คือ การผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สุวีถีการ การศึกษา สังคม และศาสนา เพื่อให้พอมีกินมีใช้ ช่วยให้ชุมชนและสังคมดีขึ้นไปพร้อม ๆ กันโดยไม่รวยเพียงคนเดียว

ขั้นที่ 3 เกษตรกรต้องร่วมมือกับแหล่งเงินและแหล่งพลังงาน ตั้งและบริการโรงสี ตั้งบริการร้านสหกรณ์ ช่วยกันลงทุน ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ซึ่งไม่ใช่ทำอาชีพเกษตรอย่างเดียว

วัลลภ พรหมทอง (2542 :18 – 20) หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เนื่องจากทฤษฎีใหม่มีความลึกซึ้ง และเป็นแก่นของการพัฒนาอย่างแท้จริง ทฤษฎีใหม่ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวเนื่องกับเรื่องอื่น ๆ เช่น ชุมชน ชนบท การผลิต เศรษฐกิจ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม

ประเพณีท้องถิ่น ความมั่นคง วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ การปกครอง การรวมตัวของสมาชิกในครอบครัว และที่สำคัญที่สุดคือวิถีคิดและจิตสำนึกของคน

การเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ได้พระราชทาน เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา และพัฒนาการประกอบอาชีพของเกษตรกร พระองค์ได้ทรงมอบหมายให้ข้าราชการบริพาร ข้าราชการ และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ทดลองศึกษาและทดสอบว่าใช้ได้ผลแล้วจึงนำออกเผยแพร่สำหรับเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพของเกษตรกร หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เป็นหลักการสำคัญ (main point) มีดังนี้

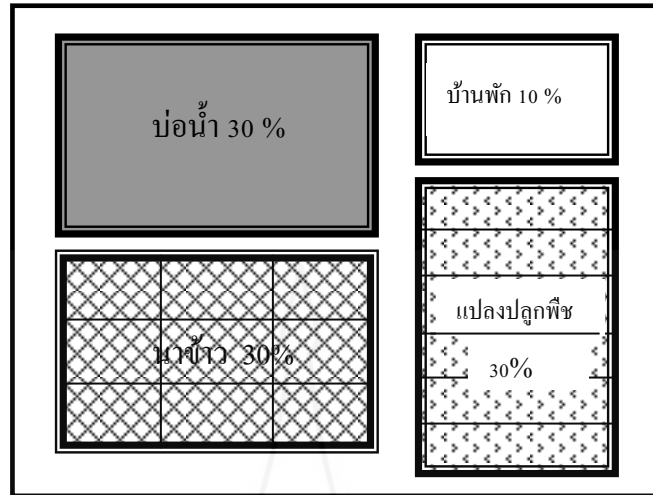
1. เป็นระบบการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ระบบนี้มีหลักการเพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ (self sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัดไปก่อน เมื่อสามารถเลี้ยงตัวเองและมีความมั่นคงเพียงพอแล้วจึงขยายให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

2. เป็นแนวคิดในการพัฒนาที่ยึดหลักความสามัคคีในชุมชน มีการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำนองเดียวกันกับชีวิตของเกษตรกรไทยในอดีต คือ “ประเพณีการลงแขก” แบบดั้งเดิม ทำให้ลดค่าใช้จ่าย เพราะไม่ต้องไปจ้างแรงงานจากภายนอกมาช่วยกิจการ

3. การผลิตข้าวไว้บริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลักพื้นฐาน ถ้าหากครอบครัวเกษตรกรมีข้าว ซึ่งเป็นอาหารหลักไว้บริโภคอย่างเพียงพอแล้ว จะทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย และสามารถที่จะประกอบกิจการหรือดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ โดยประมาณการว่าเกษตรกรรายย่อยที่มีสมาชิกในครัวเรือนประมาณ 5 คน มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 15 ไร่ แบ่งพื้นที่สำหรับปลูกข้าวประมาณ 5 ไร่ จะทำให้มีข้าวไว้บริโภคอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี

4. การจัดทำแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการประกอบอาชีพการเกษตร หลักทฤษฎีในเรื่องการใช้น้ำอย่างคร่าว ๆ ก็คือ พืช 1 ไร่ จะใช้น้ำในการเจริญเติบโตประมาณ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ดังนั้น โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ พื้นที่ปลูกพืชจำนวน 10 ไร่ ซึ่งประกอบด้วยข้าว 5 ไร่ พืชอื่น ๆ อีก 5 ไร่ จึงจำเป็นต้องใช้น้ำปริมาณ 10,000 ลูกบาศก์เมตร

5. การจัดสรรแบ่งพื้นที่ การเกษตรทฤษฎีใหม่มีสมมุติฐานว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเป็นเกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่เฉลี่ย 15 ไร่ การจัดสรรหรือพื้นที่ในการดำเนินงานมี 4 ส่วนดังนี้ (ดังแสดงในภาพที่ 2.4)

ภาพที่ 2.3 รูปแบบของเกษตรทฤษฎีใหม่ตามหลักการโดยทั่วไป

5.1 สระน้ำ จำนวน 3 ไร่ โดยขุดสระลึก 4 เมตร สระจะสามารถกักน้ำได้ 19,200 ลูกบาศก์เมตร สามารถใช้ปลูกพืช จำนวน 10 ไร่ ได้อย่างเพียงพอ รวมทั้งสามารถใช้เลี้ยงปลาไว้บริโภคได้ด้วย

5.2 พื้นที่นาข้าว จำนวน 5 ไร่ ใช้ปลูกข้าวไว้บริโภคสำหรับสมาชิกภายในครอบครัวจำนวน 5 คน เพียงพอดตลอดทั้งปี

5.3 พื้นที่ปลูกพืชอื่น ๆ จำนวน 5 ไร่ พืชที่ปลูกได้แก่ พืชไร่ ไม้ผล พืชผัก พืชสมุนไพร และไม้ใช้สอย สำหรับใช้บริโภคภายในครอบครัว ถ้ามีเหลือก็สามารถนำไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้แก่ครอบครัว

5.4 ที่อยู่อาศัยและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ จำนวน 2 ไร่

จากสูตรการแบ่งพื้นที่ดังกล่าวมา จำนวนพื้นที่ของสระน้ำ : นาข้าว : แปลงปลูกพืช : ที่อยู่อาศัย คิดเป็นพื้นที่ 3 : 5 : 5 : 2 ไร่ และเมื่อคิดเป็นสัดส่วนที่มีค่าเท่ากับ 20 : 33.3 : 33.0 : 13.3 แต่ต่อมาได้ปรับให้เป็นสัดส่วนโดยประมาณ เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ คือสัดส่วน 30 : 30 : 30 : 10 อย่างไรก็ตามการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ตามที่กล่าวมาข้างต้นไม่ใช่สูตรที่ตายตัว อาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม สภาพท้องถิ่น หรือตามสภาพที่แท้จริงของเกษตรกรเองสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันความเหมาะสมของสัดส่วนย่อมแตกต่างกันไป เช่น ภาคใต้หรือภาคกลางของประเทศมีปริมาณน้ำฝนมาก พื้นที่เป็นที่ลุ่ม ดินเก็บน้ำได้ดี การขุดสระน้ำของทั้ง 2 ภาคนี้ อาจจะใช้พื้นที่น้อยกว่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือสภาพแห้งแล้ง สภาพดินเป็นดินทราย อุ่มน้ำหรือเก็บน้ำได้ไม่ดี เท่ากับทั้ง 2 ภาค ที่กล่าวมาข้างต้น

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2543) การพัฒนา (development) ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ เป็นการปรับเปลี่ยนขนานใหญ่เป็นการเคลื่อนเปลี่ยนจากระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบดั้งเดิม วิธีคิดแบบดั้งเดิม วิธีการแก้ปัญหาแบบดั้งเดิม วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม ไปสู่วิธีการใหม่ที่ดีกว่าเดิม ได้ผลดีกว่าเดิม การพัฒนาจึงสะท้อนให้เห็นการไม่ยอมรับ ไม่ยอมจำนนต่อสภาพที่เป็นอยู่ของมนุษย์ เป็นการแสวงหาการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชีวิตดีขึ้น ทั้งนี้โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าปัจเจกชน และสังคมทั้งมวลสามารถดำเนินการต่าง ๆ ที่จะทำให้ชีวิตดีขึ้น เช่น ลดความเจ็บป่วย ลดความอดอยาก ยืดอายุขัยให้เพิ่มขึ้น ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพึ่งตนเอง ทฤษฎีใหม่เริ่มต้นจากการให้เกษตรกรรายย่อยทั้งหลาย ปรับจิตใจ มีความตั้งใจและเรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน ทั้งนี้จะเห็นได้ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่งที่เน้นให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามัคคีเป็นพื้นฐานเสียก่อน และในขั้นที่สองเป็นการพัฒนาตนเองในระดับชุมชน และในขั้นที่สามก็เป็นการร่วมมือกับสถาบันการเงินและภาคเอกชนในการขยายผลในรูปแบบของธุรกิจ

1.5.2 มุมมองว่าการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรูปแบบการผลิตที่ช่วยลดปัญหาการว่างงานในชนบท ทำให้ผลิตภาพ (productivity) ของที่ดินและแรงงานการเกษตรเพิ่มขึ้น

การเพาะปลูกตามธรรมชาติเฉพาะช่วงฤดูกาลเกษตร ทำให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและแรงงานเกษตรไม่เต็มที่ (under utilization and under employment) ทำให้เกิดปัญหาแรงงานว่างงานตามฤดูกาล (seasonal unemployment) ปัญหาการว่างงานแฝง (disguised unemployment) เนื่องจากขาดปัจจัยประกอบที่เหมาะสมในการทำเกษตร

การเกษตรทฤษฎีใหม่ช่วยเพิ่มผลิตภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินและแรงงานให้เต็มที่ กล่าวคือ รูปแบบที่เน้นให้มีสระน้ำประจำไร่นา กิจกรรมการผลิตที่หลากหลายในไร่นา ทั้งการปลูกพืชหลายชนิด การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงปลา ทำให้มีการใช้ที่ดินและแรงงานอย่างเต็มที่ตลอดปีไม่ใช่เพียงเฉพาะในฤดูกาลเกษตรเท่านั้น

ดั่งที่ วิศาล บุปผเวส และคณะ (2542) ได้ให้แนวคิดว่าการขุดสระเก็บน้ำเป็นการลงทุนสร้างปัจจัยน้ำขึ้นทดแทนปัจจัยที่ดินเดิม ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ โดยเมื่อมีดินแปลงนั้นมีสระน้ำจะทำให้ที่ดินสามารถเพาะปลูกได้เพิ่มขึ้นประมาณ 1 เท่าตัว โดยจากเดิมเฉพาะปลูกพืชได้ปีละ 1 รอบ แต่เมื่อมีสระน้ำจะทำให้สามารถเพาะปลูกได้ 2 รอบ ใน 1 ปี ผลผลิตต่อหน่วยที่เคยได้รับก็จะสูงกว่าเดิม เพราะมีน้ำอุดมสมบูรณ์ขึ้น นอกจากนี้ยังมีน้ำไว้สำรองช่วยลดความสูญเสียอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ หากฝนไม่ตกตามฤดูกาล

การเกษตรทฤษฎีใหม่มีกิจกรรมการเกษตรหลายชนิด โดยจัดแบ่งกิจกรรมให้มีตลอดปี ทำให้มีรูปแบบการทำงานเกษตรของเกษตรกรเปลี่ยนไป มีจำนวนชั่วโมงการทำงานแต่ละวันเพิ่มขึ้น เพราะต้องดูแลหลายกิจกรรมเกษตร จำนวนวันที่ทำงานแต่ละปีเพิ่มขึ้นเพราะมีกิจกรรมเกษตรทำตลอดปี ไม่ใช่เฉพาะในฤดูกาลเกษตร ทำให้เกษตรกรมีงานทำกระจายตลอดปี

การเกษตรทฤษฎีใหม่ช่วยบรรเทาปัญหาการเลิกจ้างงานเนื่องจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2540 ภาวะเศรษฐกิจหดตัวลงมาก ธุรกิจเอกชนจำนวนมากได้ปิดกิจการที่ยังดำเนินการอยู่ก็มีการลดการจ้างแรงงานลง ส่งผลให้มีคนตกงานเป็นจำนวนมาก แรงงานเหล่านี้เมื่อไม่มีงานทำในเมืองก็อพยพกลับสู่ถิ่นฐาน ดังที่ พิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูมิ และคณะ (2542) ได้รายงานผลกระทบต่อผู้ตกงานจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยได้ประมาณการในช่วงต้นปี 2540 ว่าจะมีผู้ว่างงานและผู้ถูกเลิกจ้าง เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำประมาณ 1.7 ล้านคน (ผู้ว่างงาน 1.13 ล้านคน ผู้ถูกเลิกจ้าง 40,000 คน) หรือเท่ากับร้อยละ 3.48 ของกำลังแรงงาน 33.62 ล้านคน ผู้ว่างงานและผู้ถูกเลิกจ้างส่วนหนึ่งเป็นแรงงานที่อพยพจากชนบทเข้ามาทำงานใน กทม. และจังหวัดใกล้เคียง เมื่อถูกเลิกจ้างและไม่สามารถหางานใหม่ทำได้ จึงเดินทางกลับสู่ภูมิลำเนาเดิม ทำให้เพิ่มปัญหาการว่างงานและปัญหาเศรษฐกิจในชนบท เพื่อเป็นการบรรเทาปัญหาแรงงานอพยพกลับสู่ถิ่นฐาน เกิดการว่างงานในชนบทและเป็นภาระแก่ครัวเรือนในการเลี้ยงดูผู้ว่างงาน เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2540 คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติอนุมัติมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงาน รวม 7 มาตรการ หนึ่งในเจ็ดมาตรการคือ มาตรการโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2543 ไว้ว่า การดำเนินมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานของรัฐบาล เช่น การจ้างงานในชนบท การเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจ เป็นผลให้อัตราการว่างงานลดลงเหลือเพียงร้อยละ 2.4 ของกำลังแรงงาน บ่งชี้ว่าการฟื้นฟูภาคชนบทและการแก้ปัญหาของเกษตรกรมีความสำคัญสูงในการพัฒนาระยะต่อไป (นิสา นวมจิตต์ , 2545 : 50)

1.5.3 มุมมองว่าการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรูปแบบการผลิตที่ช่วยให้สภาพสังคมดีขึ้นจากการที่สมาชิกในครัวเรือนอยู่กันพร้อมหน้า ไม่ต้องไปทำงานนอกครัวเรือน และจากรูปแบบการผลิตที่เน้นการมีส่วนร่วม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน

ธันวา จิตต์สงวน (2543) ได้กล่าวถึงผลประโยชน์นอกเหนือจากทางเศรษฐกิจในการวิจัย แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกล่าวไว้ว่านอกเหนือจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว การเกษตรที่ยั่งยืนยังมีผลประโยชน์ทางสังคม ในทางสังคม การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตมาสู่การเกษตรที่ยั่งยืนช่วยให้

เกษตรกรได้มีโอกาสอยู่ร่วมเป็นครอบครัวมากขึ้น และมีเวลาในกิจกรรมของครอบครัวและชุมชนมากขึ้น ซึ่งมีผลดีเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน และการรักษาและฟื้นฟูประเพณีอันดีงาม

1.5.4 การเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรูปแบบการผลิตแบบยั่งยืนช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ช่วยฟื้นฟูสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ให้กลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ ช่วยลดปัญหาการใช้สารเคมีในการทำเกษตร

ธันวา จิตต์สงวน (2543) ได้กล่าวถึงผลประโยชน์นอกเหนือจากทางเศรษฐกิจในการวิจัย แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกล่าวว่านอกเหนือจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว การเกษตรยั่งยืนยังมีผลประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ส่วนผลประโยชน์สิ่งแวดล้อมนั้นชัดเจนว่า การปรับเปลี่ยนมาสู่การเกษตรยั่งยืน ได้ทำให้ทรัพยากรดินได้รับการฟื้นฟูให้ดีขึ้น ได้มีการลงทุนเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำในไร่นา และได้ก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพขึ้นภายในไร่นา ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการผลิต และไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการผลิตโดยตรง

ชัยชาญ วงศ์สามัญ (2533) ได้กล่าวไว้ในรายงานการวิจัยศักยภาพของชุมชนอีสาน : กรณีศึกษา บ้านคอนแคน ตำบลทุ่งกุลลา อำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ว่าชาวบ้านที่นั่นส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำนา ต่อมาการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ป่าไม้ ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ อาหารตามธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ลดลง ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพาได้ อาหารต้องอาศัยซื้อจากร้านค้าหรือตลาด การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้มาเป็นผลิตเพื่อขายทำให้ชาวบ้านต้องซื้อปัจจัยการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตมากขึ้นตามลำดับ เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง รถไถเดินตาม และอาหาร ตลอดจนการจ้างแรงงาน นอกจากนี้ยังต้องเผชิญกับปัญหาตามธรรมชาติคือภัยแล้งที่ติดต่อคุณภาพ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านคอนแคนพยายามหาทางออกและปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง โครงการปฏิรูปการเกษตรและพัฒนาชนบท ได้เริ่มเข้ามาดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ปี 2526 แนวทางการพัฒนานั้นการฝึกอบรมผู้นำสัมมนาดูงานและสนับสนุนด้านงบประมาณแนะนำด้านการจัดการองค์กรของชาวบ้าน โดยมีเป้าหมายหลัก คือ ให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ สังคม และนำอาระบบวัฒนธรรมอันดีงามของชาวบ้านมาปรับใช้ในการพัฒนา

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2542) ได้กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการสัมมนา ทฤษฎีใหม่ในแง่มุมมองของการบริหารการพัฒนาว่าทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาที่แท้จริงอันเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งเเนะว่าการพัฒนาคือการทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนของสังคมทั้งมวล (transformation of society) เพราะทฤษฎีใหม่ไม่ใช่เป็นเพียงการพัฒนาการยังชีพหรือด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว และไม่ใช่เป็นแนวทางการพัฒนาที่เป็นเรื่องทางเทคนิค หากแต่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและพฤติกรรมในทุกด้านของเกษตรกรในการดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกิน

1.6 เกษตรกระแสหลัก

แนวทางการพัฒนาเกษตรกระแสหลักของสังคมไทยที่เริ่มต้นอย่างจริงจังในช่วงการขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวเพื่อการส่งออก ตั้งแต่ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จนถึงความหวังใหม่เกษตรอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ขณะเดียวกันก็มองไปยังกระแสการพัฒนาใหม่ ซึ่งก่อตัวอย่างเงียบ ๆ โดยเชื่อว่าจะเป็นพลังสำคัญสำหรับอนาคต ความพยายามอธิบายมุ่งเน้นจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ จากพื้นฐานความรู้ และวัฒนธรรมชุมชนเกษตรกรรม จนถึงการจัดการสมัยใหม่

เสนห์ ญาณสาร (2539: 24) ได้ให้ความหมายของเกษตรเพื่อยังชีพ (subsistence agriculture) หมายถึงระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองเกือบทั้งหมดของสมาชิกภายในครอบครัว การผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนมีน้อยมาก และแต่ละครอบครัวหรือกลุ่มสังคมที่มีความผูกพันอย่างเหนียวแน่น พึ่งพาอาศัยตัวเองในด้านอาหารและสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ภายใต้ระบบนี้ ผู้ผลิตบริโภค ผลผลิตของตนเอง มีการใช้เงินทุนน้อย มีการแบ่งสรรแรงงานน้อย หรือแทบจะไม่มีภาระเฉพาะทางด้านการผลิต เป็นการเกษตรแบบล้าหลัง เป็นกิจกรรมขนาดเล็กใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรหรือนวัตกรรมต่าง ๆ น้อย แต่จะใช้แรงงานมาก

เสนห์ ญาณสาร (2539 : 30) ได้ให้ความหมายของเกษตรเพื่อการค้า (commercial agriculture) ไว้ว่าเป็นระบบการเกษตรเพื่อการค้าพบในระบบเศรษฐกิจที่เจริญก้าวหน้า เกษตรกรมิได้ทำการผลิตเพื่อยังชีพ แต่ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อตลาดนอกฟาร์มของตน พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจที่มีการแลกเปลี่ยนอย่างผสมผสาน ซึ่งการเกษตรเป็นองค์ประกอบหนึ่งในโครงสร้างทางเศรษฐกิจอันสลับซับซ้อน เกษตรกรรมเพื่อการค้าเป็นระบบการเกษตรที่มีการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้น เกษตรกรภายใต้ระบบนี้ทำการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดในระดับโลก ระดับชาติ หรือระดับชุมชนขนาดใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสนองตอบในด้านราคาของผลผลิต มากกว่าความต้องการของเกษตรกรเอง เกษตรกรรมเพื่อการค้ามีการผลิตที่เน้นเฉพาะอย่างมากขึ้นมีการใช้เงินลงทุนสูงแทนการใช้แรงงานสูง มีการผลิตอย่างกว้างขวางและเป็นกิจการขนาดใหญ่ที่ใช้เครื่องจักรเข้าช่วยและใช้เทคโนโลยีระดับสูง เป็นการใช้ที่ดินแบบประหยัดแรงงานแต่ใช้พื้นที่กว้างขวางและเป็นระบบการเกษตรที่กระทำในพื้นที่ที่แรงงานด้านการเกษตรหายากหรือค่าแรงสูง

พัฒนา สุขประเสริฐ (2541: 65-66) ได้ให้ความหมายของเกษตรอุตสาหกรรม (industrial agriculture) หรือเกษตรเชิงพาณิชย์ (commercial agriculture) ไว้ว่า เป็นแนวคิดในการเพิ่มผลผลิต ทางด้านการเกษตรโดยหลักใหญ่แล้วสามารถจะกระทำได้ 2 วิธีการคือ การเพิ่มพื้นที่ในการผลิต เช่น การหักล้างถางป่าเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูก และการเพิ่มผลผลิตต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่

โดยอาศัย เทคโนโลยีและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ร่วมกัน หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เกิดการขาดแคลนไปทั่วโลกการเพิ่มผลผลิตต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่เพื่อผลผลิตสำหรับส่งออก เป็นแนวความคิดที่แพร่หลายมากในรูปแบบของการทำการเกษตรพืชเชิงเดี่ยวหรือการเกษตรอุตสาหกรรม ประสิทธิภาพในอดีตที่เกิดขึ้นจากการเร่งผลผลิตต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่เพื่อให้ผลผลิตมีเพิ่มมากขึ้น โดยใช้วิธีการเร่งระดมใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างหักโหมโดยเฉพาะปุ๋ยและสารเคมี เกษตรอุตสาหกรรมที่ผ่านมาจะจุดเน้นเพียงในเรื่องของการผลิตเพื่อให้ได้ผลตอบแทนหรือผลผลิตจำนวนสูงสุด (maximum production) ต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่ โดยไม่ได้คำนึงถึงสภาวะแวดล้อมและมลภาวะที่เกิดขึ้นตามมา มีการเร่งระดมใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างสิ้นเปลือง โดยเห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีของการเร่งระดม ใช้ปุ๋ยเคมี สารฆ่าแมลง สารปราบศัตรูพืช เครื่องจักรกล น้ำมันเชื้อเพลิง และอื่น ๆ อีกมากมาย โดยคำนึงถึงแต่เพียงผลกำไร เน้นการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกที่ต้องนำเข้ามาจากภายนอกชุมชน นอกจากนี้ยังเกิดความเล็งสูงเนื่องจากการผลิตพืชเพียงชนิดเดียว

ธันวาคม จิตต์สงวนและคณะ (2543) ได้ให้ความหมายของเกษตรกระแสหลัก (mainstream agriculture) ไว้ว่าหมายถึง การเกษตรที่เน้นการเพิ่มปริมาณผลผลิตตามความต้องการของตลาด โดยนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและเคมีภัณฑ์มาใช้ในการเกษตร เพื่อให้มีคุณภาพดี ขึ้น ใช้แรงงานน้อยลงผลผลิตมากขึ้นคู่กับการลงทุน โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชเฉพาะอย่างเพื่อขาย และใช้พื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สามารถที่จะสรุปลักษณะทั่วไปของระบบการเกษตร กระแสหลักได้ดังนี้

1) เป็นระบบการเกษตรที่เน้นการลงทุนจำนวนมากแทนการใช้แรงงานโดยทุน ดังกล่าวปรากฏในรูปแบบของเครื่องจักรกล และปัจจัยการผลิต อาทิเช่น พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

2) เป็นระบบการเกษตรที่เน้นความเชี่ยวชาญการผลิตเฉพาะด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นผลิตพืชและสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งในพื้นที่ขนาดใหญ่ เพื่อการประหยัดต่อขนาด (economy of scale) หรือการลดลงของต้นทุนต่อหน่วยเมื่อขนาดการผลิตใหญ่ขึ้น รวมทั้งความสะดวกในการบริหารจัดการในกระบวนการผลิตในไร่นา

3) เป็นระบบการเกษตรที่เน้นการใช้พลังงานสูง โดยพลังงานที่ใช้จะอยู่ในรูปของน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องจักรกลการเกษตรโดยตรงในรูปของการใช้ปิโตรเลียมเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมปุ๋ยและสารเคมีเกษตร รวมทั้งในรูปของพลังงานที่ซ่อนอยู่ในกระบวนการผลิตและขนส่งปัจจัยการผลิตต่าง ๆ

4) เป็นระบบการเกษตรที่มีทิศทางการพัฒนาผูกพันกับระบบธุรกิจอย่างแน่นแฟ้น ทำให้ระบบธุรกิจการเกษตรเข้ามามีอิทธิพลในการควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิต การกระจาย การแปรรูปการตลาด และการขนส่งของผลผลิต

5) เป็นระบบการเกษตรที่กลไกของรัฐสามารถเข้ามามีบทบาทแทรกแซงในการ กำหนดปริมาณและราคาผลผลิต เช่น การเข้ามากำหนดวางแผนว่าพื้นที่ใดควรจะปลูกพืชชนิดใด กำหนดราคาสินค้าว่าผลผลิตพืชหรือสัตว์ชนิดไหนควรมีราคาเท่าไร เป็นต้น

1.7 ฟังก์ชันการผลิตและเทคโนโลยีการเกษตร

ในการศึกษาทางเศรษฐศาสตร์การผลิตทางการเกษตรนั้นจำเป็นต้องทราบ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการผลิตต่าง ๆ กับผลผลิต ความสัมพันธ์ดังกล่าวเรียกว่า ฟังก์ชันการผลิต (production function)

ฟังก์ชันการผลิต เป็นความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิต และ ปริมาณผลผลิตที่ได้รับสำหรับระยะเวลาหนึ่ง ๆ และในฟังก์ชันการผลิตนั้นได้สรุปลักษณะทั้งหมด ของเทคโนโลยีที่มีอยู่ (Mansfield 1982 : 145) ฟังก์ชันการผลิตหนึ่ง ๆ จึงแสดงถึงการใช้เทคโนโลยี การผลิตอย่างหนึ่งนั่นเอง Mansfield ยังกล่าวต่อไปว่าฟังก์ชันการผลิต เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ สำหรับการวิเคราะห์เทคโนโลยีของหน่วยการผลิต (Mansfield 1982 : 146) ดังนั้นในการ เปรียบเทียบความแตกต่างทางเทคโนโลยีการผลิตของแต่ละหน่วยผลิตสามารถทำได้โดยการ เปรียบเทียบฟังก์ชันการผลิตของแต่ละหน่วยผลิต รูปแบบฟังก์ชันการผลิตมีหลายรูปแบบ อาจมี รูปแบบที่มีความสัมพันธ์เป็นเส้นตรง (linear) และไม่เป็นเส้นตรง (non-linear) เช่น Cobb-Douglas function , Quadratic function และ Translog function เป็นต้น (จันทร์จิรา สุขเกษม : 2528)

ฟังก์ชันการผลิต (production function) จะแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิต กับปัจจัยการผลิตในกระบวนการผลิตหนึ่ง ๆ นั่นคือ ปริมาณผลผลิตที่ได้รับจะขึ้นอยู่กับปริมาณ ของปัจจัยผันแปรร่วมกับปัจจัยคงที่ระยะเวลาการผลิตหนึ่ง โดยมีคุณสมบัติต่าง ๆ ทางเคมี ฟิสิกส์ และชีวภาพของปัจจัยการผลิตสามารถแสดงได้หลายรูปแบบ เช่น ในรูปสมการทางคณิตศาสตร์ ซึ่ง สมการทางคณิตศาสตร์ สามารถเขียนในรูปทั่วไป ได้ดังนี้ (สรันย์ วรธนัจฉริยา, 2539)

$$Y = f(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n / x_{a+1}, x_{a+2}, x_{a+3}, \dots, x_m)$$

โดยที่

Y = จำนวนผลผลิตที่ได้รับจากการใช้ปัจจัยการผลิตในระดับต่าง ๆ

$x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ = ปริมาณของปัจจัยการผลิตผันแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในการผลิต Y

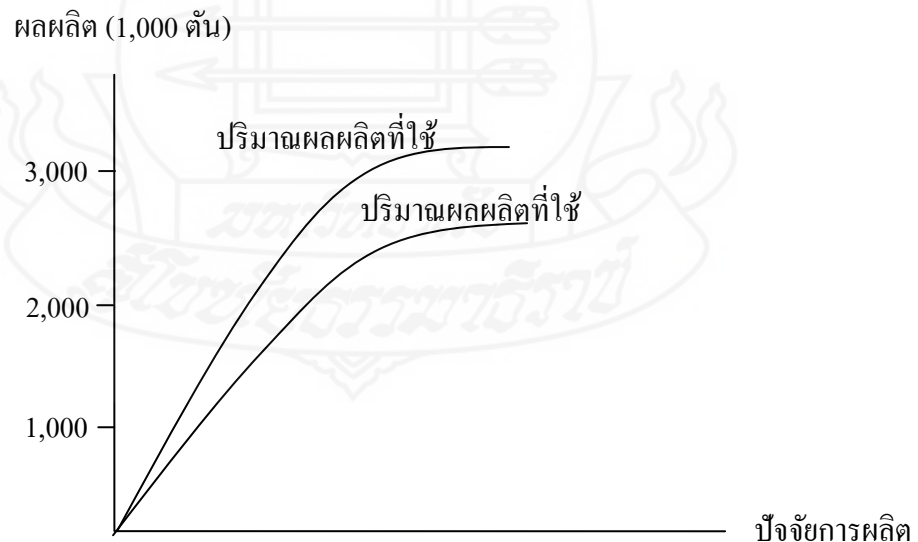
$x_{a+1}, x_{a+2}, x_{a+3}, \dots, x_m$ = ปริมาณของปัจจัยการผลิตคงที่ต่าง ๆ ใช้ในการผลิตผลผลิต Y

f = รูปแบบของความสัมพันธ์ของตัวแปร
/ = แสดงเพื่อแยกให้เห็นถึงชนิดของปัจจัยผันแปรและปัจจัยคงที่

เทคโนโลยีการเกษตร หมายถึง วิทยาการและความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต การตลาดสินค้าเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตหรือลดต้นทุนการผลิต ซึ่งโดยทั่วไปเทคโนโลยีการเกษตรประกอบด้วยเทคโนโลยีทางด้านชีวภาพ (biological technology) เทคโนโลยีทางเคมี (chemical technology) และเทคโนโลยีทดแทนแรงงาน (labor saving technology) (จรินทร์ เทศวานิช 2542 : 47)

การนำเทคนิคการผลิตใหม่ ๆ ซึ่งมีประสิทธิภาพมากกว่ามาใช้ในการผลิตถือเป็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (technological progress) ซึ่งจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้ง ๆ ที่ใช้ปัจจัยการผลิตเท่าเดิม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการผลิตเท่าเดิมโดยใช้ปัจจัยการผลิตน้อยลง (ไพฑูรย์ วิบูลชุตติกุล 2530 : 252)

การพัฒนาเทคโนโลยี หรือการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิค จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ 2 กรณี คือ กรณีแรกจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยที่ใช้ปัจจัยการผลิตเท่าเดิม สถานการณ์เช่นนี้จะทำให้ฟังก์ชันการผลิตเคลื่อนที่สูงขึ้นดังแสดงไว้ในภาพ 2.5 กรณีที่ 2 สามารถผลิตเพื่อให้ได้ปริมาณการผลิตเท่าเดิมแต่ใช้ปัจจัยการผลิตน้อยลงอันจะทำให้ฟังก์ชันการผลิตเคลื่อนมาทางซ้าย

ภาพที่ 2.4 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงฟังก์ชันการผลิตเนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยี
ที่มา : อรพรรณ ศรีเสาวลักษณ์ (2544 : 122)

ทฤษฎีการผลิต (Theory of Production) ทฤษฎีการผลิตเป็นการศึกษาการผลิต (Product = TP หรือ Y กับปัจจัยการผลิตที่ใช้ ซึ่งได้แก่ ที่ดิน (Natural Resource = N) ทุน (Capital = K) แรงงาน (Labour = L) เทคโนโลยี (Technology = T) และสถาบัน (Institution = U) ซึ่งเขียนเป็นสมการการผลิตได้ดังนี้

$$Y = f [N, K, L, T, U] \dots \dots \dots (1)$$

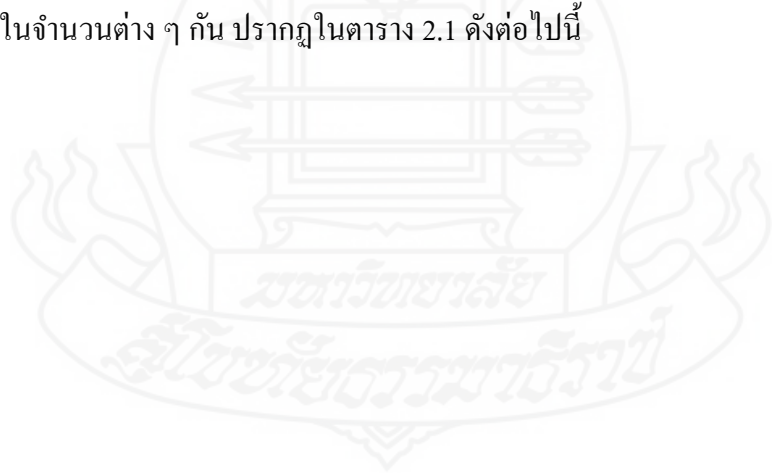
ในส่วนของปัจจัยการผลิตที่ผู้วิจัยนำมาศึกษานั้นมีเพียง 2 ตัว คือ ทุน (K) และแรงงาน (L) โดยเขียนเป็นสมการการผลิตได้ดังนี้

$$Y = f [K, L] \dots \dots \dots (2)$$

ผลผลิตรวม (total product = TP) ผลผลิตเฉลี่ย (average product = AP) ผลผลิตหน่วยสุดท้าย (marginal product = MP)

เมื่อปัจจัยการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ปริมาณการผลิตย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย สำหรับกรรมวิธีการผลิตที่แต่ละคนจะใช้ ย่อมแตกต่างกันไปบ้างตามประเภทของสินค้า แต่หลักเกณฑ์ที่สำคัญที่สุด คือ ต้องพยายามให้ได้ผลผลิตรวมสูงสุด (maximum total product) โดยเสียค่าใช้จ่ายเฉลี่ย (average total cost) ในการผลิตต่ำสุด

ตัวอย่างตารางที่ 2.1 เป็นตัวเลขสมมติแสดงผลผลิตทั้งหมด (TP) ที่ได้จากการปลูกข้าวโดยใช้ปัจจัยการผลิต 2 ชนิด คือ ที่ดิน 2 ไร่ (ปัจจัยคงที่) และปุ๋ย (ปัจจัยผันแปรมีหน่วยเป็น กิโลกรัม) ในจำนวนต่าง ๆ กัน ปรากฏในตาราง 2.1 ดังต่อไปนี้

ตาราง 2.1 แสดงผลผลิตทั้งหมด เมื่อใช้ปัจจัยการผลิต 2 ชนิด คือ ที่ดิน 2 ไร่ (ปัจจัยคงที่) และปุ๋ย (ปัจจัยผันแปร) ในจำนวนต่าง ๆ กัน

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
ปัจจัยคงที่ ที่ดิน (ไร่)	ปัจจัยผันแปร ปุ๋ย (กิโลกรัม)	ผลผลิตรวม (ถัง)	ผลผลิตเฉลี่ย (ถัง)	ผลผลิตหน่วยสุดท้าย (ถัง)
(Y)	(X)	(TP)	(AP)	(MP)
2	0	8	8	8
2	1	10	10	10
2	2	26	13	16
2	3	48	16	22
2	4	68	17	20
2	5	80	16	12
2	6	85	14	5
2	7	85	12	0
2	8	80	10	-5

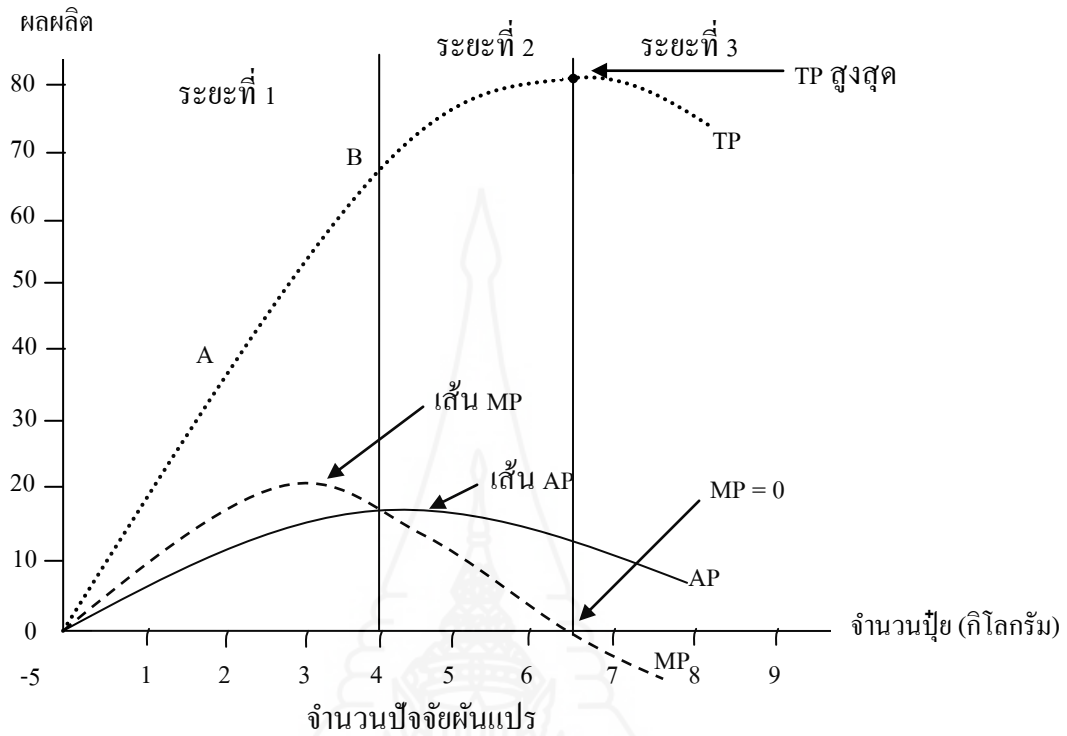
ที่มา : พนิดดา เทศนิยม 2528 : 36

ผลผลิตรวม หมายถึง จำนวนผลผลิตทั้งหมดของสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการผลิตโดยใช้ทั้งปัจจัยคงที่ และปัจจัยผันแปรรวมกัน

ผลผลิตเฉลี่ย หมายถึง จำนวนผลผลิตทั้งหมดคิดเฉลี่ยต่อจำนวนปัจจัยผันแปร 1 หน่วย นั่นคือ $AP = \frac{TP}{X}$

ผลผลิตหน่วยสุดท้าย หมายถึง จำนวนผลิตผลทั้งหมดที่เพิ่มขึ้นเมื่อมีการใช้ปัจจัยผันแปรเพิ่มขึ้นอีก 1 หน่วย นั่นคือ $MP = \frac{TP}{X}$

รายละเอียดจาก ตาราง 2.1 สามารถนำตัวเลขมาเขียนเป็นเส้นผลผลิตได้ดังนี้

ภาพที่ 2.5 แสดงเส้นผลผลิตรวม ผลผลิตเฉลี่ย และผลผลิตหน่วยสุดท้าย

กฎการลดน้อยถอยลงของผลได้ กฎนี้กล่าวว่าการผลิตสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งโดยใช้ปัจจัยการผลิต 2 ชนิด คือ ปัจจัยคงที่ และปัจจัยผันแปร เมื่อมีการเพิ่มปัจจัยผันแปรเข้าไปในปัจจัยคงที่ที่มีอยู่จำกัดนั้น ในระยะแรกของผลผลิตหน่วยสุดท้าย (MP) ที่ได้จากการเพิ่มปัจจัยผันแปรเข้าไป 1 หน่วย อาจเพิ่มขึ้น ๆ จนถึงระดับหนึ่ง ถ้ายังคงเพิ่มปัจจัยผันแปรเข้าไปอีกเรื่อย ๆ โดยที่ปัจจัยคงที่ที่ยังเท่าเดิม ผลผลิตหน่วยสุดท้าย (MP) จะลดลงจนกระทั่งติดลบ ซึ่งจะมีส่วนทำให้ผลผลิตรวม (TP) และผลผลิตเฉลี่ย (AP) ลดลงไปด้วย

ขั้นตอนการผลิต สามารถแบ่งขั้นตอนการผลิตได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นระยะที่เมื่อเพิ่มปัจจัยแปรผันเข้าไปกับปัจจัยคงที่แล้ว ผลผลิตทั้งหมด และผลผลิตเฉลี่ย จะเพิ่มขึ้นเสมอ

ระยะที่ 2 เป็นระยะที่เมื่อเพิ่มปัจจัยแปรผันเข้าไปกับปัจจัยคงที่แล้ว ผลผลิตทั้งหมดจะเพิ่มขึ้น แต่เพิ่มในอัตราที่ลดน้อยลงกว่าระดับเดิมเรื่อย ๆ จนไปถึงจุด ๆ หนึ่งที่ผลิตผล

ทั้งหมดจะมีระดับสูงสุด ส่วนผลิตผลเฉลี่ยนั้นจะเพิ่มขึ้นในระยะแรกแล้วลดลงไปเรื่อย ๆ สำหรับผลิตผลหน่วยสุดท้ายนั้นจะลดลงไปตลอดจนมีค่าเท่ากับศูนย์ก็เป็นการสิ้นสุดระยะนี้

ระยะที่ 3 เป็นระยะที่เมื่อเพิ่มปัจจัยแปรผันเข้าไปกับปัจจัยคงที่แล้วผลิตผลทั้งหมดและผลิตผลเฉลี่ยจะลดลง ส่วนผลิตผลหน่วยสุดท้ายจะมีค่าติดลบ

1.9 ทฤษฎีต้นทุน (theory of cost)

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยการผลิตในระยะสั้น ต้นทุนการผลิตในระยะสั้นสามารถแบ่งได้เป็นดังนี้ คือ (เจริญ ไทยานนท์, 2531)

1) ต้นทุนคงที่ทั้งหมดหรือต้นทุนคงที่รวม (total fixed cost : TFC) หมายถึง ผลรวมของต้นทุนคงที่ที่เกิดจากกระบวนการผลิตนั้น ๆ

2) ต้นทุนผันแปรทั้งหมดหรือต้นทุนผันแปรรวม (total variable cost : TVC) หมายถึง ผลรวมของต้นทุนผันแปรทั้งหมดที่เกิดจากกระบวนการผลิตนั้น ๆ

3) ต้นทุนทั้งหมดหรือต้นทุนรวม (total cost : TC) หมายถึง ต้นทุนทั้งหมดในกระบวนการผลิต หรือต้นทุนคงที่รวมบวกต้นทุนผันแปรรวม

$$\text{ต้นทุนรวม} = \text{ต้นทุนคงที่รวม} + \text{ต้นทุนผันแปรรวม}$$

$$TC = TFC + TVC$$

4) ต้นทุนคงที่เฉลี่ย (average fixed cost : AFC) หมายถึง ต้นทุนคงที่ทั้งหมดคิดเฉลี่ยต่อหนึ่งหน่วยของผลผลิต ซึ่งสามารถคำนวณได้จากการนำเอาต้นทุนคงที่ทั้งหมดหารด้วยจำนวนผลผลิตทั้งหมด

$$AFC = TFC/Q \text{ หรือ } TFC/Y$$

เมื่อ Q หรือ Y คือ ปริมาณผลผลิต

5) ต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (average variable cost : AVC) หมายถึง ต้นทุนผันแปรทั้งหมดคิดเฉลี่ยต่อหนึ่งหน่วยของผลผลิต ซึ่งสามารถคำนวณได้จากการนำเอาต้นทุนผันแปรทั้งหมดหารด้วยจำนวนผลผลิตทั้งหมด

$$AVC = TVC/Q \text{ หรือ } TVC/Y$$

เมื่อ Q หรือ Y คือ ปริมาณผลผลิต

6) ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย (average total cost : ATC) หมายถึง ต้นทุนทั้งหมดคิดเฉลี่ยต่อหนึ่งหน่วยของผลผลิต ซึ่งสามารถคำนวณได้จากการนำเอาต้นทุนทั้งหมดหารด้วยจำนวนผลผลิตทั้งหมด

$$ATC = TC/Q \text{ หรือ } TC/Y \text{ หรือ}$$

$$ATC = AFC + AVC$$

7) ต้นทุนเพิ่มหรือต้นทุนหน่วยสุดท้าย (marginal cost : MC) หมายถึง ส่วนเพิ่มขึ้นของต้นทุนทั้งหมดอันเกิดจากการเพิ่มปริมาณการผลิตขึ้นอีกหนึ่งหน่วย คำนวณได้ดังนี้

$$MC = \frac{\Delta TC}{\Delta Q} = \frac{\Delta TVC}{\Delta Q} + \frac{\Delta TFC}{\Delta Q} \quad \text{หรือ}$$

$$MC = \frac{dTC}{dQ}$$

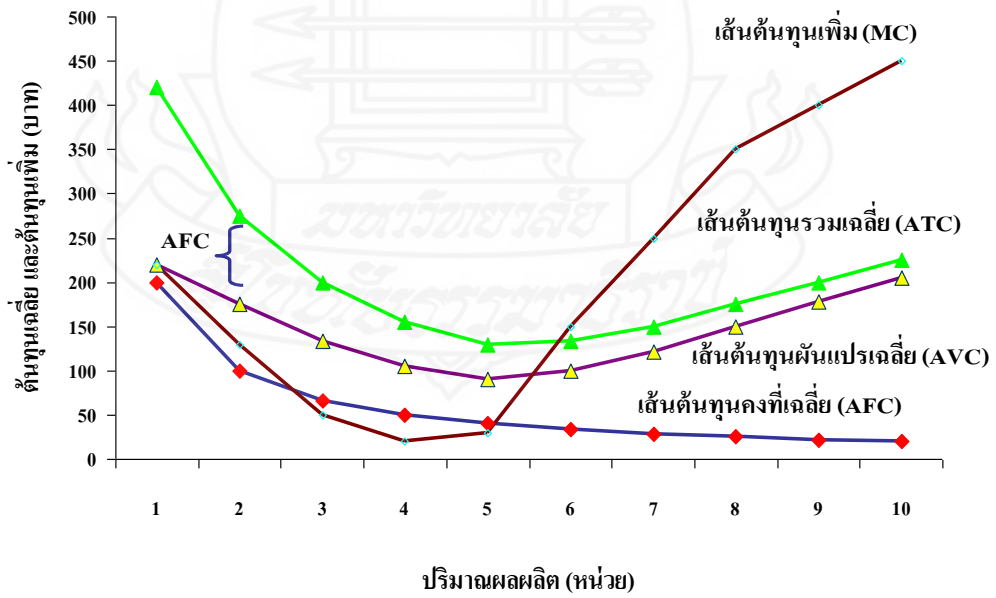
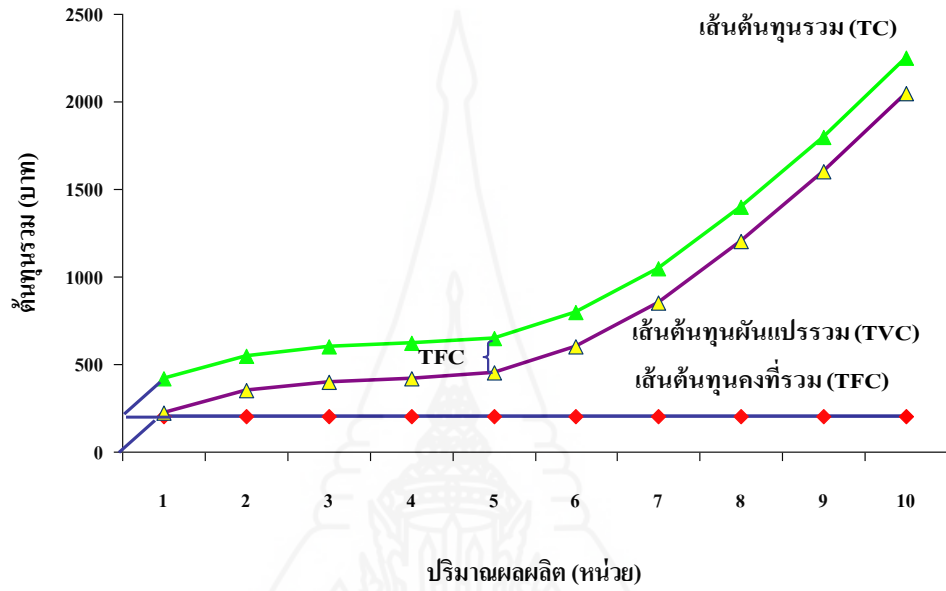
เนื่องจากต้นทุนการผลิตในส่วนที่คงที่นั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามจำนวนผลผลิต $\Delta TFC / \Delta Q$ จึงเท่ากับศูนย์ (0) ทำให้ต้นทุนส่วนเพิ่มเท่ากับต้นทุนส่วนเพิ่มของต้นทุนผันแปร หรือ $MC = \Delta TC / \Delta Q = \Delta TVC / \Delta Q$

ตารางที่ 2.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณผลผลิต และต้นทุนการผลิตในระยะสั้น

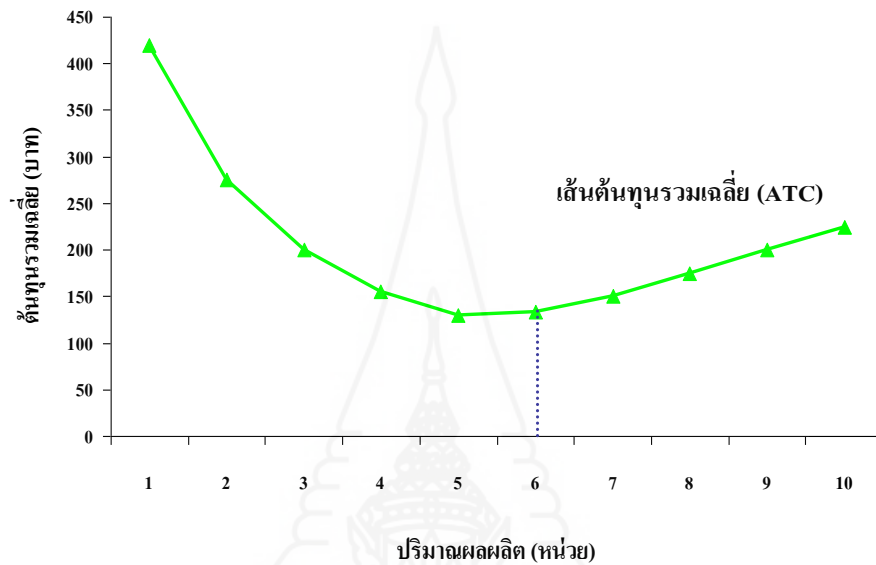
ผลผลิต (Q)	ต้นทุนคงที่ (TFC)	ต้นทุนผันแปร (TVC)	ต้นทุนรวม (TC)	ต้นทุนคงที่เฉลี่ย (AFC)	ต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (AVC)	ต้นทุนรวมเฉลี่ย (ATC)	ต้นทุนเพิ่ม (MC)
(1)	(2)	(3)	(2)+(3)	(2) / (1)	(3) / (1)	TC / Q	$\Delta TC / \Delta Q$
0	200	0	200	-	-	-	-
1	200	220	420	200.00	220.00	420.00	220.00
2	200	350	550	100.00	175.00	275.00	130.00
3	200	400	600	66.67	133.33	200.00	50.00
4	200	420	620	50.00	105.00	155.00	20.00
5	200	450	650	40.00	90.00	130.00	30.00
6	200	600	800	33.33	100.00	130.33	150.00
7	200	850	1,050	28.57	121.43	150.00	250.00
8	200	1,200	1,400	25.00	150.00	175.00	350.00
9	200	1,600	1,800	22.22	177.78	200.00	400.00
10	200	2,050	2,250	20.00	205.00	225.00	450.00

ลักษณะเส้นต้นทุนแต่ละประเภท

เส้นต้นทุนคงที่รวม เส้นต้นทุนผันแปรรวม และเส้นต้นทุนรวม

เส้นต้นทุนรวมเฉลี่ย หรือเส้นต้นทุนเฉลี่ย มีลักษณะคล้ายกับรูปตัว U แสดงถึงการขยายการผลิตในช่วงแรก ต้นทุนเฉลี่ยลดลง ลดลงจนถึงค่าต่ำสุด หลังจากนั้น ต้นทุนเฉลี่ยจะเพิ่มขึ้น

1.9 ฟังก์ชันการผลิตที่ใช้ในการวิเคราะห์

ประเทศไทยได้นำเทคโนโลยีการเกษตรมาใช้เป็นเวลานานแล้ว การศึกษาในครั้งนี้วิเคราะห์ว่าเทคโนโลยีการเกษตรที่นำมาใช้ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรมากขึ้นเพียงใด จึงได้นำฟังก์ชันการผลิตของ คอบบ – ดักลาส (cobb – Douglas) มาวิเคราะห์ โดยกำหนดฟังก์ชันการผลิตมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และมีลักษณะเป็นกลางตามแบบของฮิกส์ (hick's neutral technical progress) คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะเกิดขึ้นทั้งปัจจัยทุนและแรงงานพร้อม ๆ กันไป (ไพฑูริย์ วิทยาลัยชุดิกุล 2530 : 258 – 259) เนื่องจากข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ไม่สามารถบอกได้ว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเกิดจากปัจจัยทุนหรือปัจจัยแรงงานปัจจัยหนึ่งมากกว่ากัน โดยสามารถแสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีตามลักษณะฟังก์ชันการผลิตของ cobb – Douglas (จรินทร์ เทศวานิช 2549 : 52) ระหว่างการเกษตรทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบสมการที่ใช้ในการประมาณค่าฟังก์ชันการผลิต ซึ่งเป็นแบบจำลองสมการถดถอยสำหรับตัวแปรหลายตัว (multiple regression model) ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการคำนวณนี้ จะสามารถนำไปใช้วิเคราะห์ถึง

ประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิตนั้นตลอดจนความยืดหยุ่นของการผลิตในทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งสมการมีลักษณะดังนี้ (ประยุกต์ตามแบบของ จรินทร์ เทศวานิจ 2549 : 52-53)

$$Y = X e K^\alpha L^{1-\alpha} \dots\dots\dots(1)$$

โดยมี
 Y คือ ผลผลิต
 Xe คือ ตัวคงที่ตัวหนึ่ง
 K คือ ทุน
 L คือ จำนวนแรงงานในภาคเกษตร

และเขียนให้อยู่ในรูปของสมการที่จะนำไปวิเคราะห์ได้ดังนี้

$$\frac{Y}{L} = X e \left(\frac{K}{L}\right)^\alpha \dots\dots\dots(2)$$

จากสมการที่ (2) ทำให้อยู่ในรูปของ log ฐาน e (Ln) จะได้

$$\text{Ln} \left(\frac{Y}{L}\right) = \text{Ln}X + \alpha \text{Ln} \frac{K}{L} \dots\dots\dots(3)$$

2. การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน

2.1 การวิเคราะห์ต้นทุน ต้นทุนได้จากค่าใช้จ่ายในการลงทุนและการดำเนินงานการวิเคราะห์จะพิจารณาต้นทุนที่เป็นเงินสด และต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด โดยองค์ประกอบของต้นทุนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่ และต้นทุนผันแปร (บันเทิง มาแสง, 2536 : 48)

2.1.1 ต้นทุนคงที่ (fixed cost : FC) หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้ได้ในช่วงระยะเวลาของการผลิต ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการใช้ปัจจัยคงที่ในการผลิต โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสด และต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นเงินสด

2.1.2 ต้นทุนผันแปร (variable cost : VC) หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณการผลิต ถ้าผลิตมากก็ต้องเสียต้นทุนชนิดนั้นมาก ถ้าผลิตน้อยก็เสียน้อย ถ้าไม่ผลิตเลยก็ไม่เสียเลย ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการใช้ปัจจัยผันแปรในการผลิต โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด และต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด

2.2 การวิเคราะห์ผลตอบแทน

2.2.1 รายได้ทั้งหมด (total revenue : TR) หมายถึง ผลคูณระหว่างผลผลิตต่อไร่กับราคาผลผลิตที่เกษตรกรได้รับ ณ ระดับฟาร์ม

$$TR = TP.P_y \quad \text{เมื่อ } P_y = \text{ราคาผลผลิต}$$

2.2.2 **ผลผลิตทั้งหมด (total product : TP)** คือ จำนวนผลผลิตที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากการใช้ปัจจัยผันแปรร่วมกับปัจจัยคงที่

2.2.3 **ผลผลิตเฉลี่ย (average product : AP)** คือ จำนวนผลผลิตทั้งหมดคิดเฉลี่ยต่อหนึ่งหน่วยของปัจจัยผันแปรที่ใช้ในการผลิต ค่าดังกล่าวจะบอกให้รู้ว่าโดยเฉลี่ยแล้วปัจจัยแต่ละหน่วยจะสามารถผลิตผลผลิตได้เท่าไร

$$\text{ผลผลิตเฉลี่ย (AP)} = \frac{\text{ผลผลิตทั้งหมด}}{\text{ปัจจัยผันแปร}}$$

$$\text{AP} = \text{TP}/L \quad \text{เมื่อ } L = \text{ปัจจัยผันแปร}$$

2.2.4 **ผลผลิตเพิ่มหรือผลผลิตหน่วยสุดท้าย (marginal product : MP)** หมายถึง จำนวนผลผลิตทั้งหมดที่เปลี่ยนไปเมื่อเปลี่ยนปัจจัยผันแปรไปหนึ่งหน่วย ค่าผลผลิตหน่วยสุดท้ายนี้จะบอกให้รู้ว่าในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนการใช้ปัจจัยผันแปร แต่ละหน่วยของปัจจัยผันแปรที่เปลี่ยนไปนั้น สามารถให้ผลผลิตได้เท่าใด

$$\text{ผลผลิตเพิ่ม (MP)} = \frac{\Delta \text{ผลผลิตทั้งหมด}}{\Delta \text{ปัจจัยผันแปร}}$$

$$\text{MP} = \Delta \text{TP} / \Delta L \quad \text{เมื่อ } L = \text{ปัจจัยผันแปร}$$

2.2.5 **กำไรสุทธิ (profit : π)** หมายถึง รายได้ทั้งหมดลบด้วยต้นทุนทั้งหมด

$$\text{กำไรสุทธิ } (\pi) = \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{ต้นทุนทั้งหมด}$$

$$\pi = \text{TR} - \text{TC}$$

โครงสร้างต้นทุนและรายได้

$$\text{ต้นทุนทั้งหมด} = \text{ต้นทุนคงที่} + \text{ต้นทุนผันแปร}$$

$$\text{ต้นทุนคงที่} = \text{ค่าใช้ที่ดิน} + \text{ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร}$$

$$\text{ต้นทุนผันแปร} = \text{ค่าแรงงาน} + \text{ค่าวัสดุ} + \text{ค่าใช้จ่ายอื่น}$$

$$\text{รายได้ทั้งหมด} = \text{ราคา} \times \text{ปริมาณการผลิต}$$

$$\text{รายได้สุทธิ} = \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{ต้นทุนผันแปร}$$

$$\text{รายได้เหนือต้นทุนเงินสด} = \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{ต้นทุนเงินสด}$$

$$\text{กำไรสุทธิ} = \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{ต้นทุนทั้งหมด}$$

2.3 การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของการเกษตรทั่วไปและการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ในการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน เป็นการศึกษาด้านต้นทุนและผลตอบแทนต่อหน่วยพื้นที่การผลิต จะทำให้ทราบถึงผลกำไรที่เกษตรกรได้รับ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการผลิต

2.3.1 การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต โดยการวิเคราะห์จะพิจารณาทั้งต้นทุนที่เป็นเงินสด หมายถึง ต้นทุนที่ผู้ผลิตจ่ายออกไปเป็นเงินสด และต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด หมายถึง ต้นทุนที่ผู้ผลิตไม่ได้จ่ายเป็นเงินสด แต่ได้ประเมินให้สำหรับค่าใช้จ่ายการผลิตต่าง ๆ ที่เป็นของผู้ผลิตซึ่งหาได้จากการประเมินตามราคาท้องถิ่นที่ทำการศึกษ โดยองค์ประกอบของต้นทุนการผลิตแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่ และต้นทุนผันแปร (ชนะ สุวรรณมงคล, 2544)

1) ต้นทุนคงที่ (fixed cost : FC) หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้ได้ในช่วงระยะเวลาของการผลิต โดยการศึกษาในครั้งนี้ ต้นทุนคงที่ประกอบด้วย ค่าเช่าที่ดิน ค่าภาษีที่ดิน ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร และค่าเสียโอกาสเงินลงทุนระยะยาว

2) ต้นทุนผันแปร (variable cost : VC) หมายถึง ต้นทุนที่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณการผลิต ถ้าผลิตมากก็ต้องเสียต้นทุนชนิดนั้นมาก ถ้าผลิตน้อยก็เสียน้อย ถ้าไม่ผลิตเลยก็ไม่เสียเลย ซึ่งการศึกษานี้ ต้นทุนผันแปรประกอบด้วย

(1) ค่าแรงงาน ในกิจกรรมการเกษตร คือ การเตรียมดิน การไถ การหว่าน/ การปลูก การใส่ปุ๋ยและการกำจัดศัตรูพืช การกำจัดวัชพืชการดูแลให้น้ำ การเก็บเกี่ยว และการขนส่งผลผลิต

(2) ค่าวัสดุการเกษตร ได้แก่ ค่าพันธุ์พืช ค่าปุ๋ย ค่าสารกำจัดศัตรูพืชและวัชพืช ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง

(3) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าซ่อมแซมเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร

2.3.2 การวิเคราะห์ผลตอบแทน

1) รายได้ทั้งหมด (total revenue : TR) หมายถึง ผลคูณระหว่างผลผลิตต่อไร่กับราคาผลผลิตที่เกษตรกรได้รับ ณ ระดับฟาร์ม

$$TR = TR \cdot P_y \quad \text{เมื่อ } P_y = \text{ราคาผลผลิต}$$

2) รายได้สุทธิ หมายถึง รายได้ทั้งหมดลบด้วยต้นทุนผันแปร

3) กำไรสุทธิ (profit : π) หมายถึง รายได้ทั้งหมดลบด้วยต้นทุนทั้งหมด

$$\text{กำไรสุทธิ } (\pi) = \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{ต้นทุนทั้งหมด}$$

$$(\pi) = TR - TC$$

4) รายได้เหนือต้นทุนเงินสด หมายถึง ผลต่างระหว่างรายได้ทั้งหมดกับต้นทุนที่เป็นเงินสดทั้งหมด

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีนักวิชาการจากหลายสาขาอาชีพ ได้วิจัยไว้หลายมุมมอง ดังประมวลได้ดังนี้

3.1 มุมมองด้านการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิต

มาตี วีระกิจพานิช (2527) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตในทางเศรษฐศาสตร์ คือ การเปลี่ยนแปลงในฟังก์ชันการผลิตที่ใช้อยู่ขณะนั้น โดยการเพิ่มปัจจัยการผลิต ยกเลิกปัจจัยการผลิต หรือลดปัจจัยการผลิต รวมถึงการปรับปรุงคุณภาพของปัจจัยการผลิตที่นำมาใช้ในการผลิตด้วย การเปลี่ยนแปลงนั้นจะเป็นการเพิ่มผลผลิตโดยเสียต้นทุนเท่าเดิม หรือได้ผลผลิตเท่าเดิมแต่เสียต้นทุนต่ำลง นอกจากนี้ยังรวมถึงการสร้างฟังก์ชันการผลิตขึ้นมาใหม่ เพื่อนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของสินค้านั้น ๆ

อำนาจ ต๋องเมือง (2527) ได้ทำการศึกษาระบบการทำฟาร์มยาสูบแบบสัญญาผูกพันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับสัญญาผูกพันและข้อมูลการผลิตยาสูบพันธุ์เตอร์กิชของเกษตรกร 2 กลุ่มคือ กลุ่มเกษตรกรที่ทำสัญญาผูกพันกับโรงงานยาสูบและกลุ่มเกษตรกรที่ทำสัญญาผูกพันกับบริษัทเอกชน ซึ่งใช้ตัวอย่างบริษัทออคัมส์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด เพื่อเปรียบเทียบข้อแตกต่างของการดำเนินงานและประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตและประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของการปลูกยาสูบแบบสัญญาผูกพันระหว่าง 2 ระบบ โดยการประมาณฟังก์ชันการผลิตยาสูบแบบ cobb-douglas

$$Y = AX_1^{b_1} X_2^{b_2} \dots X_n^{b_n}$$

โดยที่ Y = ผลผลิต

A = ค่าคงที่

$X_1 \dots X_n$ = ปัจจัยการผลิต

$b_1 \dots b_n$ = สัมประสิทธิ์การผลิตหรือความยืดหยุ่น

เปรียบเทียบประสิทธิภาพทางเทคนิคระหว่างเกษตรกร 2 กลุ่ม โดย

$$MP_{x_i} = \partial Y / \partial X_i, i = 1 \dots n$$

กลุ่มใดมีค่า MP_{xi} มากกว่าแสดงว่ามีประสิทธิภาพในการใช้ปัจจัยการผลิตนั้น ๆ มากกว่าและเปรียบเทียบประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกร 2 กลุ่มโดยประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของปัจจัยการผลิตมีค่าสูงสุดเมื่อ

$$\frac{\text{มูลค่าเพิ่มของผลผลิตจากการใช้ปัจจัยการผลิต}}{\text{ราคาปัจจัยการผลิต}} = 1$$

ราคาปัจจัยการผลิต

$$VMP_{xi}/P_{xi} = 1$$

$$\text{หรือ } MPP_{xi} \cdot P_y/P_{xi} = 1$$

$$\text{กำหนดให้ } VMP_{xi}/P_{xi} = K_i$$

โดย K_i = สัมประสิทธิ์ของประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจการผลิตที่ i

$K_i > 1$ แสดงว่า การเพิ่มการใช้ปัจจัยการผลิต i ทำให้ได้ผลตอบแทนเพิ่มขึ้น

$K_i < 1$ แสดงว่า การลดการใช้ปัจจัยการผลิต i ทำให้ได้ผลตอบแทนเพิ่มขึ้น

K_i มีค่าเข้าใกล้ 1 มากเท่าไร แสดงถึงความมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจมากขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า การผลิตของเกษตรกรกลุ่มที่ทำสัญญาผูกพันกับโรงงานยาสูบ มีประสิทธิภาพทางเทคนิคสูงกว่ากลุ่มเกษตรกรที่ทำสัญญาผูกพันกับบริษัทเอกชนประมาณ 1.3 เท่า และการผลิตของเกษตรกรกลุ่มที่สัญญาผูกพันกับเอกชนมีการใช้ปัจจัยการผลิต เพื่อให้ได้กำไรสูงสุดในระดับที่เหมาะสมกว่าเกษตรกรกลุ่มที่ทำสัญญากับโรงงานยาสูบ

Pennacchi (1985) ได้ศึกษาถึงการวัดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการศึกษาพื้นที่ที่เคยอยู่ภายใต้ระบบการจ่ายค่าเช่าแบบ Share-cropping งานวิจัยได้พยายามศึกษาผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรและป่าไม้ในพื้นที่ 4 แห่ง ซึ่งเป็นศูนย์กลางของประเทศอิตาลีในช่วงปี ค.ศ 1970 แบบจำลองที่ใช้วิเคราะห์คือ ฟังก์ชันการผลิต ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเพิ่มขึ้นของผลผลิตสุทธิ และผลผลิตที่เพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีประมาณ 2/3 ของปัจจัยการผลิตทั้งหมด

วิลาวลัย บุญคุณ (2533) พบว่า ในเขตชลประทานมีประสิทธิภาพการผลิต การใช้ที่ดินและการยอมรับเทคโนโลยีแตกต่างกัน การยอมรับข้าวพันธุ์ใหม่ได้เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินทำให้ความต้องการแรงงานในการผลิตเพิ่มขึ้น ความต้องการแรงงานไม่ได้มีผลต่อการยอมรับข้าวพันธุ์ใหม่และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่รวมถึงการยอมรับเครื่องทุ่นแรงทางการเกษตร เพราะการยอมรับเครื่องทุ่นแรงและเทคนิคการทำนาหว่านน้ำตามแพร่หลายมากขึ้นเพราะประหยัดเวลา ปลูกพืชได้หลายครั้ง ลดต้นทุนการผลิต แต่ความต้องการแรงงานคนในการผลิตต่อไร่สูงขึ้นเช่นกัน แม้ว่ารายได้ที่ได้รับจากการผลิตข้าวไม่สูงนัก แต่การใช้เทคนิคการทำนาหว่าน

น้ำดื่มซึ่งต้นทุนต่ำทำให้ประหยัดต้นทุนการผลิต ส่วนนอกเขตชลประทานมีการทำนาโดยวิธีนาหว่านสำรวยและใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมือง

3.2 มุมมองด้านต้นทุนและผลตอบแทน

สุจิตรา สันธนากรณ์ (2541) ทำการศึกษาความคุ้มค่าต่อการลงทุนเพื่อเปรียบเทียบระหว่างการทำวนเกษตรและการทำเกษตรกระแสหลักพบว่า จากการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนเพื่อดูความคุ้มค่าต่อการลงทุนในการทำวนเกษตร พบว่าการทำวนเกษตรของกลุ่มตัวอย่างมีค่า NPV = 141,864 และ B/C ratio = 5.22 การทำสวนมะม่วงของกลุ่มตัวอย่างมีค่า NPV = 152,550 และ B/C ratio = 6.52 และการทำนาของกลุ่มตัวอย่างมีค่า NPV = -2,076 และ B/C ratio = 0.90 แสดงว่าการทำสวนมะม่วงและการทำวนเกษตรมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนทั้งในแง่ของกำไรและประสิทธิภาพการผลิต ส่วนการทำนาไม่มีความคุ้มค่าต่อการลงทุนโดยขาดทุนและไม่มีประสิทธิภาพการผลิต ความคุ้มค่าต่อการลงทุนจะไม่ใช้ประเด็นชี้ชัดได้ว่า การทำวนเกษตรดีกว่า การทำเกษตรกระแสหลักพบว่า การทำวนเกษตรมีประเด็นที่ได้เปรียบเทียบทำเกษตรกระแสหลักหลายประเด็นกล่าวคือ

1) การพึ่งตนเองได้ วนเกษตรมีผลผลิตที่หลากหลาย ทำให้พึ่งตนเองได้ในระดับพื้นฐาน ด้วยผลผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน และพึ่งตนเองได้ด้วยรายได้จากการขายผลผลิตส่งผลให้ ความคุ้มค่าต่อการลงทุนในการทำวนเกษตรมีความมั่นคงกว่าการทำเกษตรกระแสหลักที่มักพึ่งตนเองด้วยรายได้จากการขายผลผลิตเป็นหลัก

2) ผลตอบแทนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ผลตอบแทนจากการทำวนเกษตรมีหลากหลายก่อให้เกิดการรับช่วงของผลผลิตที่เป็นหลักอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผลตอบแทนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ส่วนการทำเกษตรกระแสหลักผลตอบแทนขึ้นกับวงจรชีวิตของต้นไม้หรือพืชเพียงชนิดเดียวผลตอบแทนจึงไม่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในระยะยาว

3) เป็นแหล่งพลังงาน เกษตรที่ทำวนเกษตรจะมีไม้ใช้สอยไว้ทำฟืนที่ได้จากการลานกิ่งและตัดฟันต้นไม้ ซึ่งช่วยประหยัดค่าเชื้อเพลิงให้กับครัวเรือนและช่วยประหยัดพลังงานของสังคม

4) มีมรดกที่สำคัญให้คนรุ่นต่อไป เกษตรกรสามารถมอบต้นไม้ในฐานะเป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งพลังงานและแหล่งอาหาร เพื่อเป็นมรดกที่สำคัญให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ภายในครัวเรือน หรือเพื่อขายได้ กลุ่มตัวอย่างมีไม้ใช้สอยเป็นมรดกให้ลูกหลานในปีที่ 30 และปีที่ 40 เฉลี่ยฟาร์มละ 1,034,096 และ 3,173,674 บาทตามลำดับ

5) สามารถปรับการใช้แรงงานให้เหมาะสม การทำวนเกษตรใช้แรงงานในแต่ละปีในการดูแลรักษาและเก็บผลผลิตค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับการทำเกษตรกระแสหลักบางชนิด

6) ไม่มีต้นทุนสุขภาพจากการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากการทำวนเกษตรไม่จำเป็นต้องใช้สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช จึงไม่มีต้นทุนสุขภาพ

วิศาล บุปผเวส และคณะ (2542) ทำการศึกษาทฤษฎีใหม่ในแง่มุมมองพัฒนาการเศรษฐกิจสรุปได้ว่า โครงการเกษตรกรรม “ทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ ให้ผลประโยชน์สุทธิแก่เกษตรกรสูงกว่ารูปแบบการทำมาหากินปกติของเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่ารัฐจะไม่ให้การสนับสนุนในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐานคือ อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งส่งน้ำให้เกษตรกร เมื่อรัฐให้การสนับสนุนในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ การวางท่อส่งน้ำ และดูแลทางด้านปัจจัยการผลิต จะยิ่งเพิ่มผลประโยชน์สุทธิให้กับเกษตรกรมากขึ้น อย่างไรก็ตามความช่วยเหลือของรัฐจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินมูลค่าของโครงการโดยรวมอย่างละเอียดรอบคอบ เพราะอาจพบว่าไม่จำเป็นที่จะต้องลงทุนแหล่งน้ำใหญ่ให้เกษตรกร ถ้าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีจำนวนไม่มากเพียงพอที่จะทำให้เกิดความคุ้มค่าในการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน แต่เกษตรกรสามารถได้รับประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นจากการลงทุนชุดสระเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ตลอดปีในการทำเกษตรกรรมทฤษฎีใหม่ตัดสินใจว่าจะการลงทุนเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำใหญ่เพื่อส่งน้ำให้เกษตรกรควรพิจารณาในเรื่องของความคุ้มค่าของการลงทุนอย่างรอบคอบโดยพิจารณาปัจจัยในเรื่องของความเป็นไปได้ทางเทคนิคและต้นทุนของโครงการ จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับประกอบกันอย่างเหมาะสม

บุญญิกา จงมีการพาณิชย์ (2543) ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร กรณีศึกษา การทำไร่นาสวนผสมจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาถึงต้นทุนและผลประโยชน์ พร้อมทั้งวิเคราะห์ความเป็นไปได้ทางด้านเศรษฐกิจ และศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำไร่นาสวนผสมของเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งการศึกษาแบ่งไร่นาสวนผสมออกเป็น 3 ระบบ คือ ระบบไร่นาสวนผสมที่ประกอบด้วยกิจกรรมการเกษตร คือ ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์บก ระบบไร่นาสวนผสมที่ประกอบด้วยกิจกรรมการเกษตร คือ ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์น้ำและระบบไร่นาสวนผสมที่ประกอบด้วย กิจกรรมการเกษตร คือ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์บก และเลี้ยงสัตว์น้ำ ไร่นาสวนผสมแต่ละระบบจะแบ่ง ตามขนาดพื้นที่การทำไร่นาสวนผสม ดังนี้ ขนาดพื้นที่ 5 ไร่ ขนาดพื้นที่ 10 ไร่ และขนาดพื้นที่ 15 ไร่ การวิเคราะห์ในครั้งนี้ได้รูปแบบไร่นาสวนผสมทั้งหมด 9 รูปแบบนอกจากนี้การวิเคราะห์จะแบ่งตามพื้นที่เป้าหมายของโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรดังนี้ พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง และพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของการทำไร่นาสวนผสม เป็นการวิเคราะห์เฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ภายใต้อายุโครงการ 25 ปี โดยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ ได้แก่ มูลค่า

ปัจจุบันสุทธิ อัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน ณ ระดับอัตราคิดลดร้อยละ 12 และอัตราผลตอบแทนภายในของโครงการ นอกจากนี้ยังทำการวิเคราะห์ความอ่อนไหวของโครงการ 3 กรณี คือ (1) กรณีต้นทุนเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ผลประโยชน์คงที่ (2) กรณีผลประโยชน์ลดลงร้อยละ 10 ต้นทุนคงที่ (3) กรณีต้นทุนเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ผลประโยชน์ลดลงร้อยละ 10 ผลการศึกษาพบว่า ไร่นาสวนผสมแต่ละรูปแบบในพื้นที่นาไม่เหมาะสมพื้นที่ปลูก ข้าวนาปรัง และพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังมีความคุ้มค่าต่อการลงทุน และมีความเป็นไปได้ในการทำไร่นาสวนผสม

ปรีชา พรหมมา (2543) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์รายได้ของเกษตรกรจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบพอเพียง ในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ของเกษตรกร ได้แก่ ระดับความพอเพียงของน้ำเพื่อการเกษตร วิธีการขายพืชผลทางการเกษตร ระดับของการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และขนาดพื้นที่ทำการเกษตร สำหรับปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อระดับรายได้ของเกษตรกร ได้แก่ จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง ระดับการศึกษาและอายุของหัวหน้าครัวเรือน เกษตรกรที่มีน้ำไม่เพียงพอ สำหรับกลุ่มอื่น ๆ มีรายได้ไม่แตกต่างกัน และจากการประมาณการระดับรายได้ของเกษตรกรในอีก 5 ปีข้างหน้า พบว่าอยู่ในช่วงปีละ 68,000 บาท ถึง 133,000 บาท

ศศิพร ปาณิกบุตร (2544) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกร ในรูปแบบเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ยประมาณ 51 ปี โดยมีสถานภาพสมรสและอยู่กับคู่สมรส สมาชิกในครัวเรือนประมาณ 5 คน ระดับการศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง ปีที่ 6 มีจำนวนที่ดินถือครองเฉลี่ยประมาณ 17 ไร่ รายได้รวมเฉลี่ย 23,224.55 บาทต่อปี และรายจ่ายรวมเฉลี่ย 21,214.63 บาทต่อปี หนี้สินเฉลี่ย 32,827.77 บาท โดยกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้รับข่าวสารทางการเกษตรจากสื่อโทรทัศน์ และเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่และมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่สูงกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้ดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ และผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกดำเนินชีวิต ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจนั้น พบว่าเกษตรกรที่เลือกดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เกือบทุกตัวแปร ซึ่งได้แก่ ระดับการศึกษา ขนาดของครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม รายได้ รายจ่าย การถือครองที่ดิน รวมถึงการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ ยกเว้นตัวแปรด้านหนี้สินเท่านั้นไม่มีความสัมพันธ์กับการเลือกดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่

พิรวัฒน์ เวศย์วรุฒม์ (2544) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจของการเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีความเป็นไปได้ทางด้านการเงินดีกว่าการทำเกษตรกระแสหลัก เนื่องจากผลการวิเคราะห์ด้านการเงินกรณีเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ค่า NPV or NPW เท่ากับ 13,641.74 บาทต่อไร่ BCR เท่ากับ 1.63 และ IRR เท่ากับร้อยละ 30.04 แสดงให้เห็นว่าเกษตรทฤษฎีใหม่มีความเหมาะสมในการลงทุนด้านการเงินสำหรับผลด้านเศรษฐกิจพบว่ากรณีเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ค่า NPV or NPW เท่ากับ -9,322.03 บาทต่อไร่ BCR เท่ากับ 0.83 และ IRR เท่ากับร้อยละ 3.96 แสดงให้เห็นว่าการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่มีความเหมาะสมในการลงทุนด้านเศรษฐกิจ

นริสา นวมจิตต์ (2545) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ต้นทุนและผลได้ ระหว่างการผลิตการเกษตรกระแสหลักกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษา จังหวัดมุกดาหาร พบว่าเกษตรกรรายย่อยจะมีการใช้ปัจจัยการผลิตได้มีประสิทธิภาพกว่า และการจัดการผลิตภาคเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ จะสามารถช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยตามเป้าหมายได้จริง ดังจะเห็นได้จากเมื่อแบ่งกลุ่มเกษตรกรออกเป็นสองกลุ่ม ตามเนื้อที่ถือครองผลการวิเคราะห์รายได้สุทธิของกลุ่มที่มีเนื้อที่ถือครองต่ำกว่า 15 ไร่ มีรายได้สุทธิ 1,347.39 บาทต่อปี ซึ่งมากกว่ากลุ่มที่มีเนื้อที่ถือครองตั้งแต่ 15 ไร่ขึ้นไป ซึ่งมีรายได้สุทธิ 1,070.99 บาทต่อปี ส่วนต้นทุนทางสังคมที่รัฐลงทุนให้เกษตรทฤษฎีใหม่ 1,035 บาทต่อไร่ สูงกว่าเกษตรกระแสหลักที่มีต้นทุนทางสังคม 422 บาทต่อไร่ ในขณะที่มีรายได้สุทธิหลังหักงบบุคลากรรัฐใกล้เคียงกัน คือเกษตรทฤษฎีใหม่ 854 บาท และเกษตรกระแสหลัก 867 บาท ดังนั้น ในแง่ของอัตราผลตอบแทนการลงทุน เงิน 1 บาท ที่รัฐลงทุนในการสนับสนุนเกษตรกระแสหลัก จะมีประสิทธิภาพมากกว่าที่จะลงทุนจำนวนเงินเท่ากันในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้การลงทุนของรัฐมีประสิทธิภาพใกล้เคียงกันกับเกษตรกระแสหลัก จึงคุ้มค่าต่อการลงทุนของสังคม

มยุรี เสือคำราม (2546) ได้ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบประสิทธิภาพและระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ระหว่างเกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรกรรมกระแสหลัก พบว่าเกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีค่า NPV = 1,052,484.53 และ B/C ratio = 2.03 ส่วนเกษตรกรรมกระแสหลัก มีค่า NPV = 11,807.40 และ B/C ratio = 1.03 ดังนั้นเกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกษตรกรรมกระแสหลัก กล่าวคือ เกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีความประหยัดและก่อให้เกิดประโยชน์ คือเป็นการลดปัจจัยการผลิตบางชนิดและทำให้ได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าต่อการลงทุน

ชูศรี มณีพุกษ์ และ ภราดร ปรีดาศักดิ์ (2546) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ พบว่าเมื่อเปรียบเทียบสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรระหว่างก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่กับหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ เห็นว่าโดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรมีคุณภาพชีวิตสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกันก่อนการเข้าร่วมโครงการ โดยกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 75.2 เห็นว่ามีรายได้สูงขึ้น และร้อยละ 74.3 เห็นว่ามีความมั่นคงหรือความแน่นอนของรายได้สูงขึ้น โดยมีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 51.5 เห็นค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือนลดลง ร้อยละ 94.1 เห็นว่ามีความหลากหลายของชนิดผลผลิตเพิ่มขึ้น ร้อยละ 58.4 เห็นว่ามีการใช้แรงงานในครัวเรือนเพื่อมากขึ้น ร้อยละ 87.1 เห็นว่าบริการต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐเพิ่มขึ้น ในเรื่องของการรวมกลุ่มของชาวบ้านร้อยละ 77.2 เห็นว่ามากขึ้น ส่วนความสุขในการประกอบอาชีพร้อยละ 85.1 เห็นว่ามากขึ้น สำหรับความสามารถในการพึ่งตนเองร้อยละ 87.1 เห็นว่าสูงขึ้น และร้อยละ 87.8 เห็นว่าสภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเปลี่ยนแปลง แต่อย่างไรก็ตามยังมีบางประเด็นที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่จะทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตต่ำลงคือ ร้อยละ 66.3 เห็นว่าค่าใช้จ่ายในการลงทุนสูงขึ้น ร้อยละ 44.6 เห็นว่าภาวะหนี้สินยังคงเท่าเดิม สำหรับเรื่องของเวลาพักผ่อนส่วนตัวร้อยละ 21.8 เห็นว่าเท่าเดิม และร้อยละ 38.6 เห็นว่าเวลาในการพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านน้อยลง การได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตาของสมาชิกในครอบครัวเท่าเดิม ร้อยละ 43.6 สำหรับการใช้จ่ายเคมีและยาฆ่าแมลงร้อยละ 62.4 เห็นว่าเพิ่มขึ้น โดยที่ร้อยละ 93.1 เห็นว่ามีการใช้น้ำในการเกษตรมากขึ้น การจ้างงานนอกครัวเรือนเท่าเดิมร้อยละ 50.5 และสมาชิกออกไปรับจ้างทำงานนอกบ้านเท่าเดิมร้อยละ 54.5

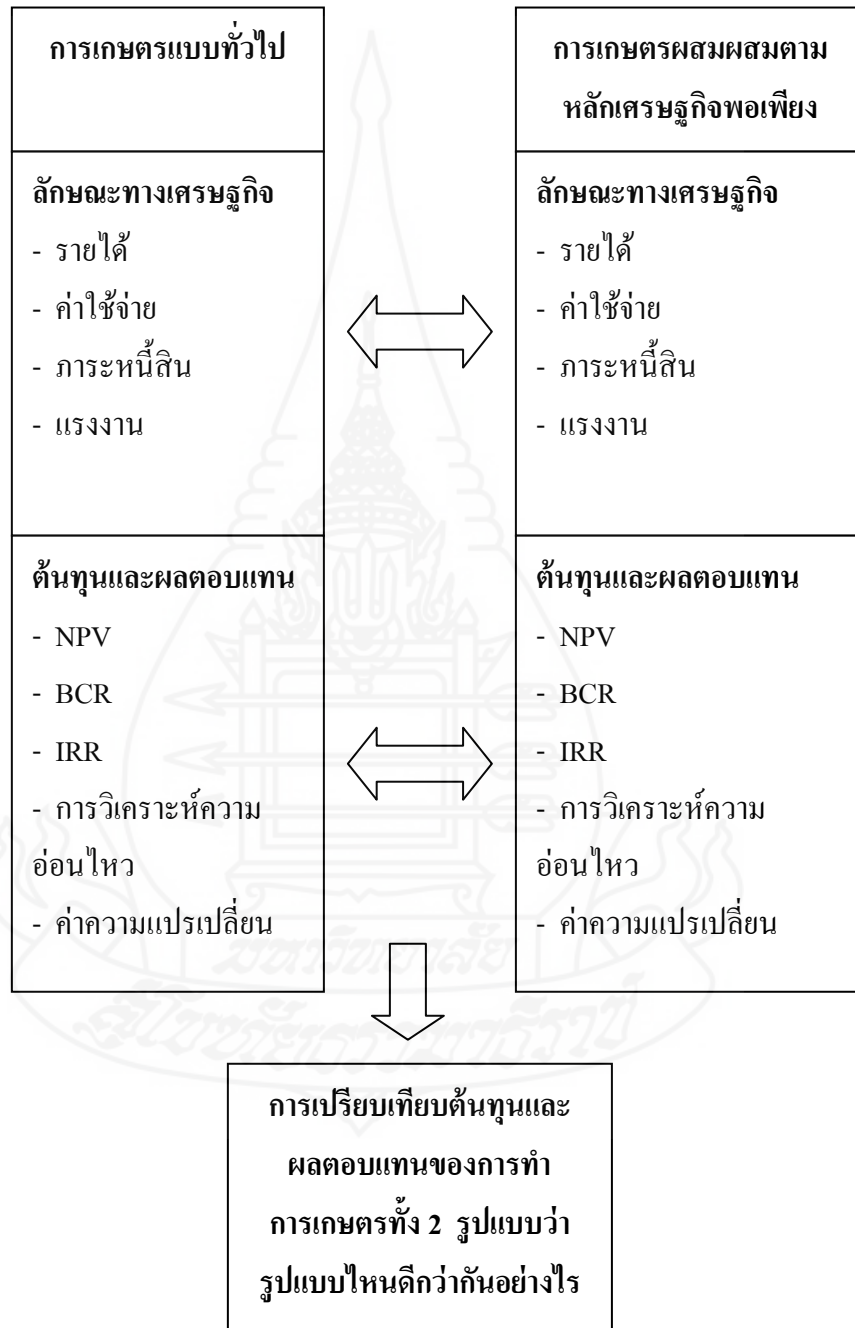
เบญจวรรณ สุรินทร์ (2546) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เปรียบเทียบทางเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกรกระแสดหลักและเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณี ศึกษาจังหวัดสงขลา เกษตรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรที่ทำเกษตรกระแสดหลัก มีความเหมาะสมในการลงทุนด้านการเงิน เกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ(NPV) มีค่าเป็นบวก โดยมีค่าเท่ากับ 40,111.25 บาท อัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน(BCR) มีค่ามากกว่า 1 มีค่าเท่ากับ 2.76 และอัตราผลประโยชน์ภายในโครงการ(IRR) มีค่าเท่ากับร้อยละ 80 ซึ่งมีค่ามากกว่าอัตราคิดลดร้อยละ 10 ในขณะที่เกษตรกรที่ทำเกษตรกระแสดหลัก มีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ(NPV) มีค่าเป็นบวก โดยได้กำไรเท่ากับ 3,706.33 บาทอัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน(BCR) มีค่ามากกว่า 1 มีค่าเท่ากับ 1.31 และอัตราผลประโยชน์ภายในโครงการ(IRR) มีค่าเท่ากับร้อยละ 39 ซึ่งมากกว่าอัตราคิดลดของโครงการเหมือนกัน สำหรับการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ ของเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่กับเกษตรกรที่ทำเกษตรกระแสดหลัก มูลค่าปัจจุบันสุทธิ(NPV) ของเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มีค่ามากกว่าศูนย์ อัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน(BCR) มีค่ามากกว่า 1 และ

อัตราผลประโยชน์ภายในของโครงการ(IRR) เท่ากับร้อยละ 18 สำหรับเกษตรกรที่ทำเกษตร
กระแสหลัก ผลจากการศึกษาเห็นว่าไม่มีความคุ้มค่าในการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจาก
การศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์คิดต้นทุนค่าเสียโอกาส ซึ่งทำให้ต้นทุนสูงขึ้น

อมราพร โพธิ์งาม (2546) ได้ศึกษาผลกระทบการดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่
จังหวัดจันทบุรี ที่มีต่อเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการพบว่าผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรมีการ
ทำกิจกรรมการเกษตรหลากหลายขึ้นคิดเป็นร้อยละ 42.86 เกษตรกรผลิตข้าวเพื่อการบริโภคมาก
ขึ้นโดยร้อยละ 54.28 ผลิตข้าวเพื่อการบริโภคทั้งหมดโดยซื้อเพิ่มบางส่วน เกษตรกรมีความมั่นคง
ในเรื่องอาหารในครัวเรือนระดับหนึ่ง โดยเกษตรกรมีรายได้สุทธิ 29,329.79 บาทต่อคนต่อปี
มากกว่าก่อนเข้าโครงการเฉลี่ย 27,744.97 บาท ซึ่งถือว่าสูงขึ้น ผลกระทบด้านสังคมพบว่า
เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีขนาดครัวเรือน 5.08 คนต่อครัวเรือน ขนาดแรงงาน 4.50 คนต่อ
ครัวเรือน และมีแรงงานคืนถิ่น 3 คนต่อครัวเรือน ซึ่งมากกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ การรวมกลุ่ม
เป็นการรวมกลุ่มการผลิตอย่างเดียวกคิดเป็นร้อยละ 97.14 ซึ่งมากกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ
ผลกระทบด้านความยั่งยืน เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่ทุกครัวเรือน
โดยร้อยละ 94.29 มีกิจกรรมจัดทำบัญชีรับ-จ่าย ร้อยละ 65.71 มีการนำเอาผลผลิตที่ผลิตได้มา
บริโภค

จากงานวิจัย สรุปแนวคิดของการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนเกษตรแบบทั่วไป และเกษตรกรรมผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันดังนี้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมกับการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง แบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.1 เกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไป

โดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยเกษตรกรที่มีพื้นที่เขตที่ตั้งใกล้เคียงกับประชากรเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้จำนวนประชากรเท่ากัน คือ จำนวน 46 ครัวเรือน เพื่อมิให้เกิดข้อแตกต่างในเรื่องของลักษณะภูมิประเทศ

1.2 เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

โดยใช้จำนวนครัวเรือนเกษตรกรจากเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจากแบบรายงานข้อมูลพื้นฐาน ศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง แปลงไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสานของสำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 31 ครัวเรือน ครอบคลุมทุกอำเภอ และครัวเรือน/บุคคลดีเด่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 15 ครัวเรือน รวมประชากรที่ศึกษาทั้งสิ้น 46 ครัวเรือน (N = 46)

รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ทั้งสิ้น 92 ครัวเรือน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจการเกษตรกับการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง จะใช้แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบปลายเปิดและปลายปิดเป็นเครื่องมือในครั้งนี้ แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ แบบสัมภาษณ์สำหรับเกษตรกรทั่วไป แบบสัมภาษณ์สำหรับเกษตรกรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อรวบรวมข้อมูล

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกร

ดำเนินการรวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรกร โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปโดยพิจารณาเฉพาะเกษตรกรที่ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว เพื่อเป็นตัวแทนของเกษตรกรทั่วไปที่เห็นได้ชัดเจน และมีขนาดพื้นที่ 8 – 10 ไร่ เนื่องจากเป็นพื้นที่เฉลี่ยที่เกษตรกรส่วนใหญ่ในจังหวัดลำปางถือครองและกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยขอความร่วมมือจากสำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง เพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสภาพปัญหา

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ซึ่งแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม ดังกล่าวแล้ว ทำการสัมภาษณ์ในระดับครัวเรือน โดยประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและการถือครองที่ดินทำการเกษตร เป็นข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน การเริ่มทำการเกษตร ลักษณะการถือครองที่ดิน จากการทำการเกษตรทั่วไปและการทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทางด้านต้นทุนการผลิต เป็นข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนการผลิตจากการทำการเกษตรทั่วไปและการทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทางผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ผลผลิตที่ได้รับและผลตอบแทนจากการลงทุน ภาวะหนี้สินของเกษตรกรจากการทำการเกษตรทั่วไปและการทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 4 ข้อมูลสภาพปัญหาในการทำการเกษตรและข้อเสนอแนะ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) คือ ข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสัมภาษณ์จากเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไป และเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง สํารวจข้อมูลจากปีเพาะปลูกที่ผ่านมาในรอบปี คือ ปีการเพาะปลูก 2552 /2553

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เก็บรวบรวมข้อมูลลักษณะด้านกายภาพ การผลิตจังหวัดลำปาง ราคาผลผลิต ราคาปัจจัยการผลิต ต้นทุนการผลิต ปริมาณผลผลิต จากกรมเศรษฐกิจการเกษตร แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวปฏิบัติในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ให้แก่เกษตรกรจากหนังสือวารสาร เอกสารการวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่น ๆ ที่ได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สำนักงานเศรษฐกิจ

การเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) มหาวิทยาลัยภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) เป็นการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เพื่ออธิบายถึงสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ลักษณะการผลิตและการตลาด การใช้ปัจจัยการผลิต ของกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อหา ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย สภาพปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ของการศึกษา

4.2 การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างการทำเกษตรทั่วไปและเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาต้นทุนและผลตอบแทนทั้งที่เป็นเงินสดและไม่ใช่เงินสด เปรียบเทียบกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของการศึกษา เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยการผลิตในระยะสั้น ต้นทุนการผลิตในระยะสั้นสามารถแบ่งได้เป็นดังนี้ คือ (จรัญ ไทยานนท์, 2531)

4.2.1 ต้นทุนคงที่ทั้งหมดหรือต้นทุนคงที่รวม (total fixed cost : TFC) หมายถึง ผลรวมของต้นทุนคงที่ที่เกิดจากกระบวนการผลิตนั้น ๆ

4.2.2 ต้นทุนผันแปรทั้งหมดหรือต้นทุนผันแปรรวม (total variable cost : TVC) หมายถึง ผลรวมของต้นทุนผันแปรทั้งหมดที่เกิดจากกระบวนการผลิตนั้น ๆ

4.2.3 ต้นทุนทั้งหมดหรือต้นทุนรวม (total cost : TC) หมายถึง ต้นทุนทั้งหมดในกระบวนการผลิต หรือต้นทุนคงที่รวมบวกต้นทุนผันแปรรวม

$$\text{ต้นทุนรวม} = \text{ต้นทุนคงที่รวม} + \text{ต้นทุนผันแปรรวม}$$

$$TC = TFC + TVC$$

4.2.4 ต้นทุนคงที่เฉลี่ย (average fixed cost : AFC) หมายถึง ต้นทุนคงที่ทั้งหมดคิดเฉลี่ยต่อหนึ่งหน่วยของผลผลิต ซึ่งสามารถคำนวณได้จากการนำเอาต้นทุนคงที่ทั้งหมดหารด้วยจำนวนผลผลิตทั้งหมด

$$AFC = TFC/Q \text{ หรือ } TFC/Y$$

เมื่อ Q หรือ Y คือ ปริมาณผลผลิต

4.2.5 ต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (average variable cost : AVC) หมายถึง ต้นทุนผันแปรทั้งหมดคิดเฉลี่ยต่อหนึ่งหน่วยของผลผลิต ซึ่งสามารถคำนวณได้จากการนำเอาต้นทุนผันแปรทั้งหมดหารด้วยจำนวนผลผลิตทั้งหมด

$$AVC = TVC/Q \text{ หรือ } TVC/Y$$

เมื่อ Q หรือ Y คือ ปริมาณผลผลิต

4.2.6 ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย (average total cost : ATC) หมายถึง ต้นทุนทั้งหมดคิดเฉลี่ยต่อหนึ่งหน่วยของผลผลิต ซึ่งสามารถคำนวณได้จากการนำเอาต้นทุนทั้งหมดหารด้วยจำนวนผลผลิตทั้งหมด

$$ATC = TC/Q \text{ หรือ } TC/Y \text{ หรือ}$$

$$ATC = AFC + AVC$$

4.2.7 ต้นทุนเพิ่มหรือต้นทุนหน่วยสุดท้าย (marginal cost : MC) หมายถึง ส่วนเพิ่มขึ้นของต้นทุนทั้งหมดอันเกิดจากการเพิ่มปริมาณการผลิตขึ้นอีกหนึ่งหน่วย คำนวณได้ดังนี้

$$MC = \frac{\Delta TC}{\Delta Q} = \frac{\Delta TVC}{\Delta Q} + \frac{\Delta TFC}{\Delta Q} \text{ หรือ}$$

$$MC = \frac{dTC}{dQ}$$

เนื่องจากต้นทุนการผลิตในส่วนที่คงที่นั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามจำนวนผลผลิต $\Delta TFC / \Delta Q$ จึงเท่ากับศูนย์ (0) ทำให้ต้นทุนส่วนเพิ่มเท่ากับต้นทุนส่วนเพิ่มของต้นทุนผันแปร หรือ $MC = \Delta TC / \Delta Q = \Delta TVC / \Delta Q$

4.3 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (quantitative analysis) โดยการวิเคราะห์ฟังก์ชันการผลิต โดยใช้สมการการผลิตแบบคอบบ์ – ดักลาส (Cobb – Douglass production function) ซึ่งเป็นแบบจำลองสมการถดถอยแบบมีตัวแปรหลายตัว (multiple regression model) โดยปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แรงงานคน ค่าแรงงานเครื่องจักร ทุนค่าปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืชและทุนค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการคำนวณนี้ จะนำไปวิเคราะห์ประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิตนั้น

$$Y = X_e K^\alpha L^{1-\alpha} \dots\dots\dots(1)$$

โดยมี Y คือ ผลผลิต

X_e คือ ตัวคงที่ตัวหนึ่ง

K คือ ทุน

L คือ จำนวนแรงงานในภาคเกษตร

และเขียนให้อยู่ในรูปของสมการที่จะนำไปวิเคราะห์ได้ดังนี้

$$\frac{Y}{L} = X e \left(\frac{K}{L} \right)^\alpha \dots\dots\dots(2)$$

จากสมการที่ (2) ทำให้อยู่ในรูปของ log ฐาน e (Ln) จะได้

$$\text{Ln} \left(\frac{Y}{L} \right) = \text{Ln}X + \alpha \text{Ln} \frac{K}{L} \dots\dots\dots(3)$$

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรทั่วไปและเกษตรกร ผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐาน โดยทั่วไปเกี่ยวกับสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบทั่วไปและเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยแสดงเป็นสถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย

2.1 อายุ จากผลการศึกษาจากตารางที่ 4.1 พบว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไป ร้อยละ 41.31 มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี ร้อยละ 34.78 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี ร้อยละ 21.74 มีอายุระหว่าง 30 – 40 ปี และมีเพียง ร้อยละ 2.10 เท่านั้นที่อายุมากกว่า 60 ปี ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปมีอายุ 48.64 ปี

สำหรับเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 36.96 มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี ร้อยละ 30.43 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี ร้อยละ 23.91 มีอายุมากกว่า 60 ปี และร้อยละ 8.70 มีอายุระหว่าง 30 – 40 ปี ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีอายุเฉลี่ย 54.14 ปี

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของช่วงอายุต่างๆ ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553

อายุเกษตรกร	เกษตรกรทั่วไป		เกษตรกรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 30 ปี	-	-	-	-
30-40 ปี	10	21.74	4	8.50
41-50 ปี	16	34.78	14	29.80
51-60 ปี	19	41.31	17	38.30
มากกว่า 60 ปี	1	2.17	11	23.40
รวม	46	100.00	46	100.00
อายุเฉลี่ย(ปี)	48.64		54.15	

หมายเหตุ : จากการสำรวจ

2.2 การศึกษา จากการศึกษาจากตารางที่ 4.2 พบว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไป ร้อยละ 47.83 เป็นเกษตรกรที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 30.43 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และร้อยละ 10.87 จบการศึกษาระดับมัธยมต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

สำหรับเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 39.13 เป็นเกษตรกรที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 34.78 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 13.00 จบมัธยมศึกษาตอนต้น และร้อยละ 6.52 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและจบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

ตารางที่ 4.2 ระดับการศึกษา ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและเกษตรกรที่ทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553

ระดับการศึกษา	เกษตรกรทั่วไป		เกษตรกรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้เรียน	-	-	-	-
จบ ป.4	22	47.83	16	34.78
จบ ป.6	14	30.43	18	39.13
จบ ม.ต้น	5	10.87	6	13.04
จบ ม.ปลาย	5	10.87	3	6.52
จบปริญญาตรีขึ้นไป	-	-	3	6.52
รวม	46	100.00	46	100.00

หมายเหตุ : จากการสำรวจ

2.3 ขนาดครัวเรือน จากผลการศึกษาจากตารางที่ 4.3 พบว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไป มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.03 สมาชิกร้อยละ 52.61 ช่วยการเกษตรเต็มที่ สมาชิกร้อยละ 38.21 ไม่ช่วยทำเกษตร สมาชิกร้อยละ 0.37 ช่วยการเกษตรเป็นครั้งคราว

สำหรับเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.13 สมาชิกร้อยละ 66.83 ช่วยการเกษตรเต็มที่ สมาชิกร้อยละ 20.10 ช่วยการเกษตรเป็นครั้งคราวและสมาชิก ร้อยละ 13.08 ไม่ช่วยทำการเกษตร

ตารางที่ 4.3 จำนวนเฉลี่ยและร้อยละสมาชิกในครัวเรือน ของเกษตรกรที่ทำเกษตรทั่วไปและ
เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง
ปีการเพาะปลูก 2552/2553

รายการ	เกษตรกรทั่วไป		เกษตรกรผสมผสานตาม หลักเศรษฐกิจพอเพียง	
	จำนวนเฉลี่ย (คน/ครัวเรือน)	ร้อยละ	จำนวน (คน/ครัวเรือน)	ร้อยละ
ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย	4.03	100.00	4.13	100.00
สมาชิกที่ช่วยการเกษตรเต็มที่	2.12	52.61	2.76	66.83
สมาชิกที่ช่วยการเกษตรเป็นครั้งคราว	0.37	9.18	0.83	20.10
สมาชิกที่ไม่ช่วยทำการเกษตร	1.54	38.21	0.54	13.08

หมายเหตุ : จากการสำรวจ

2.4 ลักษณะการถือครองที่ดิน จากผลการศึกษาจากตารางที่ 4.4 พบว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไป ร้อยละ 45.65 มีเอกสารสิทธิ์เป็น โฉนด รองลงมา ร้อยละ 26.09 มีเอกสารสิทธิ์เป็น นส.3 ก ร้อยละ 15.22 มีเอกสารสิทธิ์เป็น ส.ป.ก. และร้อยละ 13.04 ไม่มีเอกสารสิทธิ์ สำหรับการถือครองที่ดินนั้น ร้อยละ 86.96 เกษตรกรทั่วไปเป็นเจ้าของที่ดินของตนเอง และร้อยละ 13.04 เช่าที่ดินจากผู้อื่น

สำหรับเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ร้อยละ 50.00 มีเอกสารสิทธิ์เป็น โฉนด รองลงมา ร้อยละ 26.09 มีเอกสารสิทธิ์เป็น ส.ป.ก. และร้อยละ 23.91 มีเอกสารสิทธิ์เป็น นส.3ก การถือครองที่ดินของเกษตรกรเป็นของตนเองทุกราย

ตารางที่ 4.4 ลักษณะการถือครองที่ดิน ของเกษตรกรที่ทำเกษตรทั่วไปและเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/53

ลักษณะการถือครองที่ดิน	เกษตรกรทั่วไป		เกษตรกรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนตัวอย่าง	46	100.00	46	100.00
<u>เอกสารสิทธิ์</u>				
โฉนด	21	45.65	23	50.00
นส.3ก	7	15.22	11	23.91
ส.ป.ก.	12	26.09	12	26.09
ไม่มีเอกสารสิทธิ์	6	13.04	-	-
<u>การถือครองที่ดิน</u>				
เป็นของตนเอง	40	86.96	46	100.00
เช่าจากผู้อื่น	6	13.04	-	-

หมายเหตุ : จากการสำรวจ

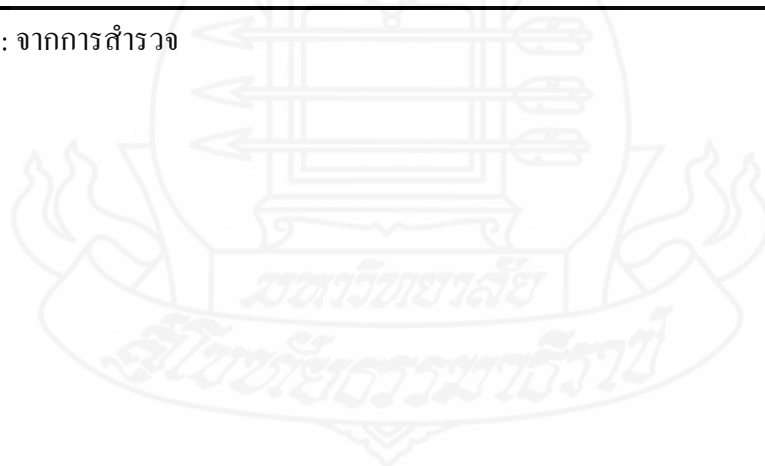
2.5 ภาระหนี้สินและแหล่งที่มาของสินเชื่อ จากผลการศึกษาจากรายที่ 4.5 พบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปส่วนใหญ่กู้เงินจากสหกรณ์การเกษตร มีจำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.43 รองลงมาเกษตรกรกู้เงินจาก กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.91 กู้เงินจาก ธ.ก.ส. จำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.74 กู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.52 กู้เงินจาก ญาติ พี่น้อง จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.35 และเกษตรกรที่ไม่ได้กู้ยืมเงินเลยจำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.04

สำหรับภาระหนี้สินและแหล่งเงินกู้ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่เกษตรกรกู้เงินจาก ธ.ก.ส. จำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.26 รองลงมา กู้เงินจากสหกรณ์การเกษตร จำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.04 กู้เงินจาก ญาติ พี่น้อง จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.87 กู้ยืมเงินจาก กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.17 และเกษตรกรที่ไม่ได้กู้ยืมเงินเลยจำนวน 21 ราย คิดเป็นร้อยละ 45.65 ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 4.5 ภาระหนี้สินและแหล่งที่มาของสินเชื่อของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและเกษตรกร
ที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก
2552/2553

แหล่งเงินทุน	เกษตรกรทั่วไป		เกษตรกรผสมผสานตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนตัวอย่าง	46	100.00	46	100.00
ไม่ได้กู้	6	13.04	21	45.65
ญาติ พี่น้อง	2	4.35	5	10.87
ธ.ก.ส.	10	21.74	13	28.26
สหกรณ์การเกษตร	14	30.43	6	13.04
กองทุนหมู่บ้าน	11	23.91	1	2.17
ธนาคารพาณิชย์	3	6.52	-	-
พ่อค้า	-	-	-	-
อื่นๆ	-	-	-	-

หมายเหตุ : จากการสำรวจ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สมการการผลิตการเกษตรทั่วไปและเกษตรแบบผสมผสาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การพิจารณาสมการการผลิต แบ่งออกเป็น 2 สมการ คือ สมการการผลิตแบบเกษตรทั่วไปและสมการการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้สมการการผลิตแบบคอปป์ – ดักลาส (Cobb-Douglas Production function) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตและปัจจัยการผลิต ได้สมการการผลิตในรูปของลอการิทึม (Natural Logarithm) โดยใช้โปรแกรม Gretl ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ตามตารางผนวกที่ 1 และตารางภาคผนวกที่ 2 ผลการคำนวณในผนวก ข และสรุปเป็นสมการได้ดังนี้

2.1 สมการการผลิตแบบเกษตรทั่วไป

$$\ln Y = 4.5070 + 0.5192 \ln X_1 + 0.4078 \ln X_2 + 0.4220 \ln X_3 + 0.3109 \ln X_4 + 0.8796 \ln X_5$$

$$t\text{-test} \quad (1.972)^* \quad (3.968)^{***} \quad (3.742)^{***} \quad (2.032)^{**} \quad (3.039)^{***}$$

$$P\text{-value} \quad (0.0556) \quad (0.0003) \quad (0.0006) \quad (0.0488) \quad (0.0042)$$

$$R^2 = 0.6642$$

$$R^2 \text{ adjust} = 0.6224$$

$$S.E. = 0.1391$$

$$F\text{-statistic} = 15.8393$$

$$n = 46$$

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90

กำหนดให้ Y = ผลผลิตข้าวแบบเกษตรทั่วไปต่อไร่ (กิโลกรัม)

X_1 = แรงงานคนต่อไร่ (วันงาน/ไร่)

X_2 = แรงงานเครื่องจักร (บาท/ไร่)

X_3 = ทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชชีวภาพ (บาท/ไร่)

X_4 = มูลค่าเมล็ดพันธุ์ (บาท/ไร่)

X_5 = เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)

จากผลการวิเคราะห์สมการการผลิตแบบเกษตรทั่วไป ได้ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (The coefficient of determination หรือค่า R^2) เท่ากับ 0.6644 แสดงว่าการเปลี่ยนแปลงผลผลิตแบบเกษตรทั่วไป สามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัยการผลิตทั้ง 5 ชนิด คือ แรงงานคน แรงงานเครื่องจักร ทุน ค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชชีวภาพ ค่าเมล็ดพันธุ์ และเนื้อที่เพาะปลูก ได้ประมาณร้อยละ 66.42 ส่วนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 33.58 เป็นผลจากปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่ได้นำมาวิเคราะห์ร่วมในสมการ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณน้ำฝน เมื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติโดยพิจารณาจาก F-value จากการคำนวณได้เท่ากับ 15.8393 สูงกว่าค่าทดสอบการแจกแจงสถิติ F ในตารางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 แสดงว่าปัจจัยการผลิตอย่างน้อยหนึ่งชนิด ในสมการการผลิตแบบเกษตรทั่วไปสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงประมาณผลผลิตข้าวได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

การทดสอบความเชื่อมั่นของตัวสัมประสิทธิ์แต่ละตัวด้วยสถิติ T-value พบว่าตัวแปรอิสระ แรงงานเครื่องจักร (X_2) ทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืช (X_3) เนื้อที่เพาะปลูก (X_5) มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานค่อนข้างต่ำที่ทำให้ค่าสถิติ T-value ที่คำนวณได้มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ส่วนปัจจัยการทุนค่าเมล็ดพันธุ์ (X_4) มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ส่วนปัจจัยแรงงานคน (X_1) มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 แสดงว่าปัจจัยแรงงาน แรงงานเครื่องจักร ทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชชีวภาพ ทุนค่าเมล็ดพันธุ์ และเนื้อที่เพาะปลูก มีความสำคัญต่อปริมาณการผลิตข้าวแบบเกษตรทั่วไป

สำหรับเครื่องหมายหน้าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยทุกชนิดนั้นเป็นบวกหมายความว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการผลิตแต่ละชนิดจะมีผลทำให้ผลผลิตข้าวแบบเกษตรทั่วไปเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือเมื่อเพิ่มปัจจัยแรงงานคน 1 หน่วย จะทำให้ผลผลิตแบบเกษตรทั่วไปเพิ่มขึ้น 0.5192 หน่วย เมื่อเพิ่มปัจจัยการผลิตแรงงานเครื่องจักรขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ผลผลิตแบบเกษตรทั่วไปเพิ่มขึ้น 0.4078 หน่วย เมื่อเพิ่มปัจจัยการผลิตทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชชีวภาพขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ผลผลิตแบบเกษตรทั่วไปเพิ่มขึ้น 0.4220 เมื่อเพิ่มปัจจัยการผลิตทุนค่าเมล็ดพันธุ์ขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ผลผลิตแบบเกษตรทั่วไปเพิ่มขึ้น 0.3109 และเมื่อเพิ่มปัจจัยเนื้อที่ทำการเกษตรขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ผลผลิตแบบเกษตรทั่วไปเพิ่มขึ้น 0.8796 หน่วย ซึ่งเครื่องหมายในหน้าตัวแปรดังกล่าวถูกต้องตามหลักทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์

2.2 สมการการผลิตแบบเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

$$\ln Y = 1.6504 + 0.9090 \ln X_1 + 0.0692 \ln X_2 + 0.0902 \ln X_3 + 0.0547 \ln X_4 + 0.1742 \ln X_5$$

t-test (2.361)** (1.303) (2.395)** (-2.485)** (3.189)***

$$R^2 = 0.7398$$

$$R^2 \text{ adjust} = 0.7073$$

$$\text{S.E.} = 0.0395$$

$$\text{F-statistic} = 22.7537$$

$$N = 46$$

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90

กำหนดให้ Y = ผลผลิตข้าวแบบเกษตรทั่วไปต่อไร่ (กิโลกรัม)

X_1 = แรงงานคนต่อไร่ (วันงาน/ไร่)

X_2 = แรงงานเครื่องจักร (บาท/ไร่)

X_3 = ทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชชีวภาพ (บาท/ไร่)

X_4 = มูลค่าเมล็ดพันธุ์ (บาท/ไร่)

X_5 = เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)

จากผลการวิเคราะห์สมการการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด R^2 เท่ากับ 0.7398 แสดงว่าการเปลี่ยนแปลงผลผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัยการผลิตทั้ง 5 ชนิด คือ แรงงานคน แรงงานเครื่องจักร ทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืช ทุนค่าเมล็ดพันธุ์ และเนื้อที่เพาะปลูก ได้ประมาณร้อยละ 73.98 ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 26.02 เป็นผลจากปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่ได้นำมาวิเคราะห์ร่วมในสมการ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณน้ำฝน เมื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติโดยพิจารณาจาก F-value จากการคำนวณได้เท่ากับ 22.7537 สูงกว่าค่าทดสอบแจกแจงสถิติ F ในตารางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 แสดงว่าปัจจัยการผลิตอย่างน้อยหนึ่งชนิด ในสมการการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอธิบายการเปลี่ยนแปลงปริมาณการผลิตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

การทดสอบความเชื่อมั่นของตัวสัมประสิทธิ์แต่ละตัวด้วยสถิติ T-value พบว่าตัวแปรอิสระ แรงงานคน (X_1) ทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืช (X_3) ปัจจัยค่าเมล็ดพันธุ์ (X_4) และเนื้อที่เพาะปลูก (X_5) มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานค่อนข้างต่ำทำให้ค่าสถิติ T-value ที่คำนวณได้มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 แสดงว่าปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญต่อประมาณการการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับเครื่องหมายหน้าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยแต่ละชนิดนั้นส่วนใหญ่เป็นบวกหมายความว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการผลิตแต่ละชนิดจะมีผลทำให้ผลผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือเมื่อเพิ่มปัจจัยแรงงาน 1 หน่วยจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น 0.9090 หน่วย เมื่อเพิ่มปัจจัยการผลิตแรงงานเครื่องจักรขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น 0.0692 หน่วย เมื่อเพิ่มปัจจัยการผลิตทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชชีวภาพขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ผลผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น 0.0902 หน่วย เมื่อเพิ่มปัจจัยการผลิตเนื้อที่การเพาะปลูกขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ผลผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น 0.1742 หน่วย สำหรับปัจจัยการผลิตที่มีเครื่องหมายสัมประสิทธิ์เป็นลบหมายความว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการผลิตนั้น ๆ จะมีผลทำให้ผลผลิตเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงกันข้าม นั่นคือ เมื่อเพิ่มปัจจัยการผลิตเมล็ดพันธุ์ 1 หน่วย จะทำให้ผลผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงลดลง 0.0547 หน่วย

2.3 ความยืดหยุ่นของผลผลิตอันเนื่องมาจากปัจจัยการผลิต

จากผลการศึกษาวิเคราะห์สมการการผลิตแบบคอบบ์-ดักกลาส ค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิด คือค่าความยืดหยุ่นการผลิตของปัจจัยการผลิตนั่นเอง ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการผลิตชนิดนั้น ๆ ไปร้อยละ 1 ผลผลิตจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นจำนวนเท่าใด โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่

จากผลการวิเคราะห์สมการผลผลิตปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตแบบเกษตรทั่วไปมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงของแรงงานคนเท่ากับ 0.5192 หมายความว่าเมื่อแรงงานเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 ผลผลิตแบบเกษตรทั่วไปเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.5192 ความยืดหยุ่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของแรงงานเครื่องจักรเท่ากับ 0.4078 หมายความว่าเมื่อปริมาณการใช้แรงงานเครื่องจักรเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 ผลผลิตแบบเกษตรทั่วไปเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.4078 ความยืดหยุ่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชชีวภาพเท่ากับเปลี่ยนแปลงไปเท่ากับ 0.4220 หมายความว่าเมื่อทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชชีวภาพเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 ผลผลิตแบบเกษตรทั่วไปเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.4220 ความยืดหยุ่นที่มีต่อการใช้ปัจจัยทุนค่าเมล็ดพันธุ์ข้าวเท่ากับ 0.3109 หมายความว่าเมื่อปริมาณการใช้ปัจจัยทุนค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว

เปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 ผลผลิตข้าวแบบเกษตรทั่วไปเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.3109 และความยืดหยุ่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของเนื้อที่เพาะปลูกเท่ากับ 0.8796 หมายความว่า เมื่อปริมาณการใช้ปัจจัยเนื้อที่เพาะปลูกเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 ผลผลิตข้าวแบบเกษตรทั่วไปเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.8796 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ (ตัวเลขแสดงดังตาราง ภาคผนวก ข)

จากผลการวิเคราะห์สมการการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงของแรงงานคนเท่ากับ 0.9090 หมายความว่า เมื่อแรงงานเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 ผลผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.9090 โดยกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ความยืดหยุ่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของแรงงานเครื่องจักรเท่ากับ 0.0692 หมายความว่า เมื่อปริมาณการใช้แรงงานเครื่องจักรเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 ผลผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.0692 โดยกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ความยืดหยุ่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชเท่ากับ 0.0902 หมายความว่าเมื่อปริมาณการใช้ปัจจัยทุนค่าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 ผลผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.0902 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ความยืดหยุ่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทุนค่าเมล็ดพันธุ์พืช/สัตว์ เท่ากับ -0.0547 หมายความว่าเมื่อปริมาณการใช้ปัจจัยทุนค่าเมล็ดพันธุ์พืช/สัตว์เปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 ผลผลิตพืช/เลี้ยงสัตว์ จะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะผกผันไปร้อยละ 0.0547 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่และความยืดหยุ่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของเนื้อที่เพาะปลูกเท่ากับ 0.1742 หมายความว่าเมื่อปริมาณการใช้เนื้อที่เพาะปลูกเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 ผลผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.1742 โดยกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่ (ตัวเลขแสดงดังตารางที่ 4.12 ผลการคำนวณดังแสดงในภาคผนวก ข)

ตารางที่ 4.6 ความยืดหยุ่นของผลผลิตเนื่องจากปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเกษตรแบบทั่วไป และเกษตรกรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553

ปัจจัยการผลิต	ค่าความยืดหยุ่น	
	เกษตรแบบทั่วไป	เกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
แรงงานคน	0.5192	0.9090
แรงงานเครื่องจักร	0.4078	0.0692
ปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชชีวภาพ	0.4220	0.0902
เมล็ดพันธุ์	0.3109	-0.0547
เนื้อที่เพาะปลูก	0.8796	0.1742

2.4 ผลตอบแทนต่อขนาดการผลิต

ผลตอบแทนต่อขนาดการผลิต คือผลรวมของค่าความยืดหยุ่นของปัจจัยการผลิตปรากฏว่า จากการประมาณค่าสมการการผลิตแบบเกษตรทั่วไป ผลรวมของค่าความยืดหยุ่นเท่ากับ 15.5917 แสดงว่า การผลิตแบบเกษตรทั่วไปที่ศึกษาอยู่ระยะผลตอบแทนขนาดเพิ่มขึ้น นั่นคือ เมื่อเพิ่มปัจจัยการผลิตทุกชนิดร้อยละ 1 จะทำให้ผลผลิตแบบเกษตรทั่วไปเพิ่มขึ้นร้อยละ 15.5917

สำหรับการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผลรวมค่าความยืดหยุ่นของปัจจัยการผลิตเท่ากับ 5.2535 แสดงว่าการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ทำการศึกษาอยู่ในระยะผลตอบแทนต่อขนาดเพิ่มขึ้น นั่นคือ เมื่อเพิ่มปัจจัยการผลิตทุกชนิดร้อยละ 1 จะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.2535 โดยกำหนดปัจจัย อื่น ๆ คงที่

ตารางที่ 4.7 ผลรวมความยืดหยุ่นของปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเกษตรแบบทั่วไป และเกษตรกรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553

ประเภท	ผลรวมค่าความยืดหยุ่น
เกษตรแบบทั่วไป	15.5917
เกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	5.2535

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน แบบการเกษตรทั่วไปและการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตแบบเกษตรทั่วไปและเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรที่ผลิตตามแบบเกษตรทั่วไปและเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงปรากฏผลดังนี้

ต้นทุนจากการผลิตแบบเกษตรทั่วไปพบว่าเกษตรกรมีต้นทุนรวมเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 4,799.91 บาท ประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 2,873.58 บาท และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 1,926.23 บาท ต้นทุนส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปรคิดเป็นร้อยละ 77.80 ขณะที่ต้นทุนคงที่เท่ากับร้อยละ 22.20 ต้นทุนผันแปรประกอบด้วย ต้นทุนค่าวัสดุทางการเกษตร ซึ่งเป็นต้นทุนส่วนใหญ่ร้อยละ 44.55 รองลงมาเป็นค่าแรงงานคิดเป็นร้อยละ 33.25

ต้นทุนคงที่ประกอบด้วย ภาษีที่ดินซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของต้นทุนคงที่คิดเป็นร้อยละ 10.52 รองลงมาเป็น ค่าเช่าที่ดินคิดเป็นร้อยละ 7.54 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตรคิดเป็นร้อยละ 3.10 และค่าเสียโอกาสเงินลงทุนคิดเป็นร้อยละ 1.05

ต้นทุนจากการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าเกษตรกรมีต้นทุนรวมเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 3,338.12 บาท ประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 665.17 บาท และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 2,672.15 บาทค่าวัสดุทางการเกษตรซึ่งต้นทุนส่วนใหญ่ร้อยละ 51.77 รองลงมาเป็น ค่าแรงงานคิดเป็นร้อยละ 25.08

ต้นทุนคงที่ประกอบด้วย ภาษีที่ดิน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของต้นทุนคงที่คิดเป็นร้อยละ 15.13 รองลงมาเป็นค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตรคิดเป็นร้อยละ 6.59 ค่าเสียโอกาสการลงทุนร้อยละ 1.42 และค่าเช่าที่ดินไม่มีค่าใช้จ่าย

ตารางที่ 4.8 ต้นทุนการผลิตพืชเชิงเดี่ยว (ข้าว) เฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกรเกษตรแบบทั่วไป จังหวัด
ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553

รายการ	เกษตรแบบทั่วไป			ร้อยละ
	เป็นเงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	
	(บาท/ไร่)	(บาท/ไร่)	(บาท/ไร่)	
1. ต้นทุนผันแปร	2,658.58	1,075.55	3,734.13	77.80
1.1 ค่าแรงงาน	1,010.50	585.36	1,595.86	33.25
1.1.1 เตรียมดิน	220.23	150.23	370.46	7.72
1.1.2 ปลูก	310.30	153.34	463.64	9.66
1.1.3 ดูแลรักษา	229.67	123.29	352.96	7.35
1.1.4 เก็บเกี่ยว	250.30	158.50	408.80	8.52
1.2 ค่าวัสดุ	1,648.08	490.19	2,138.27	44.55
1.2.1 ค่าพันธุ์	153.20	139.23	292.43	6.09
1.2.2 ค่าปุ๋ย	370.45	190.84	561.29	11.69
1.2.3 ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช	321.33	0.00	321.33	6.69
1.2.4 ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	226.25	0.00	226.25	4.71
1.2.5 ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่นๆ	196.64	0.00	196.64	4.10
1.2.6 ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร	380.21	160.12	540.33	11.26
2. ต้นทุนคงที่	215.00	850.78	1,065.78	22.20
2.1 ค่าเช่าที่ดิน	210.00	151.81	361.81	7.54
2.2 ค่าภาษีที่ดิน	5.00	500.00	505.00	10.52
2.3 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	0.00	148.76	148.76	3.10
2.4 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	0.00	50.21	50.21	1.05
รวมต้นทุนทั้งหมด	2,873.58	1,926.33	4,799.91	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

* ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช หมายถึง การใช้สารอินทรีย์และเคมีในการปราบศัตรูพืช

ตารางที่ 4.9 ต้นทุนการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เฉลี่ยต่อไร่ของ
เกษตรกรเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดลำปาง
ปีการเพาะปลูก 2552/2553

รายการ	เกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง			
	เป็นเงินสด (บาท/ไร่)	ไม่เป็นเงินสด (บาท/ไร่)	รวม (บาท/ไร่)	ร้อยละ
1. ต้นทุนผันแปร	660.97	1,904.52	2,565.49	76.85
1.1 ค่าแรงงาน	400.25	437.01	837.26	25.08
1.1.1 เตรียมดิน	100.25	150.00	250.25	7.50
1.1.2 ปลูก	0.00	120.55	120.55	3.61
1.1.3 ดูแลรักษา	100.00	105.48	205.48	6.16
1.1.4 เก็บเกี่ยว	200.00	60.98	260.98	7.82
1.2 ค่าวัสดุ	260.72	1,467.51	1,728.23	51.77
1.2.1 ค่าพันธุ์	115.72	235.25	350.97	10.51
1.2.2 ค่าปุ๋ย	0.00	380.62	380.62	11.40
1.2.3 ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช	0.00	328.96	328.96	9.85
1.2.4 ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	50.00	221.90	271.9	8.15
1.2.5 ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่นๆ	50.00	100.00	150.00	4.49
1.2.6 ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร	45.00	200.78	245.78	7.36
2. ต้นทุนคงที่	5.00	767.63	772.63	23.15
2.1 ค่าเช่าที่ดิน	0.00	0.00	0.00	0.00
2.2 ค่าภาษีที่ดิน	5.00	500.00	505.00	15.13
2.3 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	0.00	220.10	220.10	6.59
2.4 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	0.00	47.53	47.53	1.42
รวมต้นทุนทั้งหมด	665.97	2,672.15	3,338.12	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.9 ต้นทุนรวมการผลิตพืชเชิงเดี่ยว (ข้าว) เฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกรเกษตรแบบทั่วไป และ
ต้นทุนรวมเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกร
เกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก
2552/2553

รายการ	ต้นทุนรวม (เฉลี่ยต่อไร่)	
	เกษตรแบบ ทั่วไป (บาท/ไร่)	เกษตรแบบผสมผสานตาม หลักเศรษฐกิจพอเพียง (บาท/ไร่)
1. ต้นทุนผันแปร	3,734.13	2,565.49
1.1 ค่าแรงงาน	1,595.86	837.26
1.1.1 เตรียมดิน	370.46	250.25
1.1.2 ปลูก	463.64	120.55
1.1.3 ดูแลรักษา	352.96	205.48
1.1.4 เก็บเกี่ยว	408.80	260.98
1.2 ค่าวัสดุ	2,138.27	1,728.23
1.2.1 ค่าพันธุ์	292.43	350.97
1.2.2 ค่าปุ๋ย	561.29	380.62
1.2.3 ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช	321.33	328.96
1.2.4 ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	226.25	271.9
1.2.5 ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุ	196.64	150.00
อื่นๆ		
1.2.6 ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร	540.33	245.78
2. ต้นทุนคงที่	1,065.78	772.63
2.1 ค่าเช่าที่ดิน	361.81	0.00
2.2 ค่าภาษีที่ดิน	505.00	505.00
2.3 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	148.76	220.10
2.4 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	50.21	47.53
รวมต้นทุนทั้งหมด	4,799.91	3,338.12

ที่มา : จากการสำรวจ

4.2 การวิเคราะห์ผลตอบแทนแบบเกษตรทั่วไปและเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผลตอบแทนของการผลิตแบบเกษตรทั่วไป เกษตรกรมีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 5,917.40 บาท มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 499.78 กิโลกรัม รายได้สุทธิเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 2,183.77 บาท เมื่อนำเอารายได้เฉลี่ยของเกษตรกรมาหาผลกำไรสุทธิพบว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบทั่วไปได้กำไรเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 1,117.49 บาท และรายได้สุทธิเหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 3,258.82 บาท

สำหรับผลตอบแทนจากการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 4,653.05 บาท และมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 210.45 กิโลกรัม รายได้สุทธิเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 2,087.56 บาท กำไรเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 4,653 บาท และรายได้สุทธิเหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 3,992.08 บาท

ตารางที่ 4.10 แสดงต้นทุนและรายได้ของเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรทั่วไปและเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553

รายการ	การผลิต แบบเกษตรทั่วไป	การผลิตแบบ ผสมผสานตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง
ต้นทุนผันแปร (บาท/ไร่)	3,734.13	2,565.49
ต้นทุนคงที่ (บาท/ไร่)	1,065.78	772.63
ต้นทุนรวม (บาท/ไร่)	4,799.91	3,338.12
ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด (บาท/ไร่)	2,658.58	660.97
ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	499.78	210.45
ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/กก.)	11.84	22.11
รายได้ทั้งหมด (บาท/ไร่)	5,917.40	4,653.05
รายได้สุทธิ (บาท/ไร่)	2,183.77	2,087.56
กำไร (บาท/ไร่)	1,117.49	1,314.93
รายได้เหนือต้นทุนเงินสด (บาท/ไร่)	3,258.82	3,992.08

ตอนที่ 4 สาเหตุต่อการตัดสินใจในการผลิตและสภาพปัญหาของการเกษตร ทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 ปัจจัยที่มีผลต่อกระทบต่อการตัดสินใจเลือกการผลิตแบบเกษตรทั่วไป จากผลการศึกษาจากตาราง 4.11 พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เลือกผลิตแบบเกษตรทั่วไปเพราะรายได้ดีคิดเป็นร้อยละ 54.35 รองลงมาคือเห็นตัวอย่างจากเกษตรกรรายอื่นที่ทำประสบความสำเร็จจากทำเกษตรทั่วไปคิดเป็นร้อยละ 30.43 ได้รับคำแนะนำชักชวนจากเกษตรกรรายอื่นคิดเป็นร้อยละ 8.70 และปัจจัยอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 6.52 และ

4.2 ปัจจัยที่มีผลกระทบบต่อการตัดสินใจเลือกการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จากผลการศึกษาจากตาราง 4.13 พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เลือกการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพราะเห็นตัวอย่างจากเกษตรกรรายอื่นที่ประสบความสำเร็จจากการทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงคิดเป็นร้อยละ 54.35 รองลงมาคือได้รับคำแนะนำส่งเสริมจากทางราชการคิดเป็นร้อยละ 32.61 ได้รับคำแนะนำชักชวนจากเกษตรกรรายอื่นและปัจจัยอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 6.52 และจากตารางที่ 4.14 เมื่อทดสอบ

จากตาราง 4.12 เมื่อทดสอบจาก t-test แล้ว F มีค่า 0.21 ค่า Sig เท่ากับ 0.889 ซึ่งค่า Sig มีค่ามากกว่า ระดับนัยสำคัญที่กำหนด (α) หมายความว่า ปัจจัยและผลกระทบต่าง ๆ ไม่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรต่อการเลือกรูปแบบการผลิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

ตารางที่ 4.11 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจเลือกทำเกษตรทั่วไป ของเกษตรกรที่ผลิตข้าวเพียง
อย่างเดียวของเกษตรกรจังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/53

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจ	เกษตรกรทั่วไป		เกษตรกรผสมผสานตาม หลักเศรษฐกิจพอเพียง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. รายได้ดี	25	54.35	-	-
2. ได้รับการแนะนำส่งเสริมจากทางราชการ	-	-	15	32.61
3. เห็นตัวอย่างจากเกษตรกรรายอื่นที่ ประสบความสำเร็จจากการทำเกษตร ทั่วไป/เกษตรผสมผสานฯ	14	30.43	25	54.35
4. ได้รับคำแนะนำชักชวนจากเกษตรกรรายอื่น	4	8.70	3	6.52
5. อื่นๆ	3	6.52	3	6.52
รวม	46	100.00	46	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.12 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติ t-test ปัจจัยและผลกระทบต่าง ๆ ที่มีผล
ต่อการตัดสินใจของเกษตรกรต่อการเลือกรูปแบบการผลิต

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจ	N	Mean	Std.Deviation	Std.Error Mean
เกษตรกรทั่วไป	5	9.20	10.281	4.598
เกษตรกรผสมผสานตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง	5	9.20	10.545	4.716

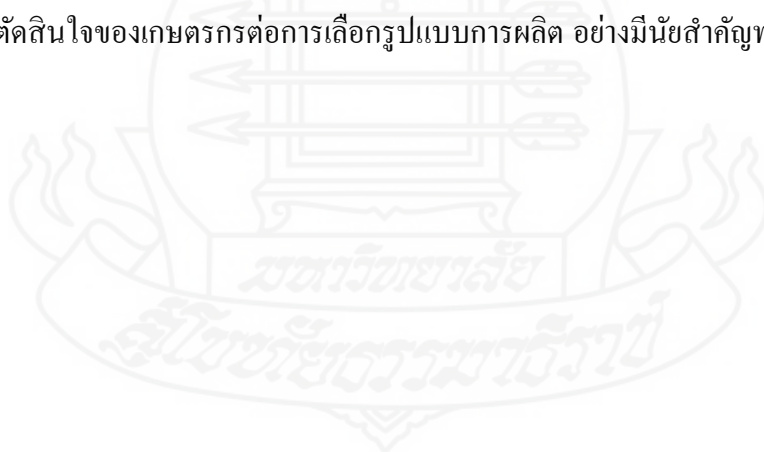
Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means								
								95% Confidence Interval of the Difference		
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
score	Equal variances assumed	.021	.889	.000	8	1.000	.000	6.586	-15.19	15.188
	Equal variances not assumed			.000	7.995	1.000	.000	6.586	-15.19	15.190

4.3 สภาพปัญหาของการเกษตรทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จากผลการศึกษาดูงานที่ 4.13 พบว่าเกษตรกรที่ทำเกษตรทั่วไปมีปัญหาขาดแคลนแรงงานมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 43.48 รองลงมามีปัญหาดินเสื่อมสภาพทำให้ได้ผลผลิตลดลงคิดเป็นร้อยละ 30.43 มีปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรเนื่องจากไม่มีสระสำหรับเก็บน้ำหรือสระที่มีอยู่ไม่สามารถเก็บน้ำได้ตลอดปีและไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติใกล้เคียงสำหรับเติมในสระคิดเป็นร้อยละ 10.87 มีปัญหาขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิตคิดเป็นร้อยละ 6.52 มีปัญหาขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิต และปัญหาราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 4.35

สำหรับเกษตรกรที่ทำการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาขาดแคลนแรงงานมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 36.96 รองลงมามีปัญหาาราคาผลผลิตไม่แน่นอนคิดเป็นร้อยละ 28.26 มีปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรเนื่องจากไม่มีสระสำหรับเก็บน้ำหรือสระที่มีอยู่ไม่สามารถเก็บน้ำได้ตลอดปี และไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติใกล้เคียงสำหรับเติมในสระคิดเป็นร้อยละ 17.39 มีปัญหาขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิตคิดเป็น ร้อยละ 8.70 มีปัญหาขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิตและปัญหาอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 4.35

จากตาราง 4.14 เมื่อทดสอบจาก t-test แล้ว F มีค่า 0.057 ค่า Sig เท่ากับ 0.814 ซึ่งค่า Sig มีค่ามากกว่า ระดับนัยสำคัญที่กำหนด (α) หมายความว่า ปัญหาด้านการผลิตและการตลาดของเกษตรกรที่ผลิตแบบทั่วไปและการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ไม่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรต่อการเลือกรูปแบบการผลิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

ตารางที่ 4.13 ปัญหาด้านการผลิตและการตลาดของเกษตรกรที่ผลิตแบบเกษตรทั่วไปและการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จ.ลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553

ปัญหา	เกษตรกรทั่วไป		เกษตรกรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ขาดแคลนแรงงาน	20	43.48	17	36.96
2. ขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิต	3	6.52	2	4.35
3. ไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิต	-	-	-	-
4. ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรเนื่องจากไม่มีสระสำหรับเก็บน้ำ หรือสระที่มีอยู่ไม่สามารถเก็บน้ำได้ตลอดปีและไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติใกล้เคียงสำหรับเติมในสระ	5	10.87	8	17.39
5. ขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิต	2	4.35	4	8.70
6. ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน	2	4.35	13	28.26
7. ดินเสื่อมสภาพทำให้ได้ผลผลิตลดลง	14	30.43	-	-
8. อื่น ๆ	-	-	2	4.35
รวม	46	100.00	46	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.14 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติ t-test ปัญหาด้านการผลิตและการตลาดของเกษตรกร ที่มีผลต่อเกษตรกรต่อการเลือกรูปแบบการผลิต

ปัญหาด้านการผลิตและการตลาด	N	Mean	Std.Deviation	Std.Error Mean
เกษตรกรทั่วไป	8	5.75	7.305	2.583
เกษตรกรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	8	5.75	6.341	2.242

Independent Samples Test

score	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means								
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Equal variances assumed	.057	.814	.000	14	1.000	.000	3.420	-7.335	7.335	
Equal variances not assumed			.000	13.729	1.000	.000	3.420	-7.349	7.349	

4.4 ผลได้ทางอ้อมที่ได้เปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเป็นเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จากผลการศึกษาดารางที่ 4.13 พบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 67.13 รองลงมาเกษตรกรมีการเพาะปลูกใช้สารเคมีน้อยลงคิดเป็นร้อยละ 52.12 เกษตรกรมีร่างกายแข็งแรงขึ้นจากการลดการใช้สารเคมีร้อยละ 47.52 มีเงินใช้สอยมากขึ้นเนื่องจากมีรายได้เพิ่มจากการขายผลผลิตการเกษตรหลายชนิดร้อยละ 42.25 เกษตรกรมีการเพาะปลูกใช้ปุ๋ยน้อยลง ซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้นของดินที่เพาะปลูกคิดเป็นร้อยละ 41.57 เกษตรกรมีสภาพจิตใจที่ไม่เคร่งเครียด และมีความสุขใจ อบอุ่นใจ เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนพร้อมหน้า ไม่ต้องจากไปทำงานต่างถิ่นร้อยละ 39.08 เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง เนื่องจากมีผลผลิตการเกษตรหลายชนิดคิดเป็นร้อยละ 35.76 เป็นหนี้้น้อยลงร้อยละ 32.21 มีเงินออมมากขึ้นร้อยละ 28.22 มีพืชแมลง สัตว์เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ที่เคยหายไปจากไร่นาได้กลับมาใหม่อีกครั้งซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มของความสมดุลของธรรมชาติคิดเป็นร้อยละ 21.08 สมาชิกที่เคยไปทำงานนอกครัวเรือนกลับมาทำงานเกษตรของครัวเรือนร้อยละ 19.10 ตามลำดับและด้วยสาเหตุอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 0.13 ดารางที่ 4.15 ผลได้ทางอ้อมที่ได้เปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเป็นเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

รายการ	ร้อยละ
1. มีเงินใช้สอยมากขึ้น เนื่องจากมีรายได้เพิ่มจากการขายผลผลิตการเกษตรหลายชนิด	42.25
2. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง เนื่องจากมีผลผลิตการเกษตรหลายชนิด	35.76
3. เป็นหนี้้น้อยลง	32.21
4. มีเงินออมมากขึ้น	28.22
5. สมาชิกที่เคยไปทำงานนอกครัวเรือนกลับมาทำงานเกษตรของครัวเรือน	19.10
6. ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น	67.13
7. มีพืช แมลง สัตว์ เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ที่เคยหายไปจากไร่นาได้กลับมาใหม่อีกครั้งซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มของความสมดุลของธรรมชาติ	21.08
8. การเพาะปลูก ใช้ปุ๋ยน้อยลง ซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้นของดินที่เพาะปลูก	41.57
9. การเพาะปลูกใช้สารเคมีน้อยลง	52.12
10. ร่างกายแข็งแรงขึ้นจากการลดการใช้สารเคมี	47.52
11. สภาพจิตใจที่ไม่เคร่งเครียด และมีความสุขใจ อบอุ่นใจเนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนพร้อมหน้า ไม่ต้องจากไปทำงานต่างถิ่น	39.08
12. อื่นๆ	0.13

หมายเหตุ : จากการสำรวจ

จากผลการศึกษา เมื่อพิจารณาจาก ผลได้ทางอ้อมที่ได้เปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเป็นเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่เห็นได้ชัดเจนคือ การได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น ในแง่ทางสังคม ที่แสดงให้เห็นในงานวิจัยนี้ คือ การยอมรับในการทำกิจกรรม และเป็นตัวอย่าง/ต้นแบบ การทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ ลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การออม การดำรงชีวิต การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเอื้ออาทร

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจการเกษตรกับการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง ปีการเพาะปลูก 2552/2553 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เปรียบเทียบผลทางด้านรายได้และรายจ่ายที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรระหว่างการเกษตรทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 2) ความคุ้มค่าในการลงทุนทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากการดำเนินการตามแนวคิดและแนวปฏิบัติของเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเปรียบเทียบกับเกษตรทั่วไป 3) เปรียบเทียบสภาพปัญหาของการเกษตรทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาในครั้งนี้ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้มาจากการสัมภาษณ์ตัวอย่างเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปเฉพาะเกษตรกรที่ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียวเพื่อเป็นตัวแทนของเกษตรกรทั่วไป จำนวน 46 ราย และเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจากแบบรายงานข้อมูลพื้นฐาน ศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียงปี 2550 แปลงไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสานของสำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง จำนวน 46 ราย

1. สรุปการวิจัย

ผลกาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐาน โดยทั่วไปเกี่ยวกับสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยแสดงเป็นค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุด

1.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

1.1.1 อายุเฉลี่ย เกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปมีอายุเฉลี่ย 48.64 ปี ส่วนใหญ่เกษตรกรมีอายุในช่วง 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.78 เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีอายุเฉลี่ย 54.15 ปี ส่วนใหญ่มีอายุในช่วง 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.30

สรุปได้ว่าอายุเฉลี่ยของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปมีอายุเฉลี่ยต่ำกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.2 ระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับ ประถมศึกษาปีที่ 4 มากที่สุด รองลงมาคือ จบระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จบการศึกษาระดับมัธยมต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 47.83 30.43 และ 10.87 ตามลำดับ

สำหรับเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับ ประถมศึกษาปีที่ 6 มากที่สุด รองลงมาคือ จบระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และจบระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 39.13 34.78 13.00 และร้อยละ 6.52 ตามลำดับ

สรุปได้ว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปมีระดับการศึกษาต่ำกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.3 ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย พบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.03 คน เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4.13 คน

1.1.4 ลักษณะการถือครองที่ดิน พบว่า เกษตรกรตัวอย่างที่ทำการเกษตรทั่วไปส่วนใหญ่จะมีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด มากที่สุด รองลงมาเป็น ส.ป.ก. นส.3ก และไม่มีเอกสารสิทธิ์ คิดเป็นร้อยละ 45.65 26.09 15.22 และร้อยละ 13.04 ตามลำดับ ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบทั่วไป เป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 40

สำหรับเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่จะมีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด มากที่สุด รองลงมาเป็น ส.ป.ก. นส.3ก คิดเป็นร้อยละ 50.00 26.09 23.91 ตามลำดับ ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงทุกรายมีที่ดินเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 100

สรุปได้ว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปมีลักษณะการถือครองที่ดินน้อยกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.5 ภาวะหนี้สิน พบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปร้อยละ 86.96 มีการกู้ยืม โดยเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 30.43 กู้ยืมจากสหกรณ์การเกษตร

สำหรับเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 54.35 มีการกู้ยืมโดยเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 28.26 กู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส.

สรุปได้ว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปมีภาวะหนี้สินเฉลี่ยสูงกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 การวิเคราะห์สมการการผลิตการเกษตรทั่วไปและเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

จากผลการวิเคราะห์สมการการผลิตแบบคอปป์-ดักกลาส ค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิด คือค่าความยืดหยุ่นการผลิตของปัจจัยการผลิต ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการผลิต ได้แก่ แรงงานคน แรงงานเครื่องจักร ปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืช ชีวภาพ เมล็ดพันธุ์และเนื้อที่เพาะปลูก เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการผลิตนั้น ๆ ไปร้อยละ 1 ผลผลิตจะเปลี่ยนแปลงไปโดยกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่

จากผลการศึกษาปัจจัยกำหนดปริมาณผลผลิตของการผลิตแบบเกษตรทั่วไป ได้แก่ แรงงานคน แรงงานเครื่องจักร ปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชชีวภาพ เมล็ดพันธุ์และเนื้อที่เพาะปลูก ที่มีผลของปัจจัยด้านเครื่องจักรที่มีผลต่อการเพิ่มผลผลิตร่วมด้วยอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 แตกต่างจากการทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ แรงงาน ปุ๋ยและสารชีวภาพป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เมล็ดพันธุ์และเนื้อที่เพาะปลูก โดยมีผลต่อผลผลิตอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

1.3 การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต

ผลการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตแบบเกษตรทั่วไปพบว่า เกษตรกรมีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 4,799.91 บาท ประกอบด้วยต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 1,926.33 บาท และต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 2,873.58 บาท เมื่อคิดต้นทุนออกมาเป็นร้อยละ ปรากฏว่าต้นทุนส่วนใหญ่ คือ ต้นทุนผันแปร คิดเป็นร้อยละ 77.80 ของต้นทุนทั้งหมด ขณะที่ต้นทุนคงที่เท่ากับร้อยละ 33.25 ของต้นทุนทั้งหมด โดยต้นทุนผันแปรประกอบด้วย ต้นทุนค่าวัสดุทางการเกษตรเป็นค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ โดยคิดเป็นร้อยละ 44.55 ของต้นทุนทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ค่าแรงงาน คิดเป็นร้อยละ 33.25 ของต้นทุนทั้งหมด ต้นทุนคงที่ประกอบด้วย ค่าภาษีที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 10.52 ค่าเช่าที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 7.54 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 3.10 และค่าเสียโอกาสเงินลงทุนคิดเป็นร้อยละ 1.05 ของต้นทุนทั้งหมด

สำหรับต้นทุนการผลิตที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าเกษตรกรมีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 3,338.12 บาท ประกอบด้วยต้นทุนที่ไม่เป็นเงินเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 2,672.15 และต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 665.97 บาท เมื่อคิดต้นทุนออกมาเป็นร้อยละปรากฏว่าต้นทุนส่วนใหญ่ คือต้นทุนผันแปร คิดเป็นร้อยละ 76.85 ของต้นทุนทั้งหมดขณะที่ต้นทุนคงที่เท่ากับร้อยละ 23.15 ของต้นทุนทั้งหมด โดยต้นทุนผันแปรประกอบด้วยค่าวัสดุทางการเกษตรเป็นค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 51.77 และค่าแรงคิดเป็นร้อยละ 25.08 ของต้นทุนทั้งหมด ต้นทุนคงที่ประกอบด้วย ค่าภาษีที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 15.13 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตรคิดเป็นร้อยละ 6.59 และค่าเสียโอกาสเงินลงทุนคิดเป็นร้อยละ 1.42 ของต้นทุนทั้งหมด

สำหรับผลตอบแทนจากการผลิตที่ทำการเกษตรทั่วไปมีรายได้จากการผลิตเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 5,917.40 บาท รายได้สุทธิเฉลี่ยต่อไร่ 2,183.77 บาท ได้กำไรต่อไร่เท่ากับ 1,117.49 บาท รายได้เหนือต้นทุนเงินสดต่อไร่ 3,258.82 บาท ส่วนเกษตรกรที่ทำการผลิตแบบเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีรายได้จากการผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 4,653.05 บาท รายได้สุทธิเฉลี่ยต่อไร่ 2,183.77 บาท ได้กำไรต่อไร่ 1,314.93 บาท รายได้เหนือต้นทุนเงินสดต่อไร่ 3,992.08 บาท

สรุปได้ว่า เกษตรกรที่ทำการผลิตแบบเกษตรทั่วไปมีต้นทุนสูงกว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และผลตอบแทนจากการผลิตแบบเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสูงกว่าการผลิตแบบเกษตรทั่วไป

1.4 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การตัดสินใจในการผลิตแบบการเกษตรทั่วไปและการผลิตแบบเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1.4.1 การผลิตแบบการเกษตรทั่วไป จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การตัดสินใจเลือกการผลิตแบบเกษตรทั่วไป คือ รายได้ดี เห็นตัวอย่างจากเกษตรกรรายอื่นที่ประสบความสำเร็จจากทำเกษตรทั่วไป ได้รับคำแนะนำชักชวนจากเกษตรกรรายอื่น และปัจจัยอื่น ๆ โดยคิดเป็นร้อยละ 54.35 30.43 8.70 และ 6.52 ตามลำดับ

1.4.2 การผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรที่ทำการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การตัดสินใจเลือกการผลิต คือ เห็นตัวอย่างจากเกษตรกรรายอื่นที่ประสบความสำเร็จจากการทำเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับคำแนะนำส่งเสริมจากทางราชการ ได้รับคำแนะนำจากเกษตรกรรายอื่นและปัจจัยอื่น ๆ โดยคิดเป็นร้อยละ 54.35 32.61 6.52 ตามลำดับ

สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจในการเลือกผลิตแบบการเกษตรทั่วไป และการเลือกผลิตแบบเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงพบว่าปัจจัยและผลกระทบต่าง ๆ ไม่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรต่อการเลือกรูปแบบการผลิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

1.4.3 สภาพปัญหาของการเกษตรทั่วไปกับการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบเกษตรทั่วไปส่วนใหญ่มีปัญหาขาดแคลนแรงงานร้อยละ 43.48 มีปัญหาดินเสื่อมสภาพทำให้ได้ผลผลิตลดลงร้อยละ 30.43 ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรเนื่องจากไม่มีสระสำหรับเติมในสระร้อยละ 10.87 มีปัญหาขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิตร้อยละ 6.25 มีปัญหาขาดแคลนเงินลงทุนร้อยละ 4.35 และปัญหาราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 4.35

สำหรับการเกษตรแบบเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่ ร้อยละ 36.96 มีปัญหาขาดแคลนแรงงาน รองลงมาร้อยละ 28.26 มีปัญหาเรื่องราคาผลผลิตไม่แน่นอน ร้อยละ 17.39 มีปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรเนื่องจากไม่มีสระสำหรับเก็บน้ำหรือสระที่อยู่ไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ตลอดปี ร้อยละ 8.70 มีปัญหาขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิต และร้อยละ 4.35 มีปัญหาขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิต และปัจจัยอื่น ๆ ร้อยละ 4.35

ดังนั้นสรุปได้ว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบเกษตรทั่วไปและเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีปัญหาไม่แตกต่างกันคือ ขาดแคลนแรงงาน ที่เป็นปัญหาหลักของเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มอยู่

2. อภิปรายผล

2.1 มุมมองด้านการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิต จากงานวิจัยที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตในทางเศรษฐศาสตร์ คือ การเปลี่ยนแปลงในฟังก์ชันการผลิตที่ใช้อยู่ในขณะนั้น โดยการเพิ่มปัจจัยการผลิต ยกเลิกปัจจัยการผลิต หรือลดปัจจัยการผลิต รวมถึงการปรับปรุงคุณภาพของปัจจัยการผลิตโดยเสียต้นทุนเท่าเดิม หรือได้ผลผลิตเท่าเดิมแต่เสียต้นทุนต่ำลง ยังรวมถึงการสร้างฟังก์ชันการผลิตขึ้นมาใหม่เพื่อนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของสินค้า ผลการวิเคราะห์ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเพิ่มขึ้นของผลผลิต การใช้ที่ดินและการยอมรับเทคโนโลยีแตกต่างกัน การใช้ที่ดินทำให้ความต้องการแรงงานในการผลิตเพิ่มขึ้น รวมถึงการยอมรับเครื่องทุ่นแรงทางการเกษตร เพราะการยอมรับเครื่องทุ่นแรงและเทคโนโลยี

แต่ความต้องการแรงงานคนในการผลิตต่อไร่สูงขึ้นเช่นกัน ซึ่งเป็นรูปแบบของการผลิตแบบเกษตรกระแสหลัก หรือ การเกษตรทั่วไป ที่เน้นเรื่องการเพิ่มผลผลิตโดยใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ และการขยายพื้นที่การผลิต การใช้แรงงานคนจำนวนมากเพื่อเพิ่มผลผลิต เป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยการลงทุนและเทคโนโลยีก่อให้เกิดปัญหา ในเรื่องการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม อากาศ วัฒนาทุนนิยมทำลายน้ำใจ ประเพณีศีลธรรม ครอบครัว และชุมชน

2.2 มุมมองด้านต้นทุนและผลตอบแทน ตั้งแต่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 เมื่อต่างชาติถอนเงินลงทุนและเงินให้กู้ยืม การพัฒนาแบบทุนนิยมก็จะงังงั้นประชาชนไทยเริ่มไม่เชื่อว่าการพัฒนาในแนวทางที่ผ่านมา แนวทางทุนนิยมทำให้เกิดความสนใจ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หมู่บ้านพัฒนาภาคเกษตรกรรมแทนภาคอุตสาหกรรม ผลิตเพื่อสนองความต้องการภายในประเทศ แทนผลิตเพื่อส่งออก คือแนวทางเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยต่าง ๆ เริ่มให้ความสนใจในเรื่องความคุ้มค่าต่อการลงทุนเพื่อเปรียบเทียบระหว่างการทำวนเกษตรและการทำเกษตรกระแสหลักต่างพบว่าการทำเกษตรกระแสหลักและ การทำวนเกษตรหรือการทำเกษตรแบบผสมผสาน มีความคุ้มค่าต่อการลงทุน โดยขาดทุนและไม่มีประสิทธิภาพการผลิต ความคุ้มค่าต่อการลงทุนจะไม่ใช่ประเด็นชี้ชัดได้ว่า การทำวนเกษตรดีกว่าการทำเกษตรกระแสหลักพบว่า การทำวนเกษตรมีประเด็นที่ได้เปรียบเทียบทำเกษตรกระแสหลักหลายประเด็น

การวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วจะเห็นว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม มีสภาพทั่วไปด้านเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน สำหรับการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปและต้นทุนการผลิตเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปมีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่สูงกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมุติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อเปรียบเทียบผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับจะพบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปมีกำไรต่อไร่ต่ำกว่าเกษตรกรที่ทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อคิดรายได้เหนือต้นทุนเงินสดต่อไร่ พบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบเกษตรทั่วไปมีรายได้เหนือต้นทุนเงินสดต่อไร่ต่ำกว่าเกษตรกรที่ทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเหตุว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงใช้แรงงานตนเอง และคนในครัวเรือน ปุ๋ยธรรมชาติ สารกำจัดวัชพืช โรค แมลง ที่ทำขึ้นมาเอง และทุนค่าเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ต้องซื้อในระหว่างปีเพราะพืชผลบางชนิดให้ผลผลิตเมื่อผ่านระยะเวลาเริ่มดำเนินการทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบกับเกษตรกรยังสามารถขายผลผลิตต่าง ๆ

หมุนเวียนได้ทุกเดือนรวมถึงรายได้จากการแปรรูปผลผลิตเหลือจากการเก็บเกี่ยว ทำให้ได้รับผลตอบแทนสูงกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปที่มีกทำการผลิตพืช/เลี้ยงสัตว์เพียงชนิดเดียว

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษามีข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ดังนี้

3.1.1 ด้านต้นทุนการผลิต เนื่องจากเกษตรกรที่ทำการเกษตรทั่วไปมีต้นทุนในการผลิตสูง เกษตรกรสามารถที่จะลดต้นทุนในการผลิตในบางขั้นตอนได้โดยไม่ต้องเสียต้นทุน คือ เกษตรกรสามารถผลิตเองหรือใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น การใช้ปุ๋ยหมัก มูลวัว มูลควาย เป็นต้น การส่งเสริมของภาครัฐควรส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยธรรมชาติมากขึ้น และลดการใช้สารกำจัดศัตรูพืช ที่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง อีกทั้งยังก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ และสารตกค้างในดินอันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีบางประเภท สำหรับต้นทุนด้านแรงงานนั้นเกษตรกรควรใช้แรงงานในครัวเรือนให้มากขึ้น เพื่อลดการจ้างแรงงาน ทั้งแรงงานคนและแรงงานเครื่องจักร

3.1.2 ด้านการจูงใจให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้มากขึ้น จากการสอบถามเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทุกรายให้ความเห็นว่า การทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ลดค่าใช้จ่ายในเรื่องการใช้สารเคมีแล้ว พบว่าดินมีสภาพดีขึ้น สุขภาพอนามัยของเกษตรกรดีขึ้น ด้านรายได้มีการขายผลผลิตทางการเกษตรหมุนเวียนทุกเดือน นอกจากต้นทุนในเรื่องของค่าใช้จ่ายด้านการผลิตโดยตรงลดลงแล้ว ต้นทุนในเรื่องของสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟู และการรักษาสุขภาพก็ลดลงด้วย ดังนั้นเพื่อส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรกรควรมีกกลุ่มเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนแนวคิด ขยายกลุ่มออกไปและเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง

3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ข้อมูลที่ศึกษาในครั้งนี้ เป็นข้อมูลเฉพาะพื้นที่ในจังหวัดลำปางเท่านั้น ซึ่งลักษณะทางภูมิศาสตร์มีความหลากหลาย เนื่องจากเป็นภูเขา และพื้นที่ราบบางส่วน ในแต่ละพื้นที่ที่ทำการศึกษา จึงทำให้ข้อมูลมีความแตกต่างกันของข้อมูล ดังนั้นหากมีการวิจัยอีกควรมีการศึกษาลักษณะพื้นที่จังหวัดอื่นที่สามารถนำผลมาเปรียบเทียบกันได้

3.2.2 ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับต้นทุนและผลตอบแทนของเกษตรกรที่เป็นตัวแทนของเกษตรกรทั่วไปเพียงชนิดเดียว คือ ข้าว เพื่อเป็นตัวแทนของเกษตรกรที่

ทำการเกษตรทั่วไป หากมีการวิจัยอีกครั้งควรศึกษากับพืชเศรษฐกิจชนิดอื่นในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อจะได้นำมาวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนได้หลายหลายมากขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- ก่อเกียรติ วิริยะกิจพัฒนา (2550) *เศรษฐกิจพอเพียง* กรุงเทพมหานคร : วังอักษร
 “นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำโดย สำนักงาน
 คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย ธันวาคม 2550
- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม (2540) “การศึกษาปัญหาเศรษฐกิจจากโครงสร้างของ ระบบ
 เศรษฐกิจไทย” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ*
 หน่วยที่ 8 หน้าที่ 19 นนทบุรี สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย -
 ธรรมมาธิราช
- เจริญ ไทยานนทร์ (2531) *เศรษฐศาสตร์การผลิตทางเกษตร* ขอนแก่น ภาควิชาเศรษฐศาสตร์
 การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- จรินทร์ เทศวานิช (2544) " ทฤษฎีการผลิตและการประยุกต์" ใน *ประมวลสาระชุดวิชา*
เศรษฐศาสตร์การเกษตร หน่วยที่ 5 หน้า 166-295 นนทบุรี
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- จรินทร์ เทศวานิช (2550) *เศรษฐศาสตร์การจัดการ* กรุงเทพมหานคร วิ.ปรี้น (1991)
- ฉัตร ชำชอง (2535) *หลักการจัดการฟาร์ม* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชุมนุม
 สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2550) *แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทฤษฎีในบริบทต่างสังคม*
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2542) “กระบวนการทัศน์และการจัดการการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่
 กรุงเทพมหานคร : ศรีสยามพรี้นแอนด์เพลท
- นริสา นวมจิตต์ (2545) “การวิเคราะห์ต้นทุนและผลได้ระหว่างการผลิตการเกษตรกระแสหลัก
 กับการเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษา จังหวัดมุกดาหาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ธันวา จิตต์สงวน และคณะ ร้างรายงานฉบับสุดท้าย “โครงการวิจัยแนวทางและนโยบายในการ
 พัฒนาการ เกษตรแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”
 กรุงเทพมหานคร ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์
- เบญจวรรณ สุรินทร์ (2546) วิเคราะห์เปรียบเทียบทางเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกระแสหลักและ
 เกษตรทฤษฎีใหม่ : กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2543) (จัดพิมพ์เสนอต่อ สถาบันทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลาย
หลายทางชีวภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์)

วารสารเศรษฐศาสตร์สุโขทัยธรรมมาธิราช ฉบับปฐมฤกษ์ มิถุนายน 2549 : ศิริโรจน์การพิมพ์
วัลลภ พรหมทอง (2542) เกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ หน้า 18-20

วิทยา อธิปอนันต์ (2542) ก. ไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ : ใน งานส่งเสริมการเกษตร.
หน้า 1-13 กรมส่งเสริมการเกษตร. (อัดสำเนา)

วิทยา อธิปอนันต์(2542) ข. เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง. หน้า 1-5. กรมส่งเสริม
การเกษตร (อัดสำเนา)

วิทยา อธิปอนันต์ เอื้อ เชิงสะอาด ประเสริฐ กองกันภัย ฉวีวรรณ มหะเสนีย์ อรุณี ปิ่นประยงค์
วิศาล บุปผเวส “ทฤษฎีใหม่ในมุมมองพัฒนาการเศรษฐกิจ” ใน ทฤษฎีใหม่ในแง่มุมของการ
บริหารการพัฒนา สถาบันพันาบริหารศาสาสตร์ (เอกสารประกอบการสัมมนา
วันพฤหัสบดีที่ 1 เมษายน 2542)

เสน่ห์ ญาณสาร ภูมิศาสตร์การเกษตร คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2539)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ โครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2554

<http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/files /socioSum54.pdf> Accessed November
5, 2011

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำปาง (2555) (<http://www.lampang.go.th>) Accessed May
5,2011

สำนักงานสถิติจังหวัดลำปาง “สมุดสถิติ พ.ศ. 2555”

อนก มีชนะ สมคิด นุ่มปราณี เพ็ญศรี ภิริสมบูรณ์ อำนวย ช้างวงศ์ (2542) ไร่นาสวนผสมตาม
แนวทฤษฎีใหม่ กรมส่งเสริมการเกษตร (อัดสำเนา)

อนุวัติ พิสัยพันธ์ อรุณี ปิ่นประยงค์ อนก มีชนะ ฉวีวรรณ มหะเสนีย์ เพ็ญศรี ภิริสมบูรณ์(2539)
ทฤษฎีใหม่ เกี่ยวกับการใช้น้ำและการพัฒนาการเกษตร น้ำเพื่อชีวิต เพิ่มผลผลิต
การเกษตร. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

อำพล เสนาณรงค์ (2539) พระราชดำริเรื่องแหล่งน้ำและเรื่องทฤษฎีใหม่. (อัดสำเนา)

อรพรรณ ศรีเสาวลักษณ์ (2544) “เทคโนโลยีการผลิต” ใน *ประมวลสาระชุดวิชา เศรษฐศาสตร์
การเกษตร* หน่วยที่ 7 หน้า 35 สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ภาคผนวก ก

ข้อมูลสภาพทั่วไปของจังหวัดลำปาง

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของจังหวัดลำปาง

1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์และเขตการปกครอง

จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ ตามทางหลวงแผ่นดินสายพหลโยธิน ประมาณ 602 กม. ตามทางรถไฟประมาณ 625 กม. มีเนื้อที่ประมาณ 12,533.961 ตร.กม. หรือประมาณ 7,833,726 ไร่ มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 5 ของภาคเหนือ รองจากเชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ มีอาณาเขตติดต่อข้างเคียงถึง 7 จังหวัด ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดตาก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดแพร่ และสุโขทัย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดลำพูน

1.2 สภาพภูมิประเทศ

จังหวัดลำปาง อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 268.80 เมตร พื้นที่มีลักษณะเป็นรูปยาววี ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีภูเขาสูงอยู่ทั่วไป ทอดตัวยาวตามแนวทิศเหนือ ไปทางทิศใต้ ของจังหวัด และในบริเวณตอนกลางของจังหวัดบางส่วนมีที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ และตามลักษณะทางกายภาพทางด้านธรณีสัณฐานวิทยา จังหวัดลำปางมีพื้นที่เป็นที่ราบล้อมรอบด้วยภูเขา มีลักษณะเป็นแอ่งแผ่นดินที่ยาวและกว้างที่สุดในภาคเหนือ เรียกว่า “อ่างลำปาง” ลักษณะภูมิประเทศแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

บริเวณตอนบนของจังหวัด เป็นที่ราบสูง ภูเขา และเป็นป่าค่อนข้างทึบ อุดมสมบูรณ์ด้วยไม้มีค่า ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมืองปาน แจ่ม หวังเหนือ และงาว

บริเวณตอนกลางของจังหวัด เป็นที่ราบและที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ พื้นที่อำเภอห้างฉัตร เมืองลำปาง เกาะคา แม่ทะ และสบปราบ

บริเวณตอนใต้ของจังหวัดเป็นป่าไม้รัง บางส่วนเป็นทุ่งหญ้า ได้แก่ พื้นที่อำเภอเถิน แม่พริกบางส่วนของอำเภอเสริมงาม และแม่ทะ

1.3 สภาพภูมิอากาศ จากลักษณะพื้นที่ของจังหวัดที่เป็นแอ่งคล้ายก้นกะทะจึงทำให้อากาศร้อนอบอ้าวเกือบตลอดปี ฤดูร้อนร้อนจัด และหนาวจัดในฤดูหนาว ปี 2552 มีอุณหภูมิสูงสุด 42.30 องศาเซลเซียส ต่ำสุด 13.0 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนวัดได้ 977 มิลลิเมตร ลักษณะภูมิอากาศ แบ่งออกได้เป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มประมาณต้นเดือน มีนาคม จนถึงกลางเดือน พฤษภาคม อากาศจะร้อนอบอ้าว ช่วงที่มีอากาศร้อนที่สุด คือ เดือนเมษายน

ฤดูฝน เริ่มประมาณกลางเดือน พฤษภาคม

ฤดูหนาว เริ่มประมาณเดือน พฤศจิกายน จนถึงเดือน กุมภาพันธ์ อากาศจะหนาวเย็น ช่วงที่มีอากาศหนาวจัด คือ เดือนมกราคม

1.4 ประชากร

ปี 2553 จังหวัดลำปางมีประชากร จำนวน 763,801 คน เป็นชาย 376,414 คน หญิง 387,387 คน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมืองลำปาง รองลงไป คือ อำเภอเกาะคา อำเภอแม่ทะ และอำเภอเถิน (ข้อมูล ณ วันที่ 31 มีนาคม 2553)

1.5 ทรัพยากรธรรมชาติ

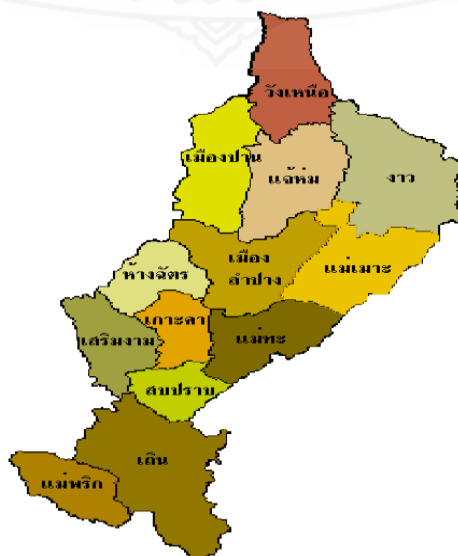
จังหวัดลำปาง มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ทั้งทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรแร่ธาตุ มีหลายชนิดล้วนเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในทางอุตสาหกรรมทั้งสิ้น ประกอบด้วยถ่านหินลิกไนต์ ดินขาว หินอ่อน หินแกรนิต บอลเคลย์ไลท์ พลวงและวุลเฟรม

1.6 สภาพการเมืองการปกครอง

จังหวัดลำปางแบ่งออกเป็น 13 อำเภอ 100 ตำบล 929 หมู่บ้าน 101 ชุมชน (เฉพาะชุมชนในเขตเทศบาลนครลำปาง และเทศบาลเมืองเขลางค์นคร) 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 เทศบาลนคร 1 เทศบาลเมือง 37 เทศบาลตำบล 64 องค์การบริหารส่วนตำบล

ตารางภาคผนวกที่ 1.1 การบริหารราชการส่วนราชการในจังหวัดลำปาง แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ

ประเภท	จำนวน (หน่วย)	หมายเหตุ
ราชการบริหารส่วนภูมิภาค	32	-
ราชการบริหารส่วนกลาง	69	-
ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น	104	อบจ.1 แห่ง เทศบาล 39 แห่ง
หน่วยงานอิสระ	25	อบต.64 แห่ง

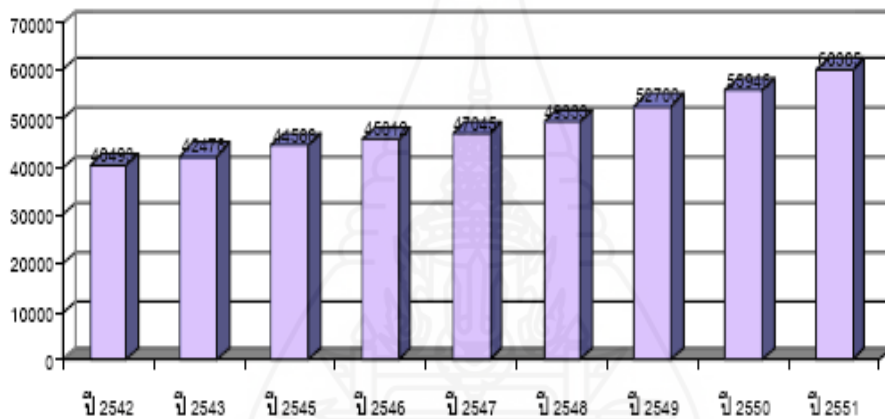

1.7 สภาพทางเศรษฐกิจ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดลำปางในปี 2551 มีผลิตภัณฑ์มวลรวม 47,535 ล้านบาท รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสาขาการค้าส่งและค้าปลีกมากที่สุดถึงร้อยละ 18.55 คิดเป็นมูลค่า 9,001 ล้านบาท รองลงมาเป็นสาขาการอุตสาหกรรม และสาขาการศึกษาตามลำดับ (ที่มา : สนง.พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

รายได้ประชากร ในปี 2549 ประชากรจังหวัดลำปางมีรายได้เฉลี่ย 58,210 บาท/คน/ปี จัดอยู่ในอันดับ 11 ของภาคเหนือ และอันดับ 51 ของประเทศ

กราฟภาคผนวกที่ 1.1 แสดงรายได้เฉลี่ยของประชาชนจังหวัดลำปาง ปี 2542 – 2552

ที่มา : สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2553

1.8 การเงินการคลัง

การเงินการธนาคาร ปัจจุบันมีสาขาธนาคารพาณิชย์ตั้งอยู่ในจังหวัดลำปาง จำนวน 68 สาขาโดยมีปริมาณเงินหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในจังหวัดห้วงตั้งแต่ปี 2545 - 2552 ดังนี้

ตารางภาคผนวกที่ 2.2 ปริมาณเงินหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในจังหวัดลำปางตั้งแต่ปี 2545 - 2552

รายการ	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552
ปริมาณเงินฝาก	19,146	19,513	30,343	31,980	33,624	35,958	38,362	41,971
ปริมาณเงินให้กู้ยืม	9,757	10,513	25,411	29,496	32,004	32,387	35,924	38,301

ที่มา : สำนักงานคลังจังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2553

รายได้ ปี 2552 จังหวัดลำปางมีรายได้จากการเก็บภาษีอากร เป็นเงิน 1,455.856 ลดลงจากปี 2551 จำนวน 31.26 ล้านบาท โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากภาษีเงินได้ส่วนบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม และ ภาษีนิติบุคคล (ที่มา : สำนักงานสรรพากรพื้นที่ลำปาง)

ปี 2552 มีรายได้จากการจัดเก็บภาษีสรรพสามิต รวมทั้งสิ้น 297,598,517.75 ล้านบาท รายได้ส่วนใหญ่ได้มาจากการจัดเก็บภาษีน้ำมัน ตามรายละเอียดดังนี้

ภาษีสุรา จำนวน 43,428,797.00 บาท

ภาษีเครื่องดื่ม จำนวน 48,164,282.68 บาท

ภาษีน้ำมัน จำนวน 201,279,532.66 บาท

ภาษिरถจักรยานยนต์ จำนวน 264,789.00 บาท

ภาษีสถานบริการ จำนวน 988,95.51 บาท

เบ็ดเตล็ด จำนวน 3,427,679.90 บาท

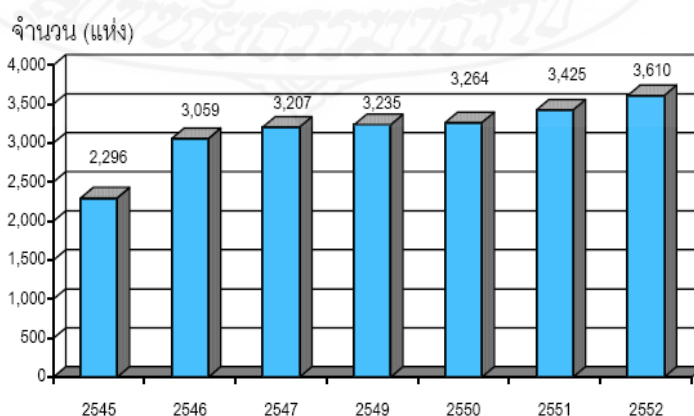
(ที่มา : สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่ลำปาง ข้อมูล : 1 ตุลาคม 2551 – 30 กันยายน 2552)

1.9 การจ้างงาน

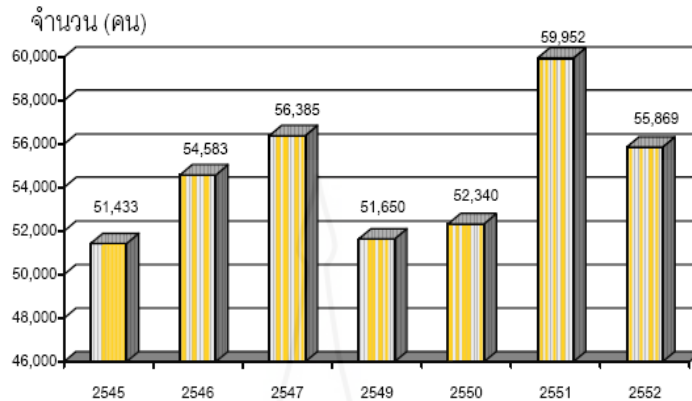
ตารางภาคผนวกที่ 3.3 สถานประกอบการในจังหวัดลำปาง

รายการ	จำนวน				หมายเหตุ
	ปี	ปี	ปี	ปี	
	2549	2550	2551	2552	
จำนวนสถานประกอบการ (แห่ง)	3,235	3,264	3,425	3,610	
จำนวนลูกจ้างทั้งหมด(คน)	51,650	52,340	59,952	55,869	

ภาพภาคผนวกที่ 1.1 แผนภูมิแสดงจำนวนสถานประกอบการ ปี 2545 – 2552

ภาพภาคผนวกที่ 1.2 แผนภูมิแสดงจำนวนลูกจ้าง ปี 2545 – 2552 (ข้อมูล ณ วันที่ 31 มกราคม 2553)

ที่มา : สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2553

1.10 โครงสร้างงาน

จากผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรระดับจังหวัด ของสำนักงานสถิติแห่งชาติเดือนมิถุนายน 2552 แสดงโครงสร้างประชากรสถานภาพแรงงานจังหวัดลำปาง ดังนี้

ประชากรรวม 818,179 คน แยกเป็น

- ผู้มีอายุต่ำกว่า 15 ปี 140,460 คน

- ผู้มีอายุ 15 ปีขึ้นไป 677,719 คน

ผู้มีอายุ 15 ปีขึ้นไป 677,719 คน แยกเป็น

- กำลังแรงงาน 472,091 คน

- ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน 205,628 คน

กำลังแรงงาน 472,091 คน แยกเป็น

- กำลังแรงงานปัจจุบัน 471,240 คน

- กำลังแรงงานที่อยู่รอดฤดูกาล 851 คน

กำลังแรงงานปัจจุบัน 471,240 คน แยกเป็น

- ผู้มีงานทำ 462,253 คน

- ผู้ไม่มีงานทำ 8,986 คน

ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน 205,628 คน แยกเป็น

- ทำงานบ้าน 56,470 คน

- เรียนหนังสือ 72,844 คน

- อื่น ๆ 76,314 คน

การจ้างงาน การแจ้งจดทะเบียนและแจ้งเลิกของการประกอบกิจการ ของสถานประกอบการในจังหวัดลำปางที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ดังนี้

ตารางภาคผนวกที่ 1.4 การแจ้งจดทะเบียนและแจ้งเลิกของการประกอบการในจังหวัดลำปาง

รายการ	จำนวน			
	ปี 2551		ปี 2552	
	สถานประกอบการ (แห่ง)	ลูกจ้าง (คน)	สถานประกอบการ (แห่ง)	ลูกจ้าง (คน)
รับแจ้งการจดทะเบียนโรงงานอุตสาหกรรม	48	685	32	321
รับแจ้งการเลิกประกอบการของโรงงานอุตสาหกรรม	129	917	50	484

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2552

1.11 การอุตสาหกรรม

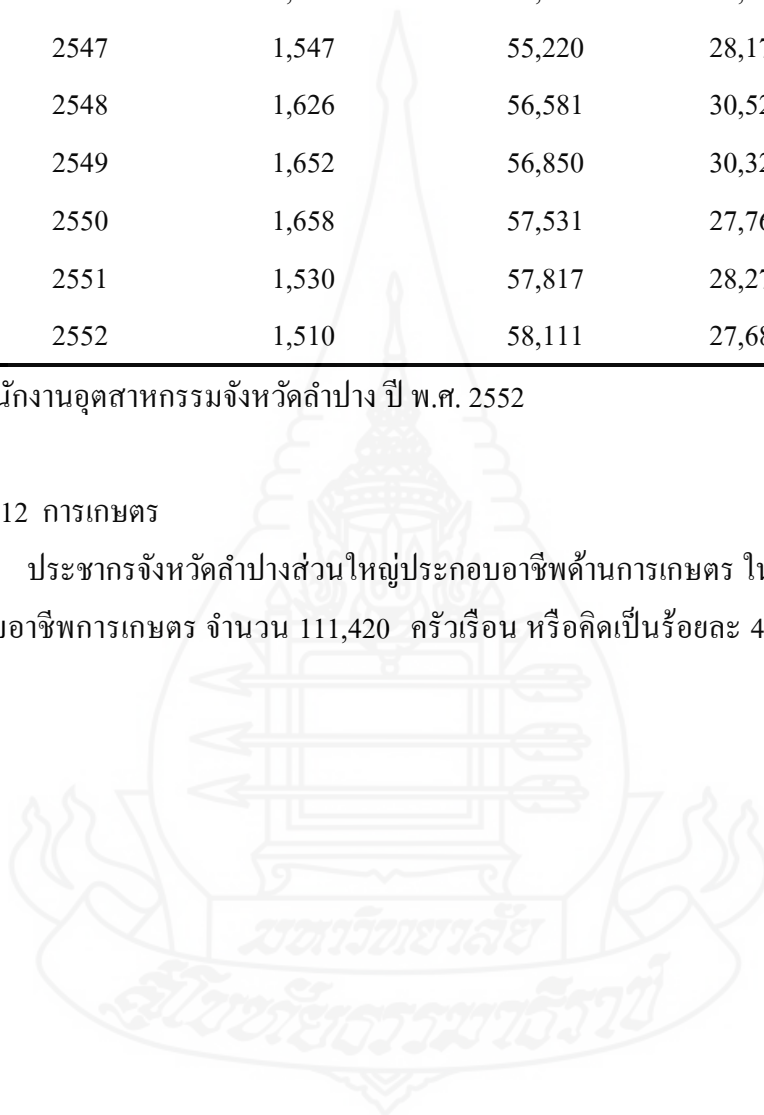
การอุตสาหกรรมในจังหวัดลำปาง เป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ในท้องถิ่น ประกอบกับมีปัจจัยความพร้อมในด้านอื่น ๆ จึงทำให้แนวโน้มของอุตสาหกรรมในจังหวัดลำปางขยายตัวขึ้น โดยมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเปรียบเทียบการเพิ่มขึ้นดังนี้ (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2552)

ปี พ.ศ.	จำนวน		
	โรงงานอุตสาหกรรม (แห่ง)	เงินลงทุน (บาท)	การจ้างงาน (คน)
2545	1,375	54,090	25,135
2546	1,465	54,563	26,467
2547	1,547	55,220	28,179
2548	1,626	56,581	30,525
2549	1,652	56,850	30,328
2550	1,658	57,531	27,761
2551	1,530	57,817	28,276
2552	1,510	58,111	27,683

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2552

1.12 การเกษตร

ประชากรจังหวัดลำปางส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ในปี 2552 มีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตร จำนวน 111,420 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 42.61 ของครัวเรือนทั้งหมด

ตารางภาคผนวกที่ 1.5 ตารางข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนเกษตรกร

อำเภอ	จำนวน	
	ครัวเรือน	ครัวเรือนเกษตรกร
เมืองลำปาง	90,745	22,305
แจ้ห่ม	13,453	7,248
ห้างฉัตร	17,874	9,400
เกาะคา	20,686	8,981
แม่พริก	5,040	3,194
แม่ทะ	19,724	11,549
งาว	17,811	7,756
สบปราบ	8,083	5,778
เถิน	19,443	10,114
วังเหนือ	14,329	7,851
เสริมงาม	9,281	6,119
แม่เมาะ	14,750	5,098
เมืองปาน	10,290	5,027

ตารางภาคผนวกที่ 1.6 ตารางข้อมูลพื้นที่การเกษตรของจังหวัดลำปาง

พื้นที่การเกษตร	จำนวน (ไร่)	คิดเป็นร้อยละ
พื้นที่เพาะปลูก	885,268	67.10
พื้นที่ปศุสัตว์	425,901	32.29
พื้นที่ประมง	8,071	0.61
รวม	1,319,240	100.00

ที่มา : สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2553

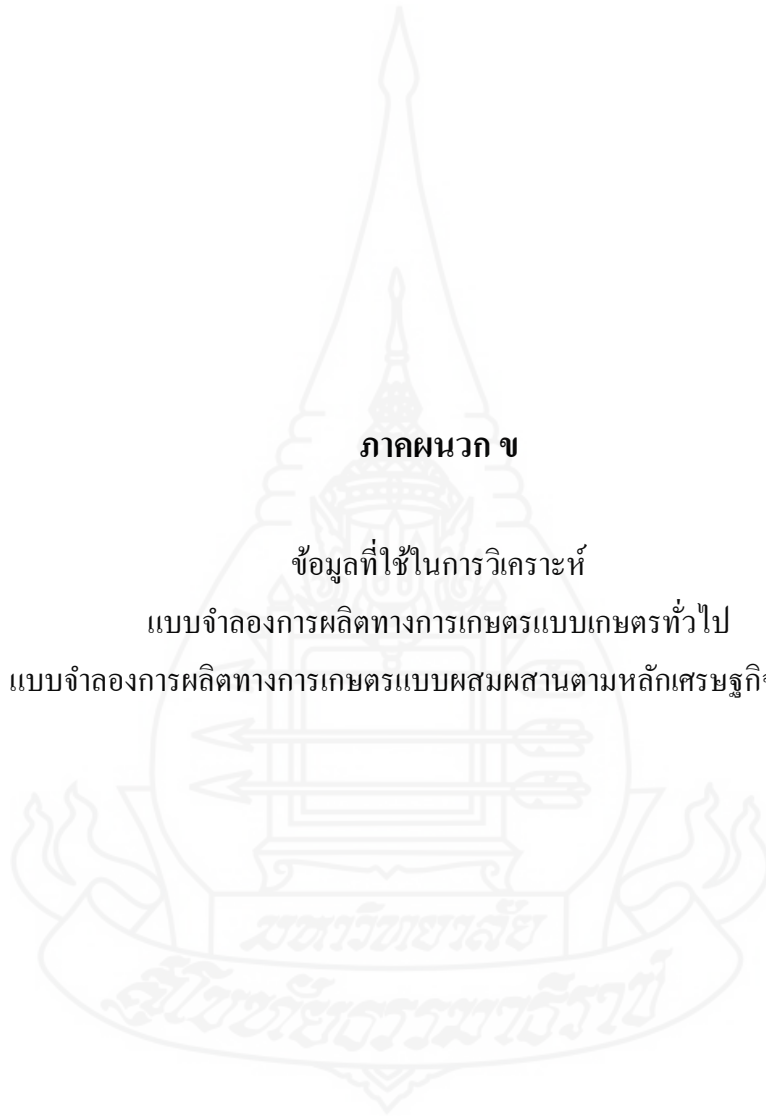
พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดลำปาง ได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน กระเทียม ถั่วงอก สับปะรด ลำไย ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หอมแดง และละหุ่ง

ภาคผนวก ข

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์

แบบจำลองการผลิตทางการเกษตรแบบเกษตรทั่วไป

แบบจำลองการผลิตทางการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางผนวกที่ 1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์สมการการผลิตเกษตรแบบเกษตรทั่วไป

ผลผลิตข้าว ปลอดสารพิษ (Y) กก./ไร่	แรงงานคน (X ₁) วันงาน/ไร่	แรงงาน เครื่องจักร (X ₂) (บาท/ไร่)	ทุนค่าปุ๋ยและสาร กำจัดศัตรูพืช ชีวภาพ (X ₃) บาท/ไร่	ทุนค่าเมล็ด พันธุ์ (X ₄) บาท/ไร่	เนื้อที่ เพาะปลูก (X ₅) ไร่
555.00	15.34	900.70	1,065.00	305.31	555.00
485.21	15.97	690.56	838.00	300.54	485.21
326.62	12.87	756.70	955.00	219.75	326.62
507.02	14.87	709.94	1,100.00	310.53	507.02
708.08	13.87	1005.02	1,198.64	360.52	708.08
351.06	15.17	700.56	928.64	209.54	351.06
409.95	13.97	693.60	798.63	240.50	409.95
494.08	15.27	790.56	698.64	365.51	494.08
728.92	16.27	1008.94	857.00	320.53	728.92
501.43	15.07	1030.56	898.64	312.51	501.43
448.71	15.85	693.60	900.00	240.50	448.71
555.66	14.27	770.26	1,295.40	306.24	555.66
563.68	14.87	556.64	928.62	320.50	563.68
446.81	13.87	1028.09	797.08	218.71	446.81
437.91	15.87	756.64	928.62	200.50	437.91
676.00	13.00	689.26	935.75	343.38	676.00
540.69	15.97	882.79	698.64	317.52	540.69
500.00	12.60	900.72	737.65	313.00	500.00
920.00	18.07	780.60	1,253.63	395.02	920.00
475.99	14.57	945.83	898.64	300.51	475.99
547.78	15.87	819.75	598.65	307.69	547.78
698.75	15.80	819.75	981.65	300.69	698.75
526.43	13.00	680.56	738.64	320.51	526.43
651.64	15.00	945.83	864.64	320.95	651.64

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ) ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์สมการการผลิตเกษตรแบบเกษตรทั่วไป

ผลผลิตข้าว ปลอดภัย (Y) กก./ไร่	แรงงานคน (X ₁) วันงาน/ไร่	แรงงาน เครื่องจักร (X ₂) (บาท/ไร่)	ทุนค่าปุ๋ยและสาร กำจัดศัตรูพืช ชีวภาพ (X ₃) บาท/ไร่	ทุนค่าเมล็ด พันธุ์ (X ₄) บาท/ไร่	เนื้อที่ เพาะปลูก (X ₅) ไร่
461.34	15.34	819.75	760.65	307.69	461.34
435.00	15.87	1021.72	778.65	218.30	435.00
428.93	15.70	882.26	738.40	285.71	428.93
526.31	15.88	1071.98	802.50	297.06	526.31
474.56	15.00	690.74	871.08	354.00	474.56
454.59	15.45	830.56	635.62	210.51	454.59
542.52	15.23	882.82	702.47	307.06	542.52
480.10	14.98	756.71	865.70	217.06	480.10
512.65	16.07	582.82	657.02	302.67	512.65
359.19	13.00	710.27	749.03	302.73	359.19
305.74	15.09	515.72	638.92	308.77	305.74
541.10	15.97	677.87	854.63	325.06	541.10
300.02	12.00	441.37	861.44	290.57	300.02
473.50	15.87	753.71	707.70	300.24	473.50
431.31	13.90	970.90	613.80	322.52	431.31
509.99	15.07	819.75	647.04	324.00	509.99
475.26	15.85	604.49	731.59	218.57	475.26
511.80	15.27	923.00	763.82	309.54	511.80
501.93	13.09	882.26	657.76	300.52	501.93
464.60	13.57	904.00	727.27	220.51	464.60
436.07	15.87	1004.55	912.83	268.77	436.07
305.74	15.09	515.72	638.92	308.77	305.74

ตารางผนวกที่ 2 ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์สมการการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผลผลิตข้าว ปลอดภัยพิษ (Y) กก./ไร่	แรงงานคน (X ₁) วันงาน/ไร่	แรงงาน เครื่องจักร (X ₂) (บาท/ไร่)	ทุนค่าปุ๋ยและสาร กำจัดศัตรูพืช ชีวภาพ (X ₃) บาท/ไร่	ทุนค่าเมล็ด พันธุ์ (X ₄) บาท/ไร่	เนื้อที่ เพาะปลูก (X ₅) ไร่
248.32	15.66	910.00	609.00	430	20
205.29	15.47	980.00	418.00	286	18
217.15	15.79	890.00	515.98	408	20
211.11	15.45	790.00	487.34	269	15
217.74	15.78	756.00	495.00	236	15
210.65	15.13	741.00	357.90	146	12
203.38	15.48	975.25	482.34	227	14
211.57	15.87	1079.00	400.03	434	20
220.33	15.89	900.89	580.12	490	23
217.11	15.65	900.00	345.00	212	21
210.64	15.60	1001.07	401.00	338	20
212.11	15.55	897.00	398.74	303	18
200.52	15.32	907.96	595.96	320	16
195.71	15.31	757.98	398.40	340	15
202.21	15.12	784.93	393.57	231	16
200.23	15.03	778.88	681.00	325	13
225.10	15.68	1002.07	704.00	527	22
217.09	15.46	797.98	390.90	341	16
220.54	15.67	945.00	399.33	200	20
200.37	15.70	900.19	400.40	290	21
224.78	15.59	1054.00	401.21	208	22
217.08	15.88	900.10	500.00	468	20
207.78	15.67	800.00	387.34	390	20

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ) ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์สมการการผลิตเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผลผลิตข้าว ปลอดสารพิษ (Y) กก./ไร่	แรงงานคน (X ₁) วันงาน/ไร่	แรงงาน เครื่องจักร (X ₂) (บาท/ไร่)	ทุนค่าปุ๋ยและสาร กำจัดศัตรูพืช ชีวภาพ (X ₃) บาท/ไร่	ทุนค่าเมล็ด พันธุ์ (X ₄) บาท/ไร่	เนื้อที่ เพาะปลูก (X ₅) ไร่
217.00	15.77	782.00	387.90	490	22
220.11	15.71	810.00	410.00	302	21
218.98	15.75	900.10	448.74	359	22
217.45	15.72	690.12	381.00	258	21
212.95	15.66	879.00	479.33	347	20
195.35	15.60	698.65	460.11	379	17
187.88	15.59	685.43	398.00	331	15
217.98	15.65	901.76	600.03	234	20
216.45	15.62	700.89	438.40	273	20
230.21	15.87	1003.43	500.00	534	25
220.10	15.73	820.23	398.36	467	22
217.77	15.88	910.05	411.00	840	25
213.27	15.23	694.21	398.00	212	16
223.14	15.67	900.13	399.89	472	22
197.65	15.58	708.54	387.90	413	18
220.45	16.12	1104.54	357.74	448	25
182.94	14.54	553.43	393.57	232	12
194.23	15.63	682.30	404.00	251	15
217.54	15.78	970.00	387.90	345	20
179.54	15.13	553.32	398.74	321	12
219.35	15.88	1019.00	593.57	627	20
175.19	14.19	576.00	404.00	360	13
170.45	14.11	521.70	457	232	12

แบบจำลองการผลิตรถทางรถบรรทุกแบบเกษตรทั่วไป

Model 1: OLS, using observations 1-46

Dependent variable: LY

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-4.50705	1.27459	-3.5361	0.00104	***
LX1	0.519207	0.263317	1.9718	0.05558	*
LX2	0.407846	0.102785	3.9680	0.00029	***
LX3	0.422043	0.112786	3.7420	0.00057	***
LX4	0.310921	0.152998	2.0322	0.04881	**
LX5	0.8796	0.289443	3.0389	0.00417	***
Mean dependent var	6.188852	S.D. dependent var		0.226475	
Sum squared resid	0.774550	S.E. of regression		0.139154	
R-squared	0.664420	Adjusted R-squared		0.622472	
F(5, 40)	15.83931	P-value(F)		1.36e-08	
Log-likelihood	28.66346	Akaike criterion		-45.32692	
Schwarz criterion	-34.35507	Hannan-Quinn		-41.21680	

Non-linearity test (squares) -

Null hypothesis: relationship is linear

Test statistic: LM = 8.33114

with p-value = $P(\text{Chi-Square}(5) > 8.33114) = 0.138905$

White's test for heteroskedasticity (squares only) -

Null hypothesis: heteroskedasticity not present

Test statistic: LM = 13.2187

with p-value = $P(\text{Chi-Square}(10) > 13.2187) = 0.211702$

แบบจำลองการผลิตทางการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

Model 1: OLS, using observations 1-46

Dependent variable: LY

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	1.65041	0.902669	1.8284	0.07496	*
LX1	0.909011	0.384956	2.3613	0.02317	**
LX2	0.0692026	0.0531258	1.3026	0.20016	
LX3	0.0902766	0.0376875	2.3954	0.02137	**
LX4	-0.0547404	0.0220274	-2.4851	0.01723	**
LX5	0.17422	0.0544716	3.1984	0.00270	***
Mean dependent var	5.344842	S.D. dependent var		0.073048	
Sum squared resid	0.062462	S.E. of regression		0.039516	
R-squared	0.739869	Adjusted R-squared		0.707353	
F(5, 40)	22.75373	P-value(F)		9.68e-11	
Log-likelihood	86.57113	Akaike criterion		-161.1423	
Schwarz criterion	-150.1704	Hannan-Quinn		-157.0321	

Non-linearity test (squares) -

Null hypothesis: relationship is linear

Test statistic: LM = 8.98526

with p-value = $P(\text{Chi-Square}(5) > 8.98526) = 0.109654$

White's test for heteroskedasticity (squares only) -

Null hypothesis: heteroskedasticity not present

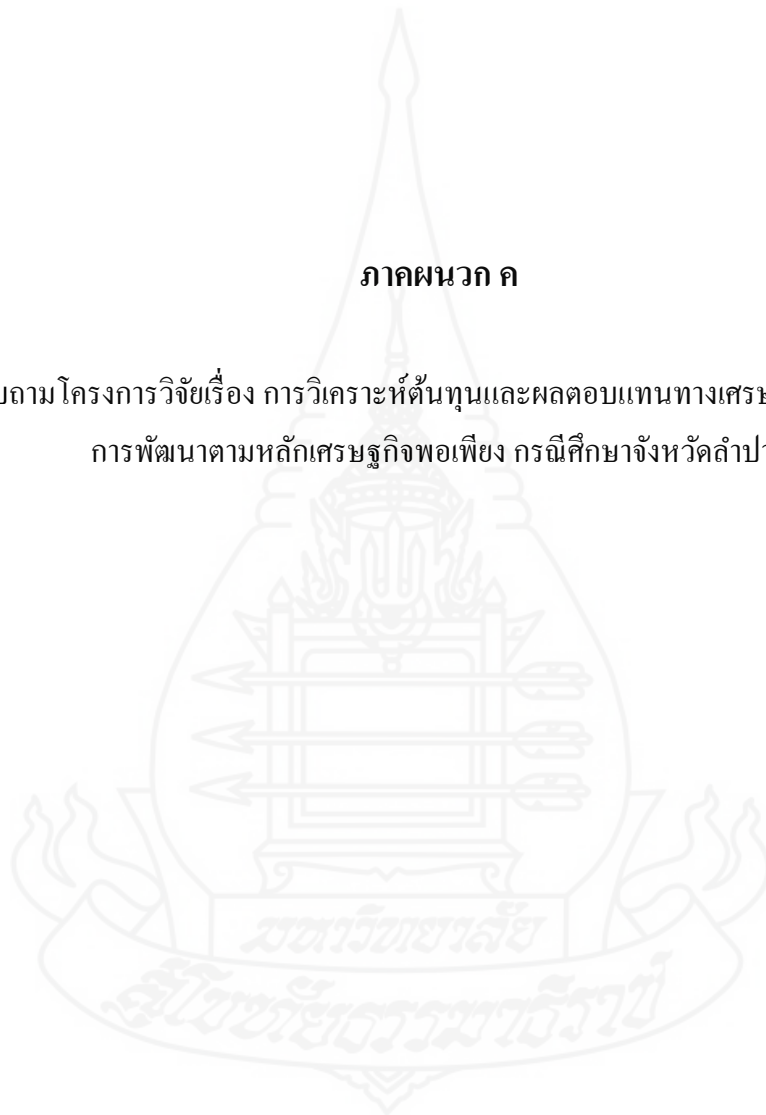
Test statistic: LM = 3.12013

with p-value = $P(\text{Chi-Square}(10) > 3.12013) = 0.978454$

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามโครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจการเกษตรกับ
การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง

โครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ
การเกษตรกับการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง
(แบบสอบถามสำหรับการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง)

แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วนด้วยกันคือ

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและการถือครองที่ดิน
ส่วนที่ 2 ต้นทุนการผลิต
ส่วนที่ 3 รายได้และหนี้สิน
ส่วนที่ 4 ผลได้ทางอ้อม ปัญหาในการทำการเกษตรและข้อเสนอแนะ

เลขที่แบบสอบถาม

--	--	--

ชุดที่.....จำนวน.....ชุดของครัวเรือนนี้

1. บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ชื่อหมู่บ้าน.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดลำปาง
2. ชื่อผู้ตอบสัมภาษณ์.....เบอร์
โทร.....
3. อายุ.....ปี
4. การศึกษา
() ไม่ได้ศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น(ม.3)
() ประถมศึกษาปีที่ 4 () มัธยมศึกษาตอนปลาย(ม.6)
() ประถมศึกษาปีที่ 6 () ปริญญาตรี
() อื่น ๆ (ระบุ).....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและการถือครองที่ดิน

1.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน
 สมาชิกที่ทำงาน.....คน
 ช่วยทำเกษตร.....คน
 อื่นๆ.....คน

1.2 แรงงานจากสมาชิกในครัวเรือนที่ใช้ทำเกษตรเพียงพอหรือไม่

1. เพียงพอ
 2. ไม่เพียงพอ และจ้างแรงงานนอกครัวเรือนมาเพิ่ม
 3. ไม่เพียงพอ แต่ไม่ได้จ้างแรงงานเพิ่ม

1.3 ท่านเริ่มทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่ปี พ.ศ.....รวมเป็น
 เวลา.....ปี

1.4 สาเหตุที่ท่านมาทำการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1. ได้รับการแนะนำส่งเสริมจากทางราชการ
 2. เห็นตัวอย่างจากเกษตรกรรายอื่นที่ประสบความสำเร็จจากการทำเกษตร
 ผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
 3. ได้รับการแนะนำชักชวนจากเกษตรกรรายอื่น
 4. สาเหตุอื่น ๆ
 (ระบุ).....

1.5 เมื่อท่านเปลี่ยนมาทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ท่านได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง (ที่ดิน,
 การไปทำงานที่อื่น, เวลาที่ทำการเกษตรในแต่ละวัน, ฯลฯ) (ตอบได้หลายข้อ)

1. ปรับปรุงที่ดิน โดยการ แบ่งพื้นที่การเกษตรส่วนหนึ่ง สำหรับขุดสระน้ำ
 2. เปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเป็นแบบผสมผสานหลายชนิดจากเดิมที่เคยทำ
 การเกษตรชนิดเดียว
 3. ลดการไปรับจ้างทำงานที่อื่นนอกฤดูกาลเกษตรลง
 4. ใช้เวลาทำการเกษตรของครัวเรือนแต่ละวันมากขึ้น
 5. อื่น ๆ ระบุ

1.6 ลักษณะการถือครองที่ดิน

1.6.1 ท่านมีที่ดินทั้งหมด.....ไร่

☐	1. ที่ดินของตนเอง	☐	เป็น โฉนด	จำนวน.....ไร่
		☐	เป็น นส.3	จำนวน.....ไร่
		☐	เป็น สค.1	จำนวน.....ไร่
		☐	เป็น นค.1	จำนวน.....ไร่
		☐	อยู่ในเขต สปก.	จำนวน.....ไร่

กรณีที่เป็นเจ้าของที่ดิน ต้องเสียภาษีที่ดิน.....บาท/ไร่/ปี

☐	2. เช่าที่ของผู้อื่น	เช่าจาก	☐	เอกชน	จำนวน.....ไร่
		เช่าจาก	☐	ราชการ	จำนวน.....ไร่
☐	3. อื่น ๆ (ระบุ).....			จำนวน.....ไร่	

ส่วนที่ 2 ข้อถามเรื่องต้นทุนการผลิต ตามในรอบปีที่ผ่านมา

รายการ	พืช/สัตว์ ที่ให้ผลผลิตสูงสุดหรือให้รายได้สูงสุด โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 ชนิด								
	ชื่อพืช/สัตว์.....			ชื่อพืช/สัตว์.....			ชื่อพืช/สัตว์.....		
	จำนวน	จำนวน	ค่าจ้างต่อวัน	จำนวน	จำนวน	ค่าจ้างต่อวัน	จำนวน	จำนวน	ค่าจ้างต่อวัน
	แรงงาน (คน)	(วัน)	(บาท)	แรงงาน (คน)	(วัน)	(บาท)	แรงงาน (คน)	(วัน)	(บาท)
1. ต้นทุนผันแปร									
1.1 ค่าแรงงาน									
เตรียมดิน									
ปลูก									
ดูแลรักษา									
เก็บเกี่ยว									
1.2 ค่าวัสดุ									
ค่าพันธุ์									
ค่าปุ๋ย									
ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช									
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น									
ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่น ๆ									
ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร									
2. ค่าต้นทุนคงที่									
ค่าเช่าที่ดิน			บาท			บาท			บาท
ค่าภาษีที่ดิน			บาท			บาท			บาท
ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร			บาท			บาท			บาท
ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน			บาท			บาท			บาท
รวมข้อ 1 + 2									

ทรัพย์สินการเกษตรที่ใช้ในการทำผลิต ปีการเพาะปลูก 2552/2553

ชนิด	จำนวน	มูลค่า ที่ซื้อ มา (บาท)	มูลค่า ปัจจุบัน (บาท)	อายุการ ใช้งาน(ปี)		ค่าซ่อม เฉลี่ย (บาท/ปี)	%การใช้ งานกับการ การเกษตร
				ใช้มาแล้ว	ใช้ได้อีก		
1.รถแทรกเตอร์							
2.รถไถ 4 ล้อ							
3.รถไถนาเดินตาม							
4.ไถ							
5.รถเกี่ยวข้าว							
6.เครื่องนวด/ฝัด							
7.เครื่องสูบน้ำ							
8.เครื่องฉีดยา							
9.รถปักอัม							
10.รถอีแต๋น							
11.รถพ่วง							
12.รถเข็น							
13.ควาย							
14.วัว							
15.ฝูง นก							
16.อื่น.....							

ส่วนที่ 3 ข้อถามเรื่องรายได้และหนี้สิน

ผลผลิตและรายได้ในรอบที่ผ่านมาจากพืช/สัตว์ที่ให้ผลผลิตหรือรายได้สูงสุดโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย			
รายการ	ชื่อพืช/สัตว์.....	ชื่อพืช/สัตว์.....	ชื่อพืช/สัตว์.....
ผลผลิตที่ได้ต่อปี (ก.ก.)กิโลกรัมกิโลกรัมกิโลกรัม
จำนวนผลผลิตที่ขาย (ก.ก.)กิโลกรัมกิโลกรัมกิโลกรัม
ราคาผลผลิตที่ขาย ต่อกิโลกรัม	กิโลกรัมละ...บาท	กิโลกรัมละ.....บาท	กิโลกรัมละ.....บาท
รายได้ทั้งปีจากการขาย (บาท)บาทบาทบาท
จำนวนผลผลิตที่เก็บไว้บริโภคกิโลกรัมกิโลกรัมกิโลกรัม
รูปแบบการขายผลผลิต			
- นำผลผลิตไปขายเอง	☐	☐	☐
- มีผู้มารับซื้อถึงที่หมู่บ้าน	☐	☐	☐
- ขายให้กลุ่ม/สหกรณ์ภายในหมู่บ้าน	☐	☐	☐
- อื่น ๆ ระบุ.....	☐	☐	☐

3.1 ท่านมีรายได้อื่นๆ ที่เกิดจากการแปรรูปผลิตผลการเกษตรหรือไม่ (เช่น การทำไม้กวาด, ทำกล้วยฉาบ) ฯลฯ หากมีโปรดกรอกรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ข้อมูลการแปรรูปผลิตผลการเกษตร (ต้นทุน รายได้ ต่อปี)

3.1.1 ก่อน ทำเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ประเภทของรายได้	ต้นทุนในการประกอบอาชีพ	ปริมาณที่ผลิตได้	ปริมาณที่กินหรือใช้ในครัวเรือน	ราคาผลผลิตต่อหน่วย	รายได้ทั้งปีจากการขาย

3.1.2 หลัง ทำเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ประเภทของรายได้	ต้นทุนในการประกอบอาชีพ	ปริมาณที่ผลิตได้	ปริมาณที่กินหรือใช้ในครัวเรือน	ราคาผลผลิตต่อหน่วย	รายได้ทั้งปีจากการขาย

ข้อมูลภาวะหนี้สิน

1. ตั้งแต่ท่านทำเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ท่านมีภาระหนี้สินผูกพันหรือไม่

1. มี

2. ไม่มี

2. ท่านมีหนี้สินแบบใด

1. นอกกระบบ จำนวน.....บาท

2. ในระบบ จำนวน.....บาท

แหล่งเงินกู้	จำนวนเงินกู้ (บาท)	อัตราดอกเบี้ย (ร้อยละ)	วัตถุประสงค์การกู้			
			ใช้อุปโภคบริโภค (1)	ใช้ทำการเกษตร (2)	ใช้เป็นค่าเล่าเรียน (3)	อื่นๆ (4)
1.ญาติ พี่น้อง						
2.ธ.ก.ส.						
3.สหกรณ์การเกษตร						
4.กองทุนหมู่บ้าน						
5.ธนาคารพาณิชย์						
6.พ่อค้า						
7.อื่นๆ						

ส่วนที่ 4 ผลได้ทางอ้อม ปัญหาในการทำการเกษตรและข้อเสนอแนะ

4.1 หลังจากท่านได้เปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเป็นการเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ท่านเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงด้านใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. มีเงินใช้สอยมากขึ้น เนื่องจากมีรายได้เพิ่มจากการขายผลผลิตการเกษตรหลายชนิด
2. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง เนื่องจากมีผลผลิตการเกษตรของครัวเรือนหลายชนิดนำมาบริโภคในครัวเรือน ไม่ต้องซื้อ
3. เป็นหนี้สินน้อยลง
4. มีเงินออมมากขึ้น
5. สมาชิกที่เคยไปทำงานนอกครัวเรือนกลับมาทำงานเกษตรของครัวเรือน
6. ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น
7. มีพืช แมลง สัตว์ เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ที่เคยหายไปจากไร่นา ได้กลับมาใหม่อีกครั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของความสมดุลของธรรมชาติ
8. การเพาะปลูกใช้ปุ๋ยน้อยลง ซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้นของดินที่เพาะปลูก
9. การเพาะปลูกใช้สารเคมีน้อยลง
10. ร่างกายแข็งแรงขึ้นจากการลดการใช้สารเคมี
11. สภาพจิตใจที่ไม่เคร่งเครียด และมีความสบายใจ อบอุ่นใจ เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนพร้อมหน้า ไม่ต้องจากไปทำงานต่างถิ่น
12. อื่นๆ (ระบุ).....

4.2 ในอนาคตท่านจะเพิ่มหรือลดพื้นที่การเพาะปลูกหรือไม่

1. เพิ่ม ได้แก่ พืช/สัตว์ชนิดใด (ระบุ).....
เพราะ.....
.....
.....
2. ลด ได้แก่ พืช/สัตว์ชนิดใด (ระบุ).....
เพราะ.....
.....
.....

4.3 ท่านคิดว่าปัญหาในการทำเกษตรของท่านมีอะไรบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

1. ขาดแคลนแรงงาน
2. ขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิต
3. ไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิต
4. ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรเนื่องจากไม่มีสระสำหรับเก็บน้ำ หรือสระที่มีอยู่ไม่

สามารถ

เก็บน้ำได้ตลอดปีและไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติใกล้เคียงสำหรับเติมในสระ

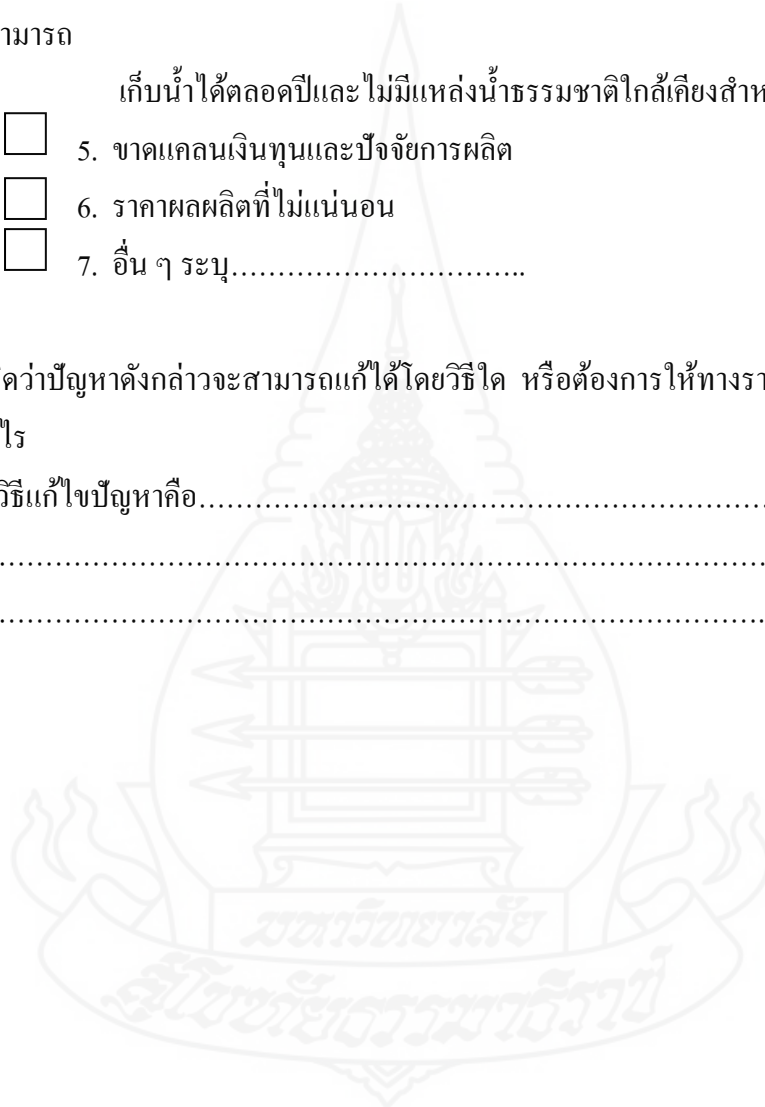
5. ขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิต
6. ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน
7. อื่น ๆ ระบุ.....

4.4 ท่านคิดว่าปัญหาดังกล่าวจะสามารถแก้ไขได้โดยวิธีใด หรือต้องการให้ทางราชการช่วยเหลืออย่างไร

ตอบ วิธีแก้ไขปัญหาคือ.....

.....

.....

โครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ
การเกษตรกับการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง
(แบบสอบถามสำหรับการเกษตรทั่วไป)

แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วนด้วยกันคือ

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและการถือครองที่ดิน
ส่วนที่ 2 ต้นทุนการผลิต
ส่วนที่ 3 รายได้และหนี้สิน
ส่วนที่ 4 ปัญหาในการทำการเกษตรและข้อเสนอแนะ

เลขที่แบบสอบถาม

--	--	--

ชุดที่.....จำนวน.....ชุดของครัวเรือนนี้

5. บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ชื่อหมู่บ้าน.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดลำปาง
6. ชื่อผู้ตอบสัมภาษณ์.....เบอร์
โทร.....
7. อายุ.....ปี
8. การศึกษา
() ไม่ได้ศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น(ม.3)
() ประถมศึกษาปีที่ 4 () มัธยมศึกษาตอนปลาย(ม.6)
() ประถมศึกษาปีที่ 6 () ปริญญาตรี
() อื่น ๆ (ระบุ).....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและการถือครองที่ดิน

1.6 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน

สมาชิกที่ทำงาน.....คน

ช่วยทำเกษตร.....คน

อื่นๆ.....คน

1.7 แรงงานจากสมาชิกในครัวเรือนที่ใช้ทำเกษตรเพียงพอหรือไม่

4. เพียงพอ
5. ไม่เพียงพอ และจ้างแรงงานนอกครัวเรือนมาเพิ่ม
6. ไม่เพียงพอ แต่ไม่ได้จ้างแรงงานเพิ่ม

1.8 ท่านเริ่มทำการเกษตรทั่วไป ตั้งแต่ปี พ.ศ.....รวมเป็นเวลา.....ปี

1.9 สาเหตุที่ท่านมาทำการเกษตรทั่วไป

5. รายได้ดี
6. เห็นตัวอย่างจากเกษตรกรรายอื่นที่ประสบความสำเร็จจากการทำเกษตรทั่วไป
7. ได้รับการแนะนำชักชวนจากเกษตรกรรายอื่น
8. สาเหตุอื่น ๆ

(ระบุ).....

1.10 ลักษณะการถือครองที่ดิน

1.5.1 ท่านมีที่ดินทั้งหมด.....ไร่

☐ 1. ที่ดินของตนเอง	☐ เป็น โฉนด	จำนวน.....ไร่
	☐ เป็น นส.3	จำนวน.....ไร่
	☐ เป็น สค.1	จำนวน.....ไร่
	☐ เป็น นค.1	จำนวน.....ไร่
	☐ อยู่ในเขต สปก.	จำนวน.....ไร่

กรณีที่เป็นเจ้าของที่ดิน ต้องเสียภาษีที่ดิน.....บาท/ไร่/ปี

☐ 2. เช่าที่ของผู้อื่น	เช่าจาก	เอกชน	จำนวน.....ไร่
	เช่าจาก	ราชการ	จำนวน.....ไร่
☐ 3. อื่น ๆ (ระบุ).....			จำนวน.....ไร่

รายการ	การทำนาข้าว					
	จำนวนปี			จำนวนปริม		
	จำนวน	จำนวน	ค่าจ้างต่อวัน	จำนวน	จำนวน	ค่าจ้างต่อวัน
	แรงงาน (คน)	(วัน)	(บาท)	แรงงาน (คน)	(วัน)	(บาท)
1. ต้นทุนผันแปร						
1.1 ค่าแรงงาน						
เตรียมดิน						
ปลูก						
ดูแลรักษา						
เก็บเกี่ยว						
1.2 ค่าวัสดุ						
ค่าพันธุ์						
ค่าปุ๋ย						
ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช						
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น						
ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่น ๆ						
ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร						
2. ค่าต้นทุนคงที่						
ค่าเช่าที่ดิน			บาท			บาท
ค่าภาษีที่ดิน			บาท			บาท
ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร			บาท			บาท
ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน			บาท			บาท
รวมข้อ 1 + 2						

ส่วนที่ 2 ข้อถามเรื่องต้นทุนการผลิต ถ้ามในรอบปีที่ผ่านมา

ทรัพย์สินการเกษตรที่ใช้ในการทำผลิต ปีการเพาะปลูก 2552/2553

ชนิด	จำนวน	มูลค่าที่ซื้อ มา(บาท)	มูลค่า ปัจจุบัน (บาท)	อายุการใช้งาน(ปี)		ค่าซ่อม เฉลี่ย (บาท/ปี)	%การใช้ งานกับการ การเกษตร
				ใช้มาแล้ว	ใช้ได้อีก		
1.รถแทรกเตอร์							
2.รถไถ 4 ล้อ							
3.รถไถนาเดินตาม							
4.ไถ							
5.รถเกี่ยวหวด							
6.เครื่องหวด/ฝัด							
7.เครื่องสูบน้ำ							
8.เครื่องนิตยา							
9.รถปักอัม							
10.รถอีแต๋น							
11.รถพ่วง							
12.รถเข็น							
13.ควาย							
14.วัว							
15.ยุง ฉาง							
16.อื่น.....							

ส่วนที่ 3 ข้อถามเรื่องรายได้และหนี้สิน

รายการ	จำนวนปี	จำนวนปรั้ง
ผลผลิตที่ได้ต่อปี (ก.ก.)กิโลกรัมกิโลกรัม
จำนวนผลผลิตที่ขาย (ก.ก.)กิโลกรัมกิโลกรัม
ราคาผลผลิตที่ขาย ต่อกิโลกรัม	กิโลกรัมละ.....บาท	กิโลกรัมละ.....บาท
รายได้ทั้งปีจากการขาย (บาท)บาทบาท
จำนวนผลผลิตที่เก็บไว้บริโภคกิโลกรัมกิโลกรัม
รูปแบบการขายผลผลิต		
- นำผลผลิตไปขายเอง	☐	☐
- มีผู้มารับซื้อถึงที่หมู่บ้าน	☐	☐
- ขายให้กลุ่ม/สหกรณ์ภายในหมู่บ้าน	☐	☐
- อื่น ๆ ระบุ.....	☐	☐

ภาชนะดิน

1. ตั้งแต่ท่านทำเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ท่านมีภาชนะดินผูกพันหรือไม่

1. มี

2. ไม่มี

2. ท่านมีหนี้สินแบบใด

นอกระบบ

จำนวน.....บาท

ในระบบ

จำนวน.....บาท

แหล่งเงินกู้	จำนวนเงินกู้ (บาท)	อัตราดอกเบี้ย (ร้อยละ)	วัตถุประสงค์การกู้			
			ใช้อุปโภคบริโภค	ใช้ทำการเกษตร	ใช้เป็นค่าเล่าเรียน	อื่นๆ
1.ญาติ พี่น้อง						
2.ธ.ก.ส.						
3.สหกรณ์การเกษตร						
4.กองทุนหมู่บ้าน						
5.ธนาคารพาณิชย์						
6.พ่อค้า						
7.อื่นๆ						

ส่วนที่ 4 ปัญหาในการทำการเกษตรและข้อเสนอแนะ

1. ในอนาคตท่านจะเพิ่มหรือลดพื้นที่การเพาะปลูกหรือไม่

1. เพิ่ม ได้แก่ พืช/สัตว์ชนิดใด (ระบุ).....

เพราะ.....

.....

2. ลด ได้แก่ พืช/สัตว์ชนิดใด

(ระบุ).....

เพราะ.....

.....

2. ท่านคิดว่าปัญหาในการทำเกษตรของท่านมีอะไรบ้าง โปรดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย (3 ลำดับ)

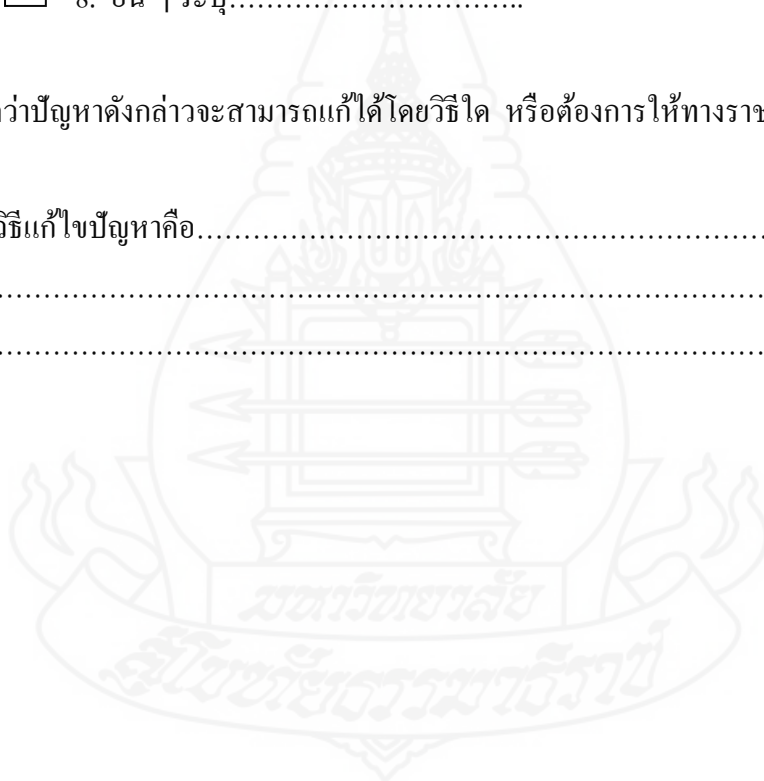
- 1. ขาดแคลนแรงงาน
- 2. ขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิต
- 3. ไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิต
- 4. ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรเนื่องจากไม่มีสระสำหรับเก็บน้ำ หรือสระที่มีอยู่ไม่สามารถเก็บน้ำได้ตลอดปีและไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติใกล้เคียงสำหรับเติมในสระ
- 5. ขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิต
- 6. ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน
- 7. ดินเสื่อมสภาพทำให้ได้ผลผลิตลดลง
- 8. อื่น ๆ ระบุ.....

3. ท่านคิดว่าปัญหาดังกล่าวจะสามารถแก้ไขได้โดยวิธีใด หรือต้องการให้ทางราชการช่วยเหลืออย่างไร

ตอบ วิธีแก้ไขปัญหาคือ.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางแสงเดือน โภชนา
วัน เดือน ปีเกิด	4 พฤศจิกายน 2520
สถานที่เกิด	จังหวัดลำปาง
ประวัติการศึกษา	รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปี 2545
สถานที่ทำงาน	สำนักงานสถิติจังหวัดกาฬสินธุ์
ตำแหน่ง	เจ้าพนักงานสถิติชำนาญงาน

